

AKP İktidarı ve

REJİMİN

OTORİTERLEŞMESİ

AKP İktidarı ve REJİMİN OTORİTERLEŞMESİ

Araştırma, Bilim ve Yönetim Platformu
Cumhuriyet Halk Partisi

2015

SUNUŞ	5
ÖNSÖZ	6
BÖLÜM 1: GİRİŞ	9
BÖLÜM 2: HUKUK DEVLETİ	13
Yürütmeye Tabi Kılınan Yasama	14
Liderin Vekilleri	15
İktidarın Güdümünde Yasama.....	16
Parlamentar Kültürün Sönükleşmesi	20
Yürütmenin Baskısı Altındaki Yargı Organı	21
Yargıya Yönelik Kurumsal ve Sistemik Saldırı	22
Otoriterleşme Sürecinde Anayasa Mahkemesinin Rolü.....	23
Denetimden Kaçma Arayışındaki İktidar	25
AKP İktidarında Hukukun ve Yargının Kullanılış Biçimi.....	26
Sayıştay Raporları ve Bütçe Hakkı	27
Üniversite ve Özerk Kurumlar.....	31
Kurumsal Özerkliğin Kaybı	34
Sonuç	35
BÖLÜM 3: İNSAN HAKLARI	36
Yaşam Hakkı.....	36
Kişi Güvenliği.....	38
Kişi Özgürlüğü.....	40
Adil Yargılanma Hakkı.....	40
İfade Özgürlüğü	44
Toplantı, Gösteri ve Yürüyüş Yapma Hakkı.....	45
Örgütlenme Özgürlüğü	47
Gezi Hareketi'nin Ağır Bilançosu	48
Sonuç	53
BÖLÜM 4: MEDYA VE İNTERNET	55
Medya ve Otoriterleşme.....	55
İnternet ve Sosyal Medya.....	60
Sonuç	64

BÖLÜM 5: EKONOMİ VE OTORİTERLİK.....	66
İş Dünyası.....	66
Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) ve Keyfi Kayırmacılık.....	69
Yolsuzluk Ekonomisi Otoriterlikle El Ele.....	72
Çalışma Hayatı Üzerindeki Sinsi Baskılar	76
Sonuç	81
BÖLÜM 6: OTORİTERLİK VE SİYASETİN YOZLAŞMASI.....	83
Seçim Hileleri.....	83
AKP'nin "Halk Desteği".....	85
Minnet Siyaseti ve Otoriter Hayırseverlik	87
Nefret Söylemi ve Kutuplaştırma	88
Lider ve Medyası	91
Sonuç	92
BÖLÜM 7: KÜLTÜR VE ÖZEL YAŞAM.....	93
Korku ve Güvensizlik Toplumu:	
AKP İktidarı'nın Gözetim ve Fişleme Stratejileri	93
Özel Hayata Müdahaleler.....	100
Otoriterleşmenin Gölgesinde Kadın	103
Kültürel Yaşama ve Sanata Yönelik Baskılar	109
BÖLÜM 8: SONUÇ.....	115
1. İnsan Haklarının Gerilemesi.....	115
2. Yasama, Yürütme ve Yargı	117
3. Devletin Partileşmesi	118
4. Hukukun Araçsallaşması	120
5. Medyanın Sindirilmesi.....	122
6. Özel Yaşama Müdahale	123
7. Kutuplaştırarak Otoriterleşen Lider	125
8. AKP'nin 'Kara Düzen'i ve Rant Oligarşisi	126
9. Tek Boyutlu Sivil Toplum	129
10. AKP'nin Dış Politikasındaki 'Kudret ve İtibar İllüzyonu'	130
SON SÖZ YERİNE	133

SUNUŞ

Türkiye’de demokrasi zorlu bir dar boğazdan geçmektedir. AKP iktidarı, hukuk devletini ve güçler ayrılığı ilkesini ayaklar altına almış, yasama organını kendine tabi hale getirmiştir. Özerk kurumlar, bu iktidar döneminde özerkliklerini yitirmiştir. Çıkarılan yasalar ve başvurulan uygulamalarla, başta yaşam hakkı olmak üzere temel insan hakları tehlike altına girmiştir. Yurttaşların örgütlenme hakkı ve ifade özgürlüğü gasp edilmektedir. İktidarı eleştiren sosyal medya ve televizyon kanallarına ceza yağdırılmaktadır. AKP’yi desteklemeyen gazeteler ve gazeteciler, AKP mitinglerinde hedef gösterilmektedir.

Yurttaşlarımızın gündelik hayatı ve demokratik hakları baskı altında tutulduğu gibi, ekonomi dünyası da yolsuzluklarından doğan haksız rekabet koşullarına mahkûm edilmektedir. Dahası, iktidar, vergi cezalarını adeta bir silah olarak kullanmaktadır. Emekçilerimiz olumsuz ve denetimsiz çalışma koşullarına maruz bırakılmaktadır. AKP iktidarı, çalışanların haklarını hiçe saymaktadır.

AKP, kin ve nefreti her fırsatta körüklemektedir. Kışkırtmalarla yurttaşı yurtaşa düşman etmeye çalışmaktadır. Toplumumuzu yurttaşların birbirine güvenmediği, kimliklerin ve kültürlerin birbirine düşman olduğu bir toplum haline getirmeye çalışmaktadır. “Millet iradesini” dilinden düşürmeyen AKP iktidarı döneminde, seçim şaibeleri seçimlerin kendisinden daha fazla konuşulur hale gelmiştir.

AKP yurttaşlarımızı gözetlemekte ve fişlemektedir. Toplumumuz korku ve güvensizlik toplumu haline getirilmiştir.

CHP, Türkiye’de demokrasinin savunucusu olmayı ve çoğulcu demokrasiden yana tavır almayı kararlılıkla sürdürecektir. CHP, otoriterleşen düzenle mücadeleyi demokrasinin zaferiyle bitirme azminde ve kararlıdır.

CHP Araştırma, Bilim ve Yönetim Platformu tarafından hazırlanan bu çalışma, Türkiye’yi yeniden özgürlük ve demokrasiye kavuşturma mücadelesinde önemli bir yer tutacaktır. Zahmetli ve özenli bir çalışma sonucunda hazırlanan bu kitapçığı okurların ilgisine sunmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum.

Kemal Kılıçdaroğlu

ÖNSÖZ

Türkiye’de demokrasiye yönelik “askeri vesayet” tehdidi ortadan kalkarken, sivil ve popüler niteliği ağır basan bir otoriter rejim, siyaseti, ekonomiyi ve toplumu tüm yoğunluğu ile etkisi altına almaktadır.

Düşünce ve ifade özgürlüğü üzerindeki sınırlamalar sistemli biçimde artırılmaktadır. Toplantı ve gösteriler, şiddet yoluyla bastırılmaktadır. Hukuk iktidar taraftarlarını koruma ve muhalifleri cezalandırma aracı haline getirilmiştir. Bürokraside yaşanan kadrolaşma ile parti ve devlet arasındaki ayırım ortadan kaldırılmış, yerine AKP’nin siyasal ve ekonomik amaçlarına hizmet eden bir “parti devlet” yapısı yerleştirilmiştir. Sivil toplum iktidarın güdümü altına sokulmuştur. Toplumunu ayırıştırın ve kutuplaştıran, yurttaşları birbirine düşman eden ve kamplara bölen bir siyaset anlayışı egemen kılınmıştır. Otoriter rejim, düşmanlaştırılmış kamplar üzerine inşa edilmektedir. Ekonomi, iktidar oligarşisinin sultanı altına alınmıştır. AKP yandaşları için yeni “servet zincirleri”, itaat etmeyen iş çevreleri için yeni “eziyet mekanizmaları” oluşturulmaktadır. Partizan komisyonculuk, nemalanma ve haraç ekonomisi, siyasi gücü elde tutmanın başlıca araçları haline gelmektedir. Komşu ülkeleri din ve mezhep ekseninde bölmeyi hedefleyen yayılmacı dış politika anlayışı, dışarıda saldırganlığın, içeride ise otoriterleşmenin kaynağı haline gelmiştir.

Baskıcı uygulamalar e-bilet girişiminden, gebelik testi yaptıran kadınların eşlerinin ve ebeveynlerinin aranarak durumdan haberdar edilmesine; TV dizilerinin hükümet görevlileri tarafından düzenlenmesinden, katledilen masum çocukların ailelerinin mitinglerde yuhalatılmasına kadar uzanmaktadır. Türkiye otoriter bir devlet tehlikesinin de ötesinde, adım adım “yarı-totaliter” bir rejime doğru sürüklenmektedir. Bu çalışma, Türkiye’de yaşanan otoriterleşme sürecini tüm ana boyutlarını ve temel özelliklerini dikkate alarak değerlendirmektedir.

Otoriterleşme sürecinin incelenmesi, siyasi rejim ve siyasi alan ile ilgili konularla sınırlı tutulmamıştır. Süreç, siyasi olduğu kadar ekonomik, toplumsal, kültürel ve uluslararası boyutları göz önünde tutularak irdelenmiştir. Farklı alanlar tartışılırken, genel değerlendirmelerin yanı sıra olgulara ve somut örneklerle yer verilmiştir.

Çalışmanın, kapsayıcılığı kadar önemli başka bir özelliği, otoriterleşmenin farklı boyutlarının birbirleri ile olan ilişkileri ve karşılıklı etkileşimleri üzerinde duruyor olmasıdır. Bu bağlamda, örneğin iktidarın ekonomik uygulamalarının siyasi alanda baskı ve şiddeti nasıl körüklediği ya da savunduğu

kültürel değerlerin dış politikadaki saldırganlaşmayı nasıl artırdığı gibi ilişkiler üzerinde durulmuştur.

Rejimin otoriterleşmesi, karşılaştırmalı bir çerçeve kapsamında ele alınmıştır. Günümüzde hüküm süren otoriter rejimler kadar, modern tarihin farklı dönemlerinde ortaya çıkan otoriter ve totaliter rejimlerle karşılaştırmalar yapılmıştır. Geçen yüzyıla ilişkin anti-demokratik rejimler kapsamında, askeri ve monarşik diktatörlükler, çoğunluk diktatörlükleri ve totaliter rejimler üzerinde durulmuştur. Örneğin, Türkiye’de rejimin otoriterleşmesi tartışılırken, arka planda lider kültü, güçlü ideoloji ve kitlesel mobilizasyon gibi faşist rejim özelliklerinin Türkiye’de ne ölçüde bulunduğuna ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir.

AKP iktidarında rejimin otoriterleşmesi 21. Yüzyılda yaşanan gelişmeler de dikkate alınarak yapılmalıdır. “Diktatörün dönüşüne” sahne olan son yirmi yılda ortaya çıkan otoriter rejimlere, içinde bulunduğumuz yüzyılın koşulları damgasını vurmaktadır. Günümüzde diktatörlüklerin yerleştiği birçok ülkede özgürlükçü demokrasinin temel ilkelerini benimseyen anayasa, parlamenter kurumlar ve biçimsel yargı bağımsızlığı bulunabilmektedir. Tıpkı Türkiye’de olduğu gibi seçimle iş başına gelen iktidarlar, yürütme erkinin yetkilerini alabildiğine genişletip, diğer kurumları yürütmenin denetimi altına almaktadır. Çalışmada, popüler niteliği ağır basan 20. yüzyıl diktatörlükleri incelenirken, bu rejimlerin benzerlikleri kadar farklılıkları üzerinde de durulmuştur. Örneğin günümüzde siyasi özgürlükleri kısıtlayan bazı otoriter rejimler, kişisel özgürlüklere ve bireylerin özel hayatlarına müdahaleden kaçınmaktadır. Oysa AKP iktidarında, siyasi özgürlüklerin kısıtlanması, yaşam tarzına yönelik çok yönlü müdahalelerle birlikte yürütülmektedir. Toplumda var olan tutucu ve ataerkil değerler ve ilişkiler, iktidar tarafından körüklenerek özellikle kadınlar ve gençler üzerinde ağır bir gözetim ve denetim unsuru haline getirilmektedir.

CHP Araştırma, Bilim ve Yönetim Platformu olarak yayımladığımız bu çalışmada çok sayıda araştırmacının ve bilim insanının önemli katkıları olmuştur. Kendilerine teşekkür ederiz. Prof. Dr. Fethi Açıkel’in, çalışmanın her aşamasında ortaya koyduğu ve her bölüme yansıyan büyük katkılarını ayrıca vurgulamak isteriz. Araştırma, Bilim ve Yönetim Platformu’nun danışmanları, çalışmanın tamamlanması için özverili bir çalışma sergilemiştir.

Bu çalışmanın, Türkiye’de yaşanan otoriterleşme sürecinin daha iyi anlaşılmasını sağlaması ve demokrasinin geliştirilmesine katkıda bulunması en büyük dileğimizdir.

Prof. Dr. Sencer Ayata

BÖLÜM 1

GİRİŞ

İstikrarlı demokrasiler hem halkın iradesini temsil eden, hem de siyasi özgürlükleri teminat altına alan rejimlerdir. Halkın iradesinin temsil edilebilmesi için, iktidara gelme mücadelesi veren siyasi partilerin adil koşullarda yarışmaları sağlanmalıdır. Seçimler düzenli aralıklarla yapılmalıdır. Seçimi kazanan parti veya partiler iktidarı ele alabilmeli, iktidar el değiştirebilmelidir. Kaynağı ne olursa olsun, hiçbir vesayetçi yapı halkın kendisini yönetme ilkesi üzerine engeller koymamalıdır. Bir yanda halkın iradesi yasama organı yoluyla temsil edilirken, diğer yanda yürütme erki başta parlamento ve yargı olmak üzere anayasal organlar tarafından dengelenmelidir.

Halkın kendini yönetmesi ilkesine dayanan demokrasinin, sağlam bir temele oturması anayasal hükümet ilkesinin ve hukuk devletinin teminat altına alınmasına bağlıdır. Meşruiyetlerini sandıktan alsalar da, yöneticiler her an hesap vermeye hazır olmalıdır. Siyasal özgürlüklerin teminat altına alınması için devletin gücünün, iktidarın sınırlandırılması gerekmektedir. Bunun için kuvvetler ayrılığı ilkesi tam olarak yürürlüğe konulmalıdır. Siyasi iktidar öncelikle halkın seçtiği bir parlamento tarafından denetlenmelidir. Parlamento denetimi milletin seçtiği tüm temsilcilerin ve parlamentoda yer alan muhalefet partilerinin hiç bir baskı altında kalmadan faaliyetlerini yürütebilmeleri sayesinde mümkün olur.

Demokrasinin bir başka temel koşulu bağımsız yargıdır. Bireylerin temel haklarının ve özgürlüklerinin korunması bağımsız yargı güvencesinin tam olarak yürürlükte olmasına bağlıdır. Devletin eylemlerinin hukuka uygunluğu ancak yönetim işlevlerinin farklı erkler arasında paylaşılması ve yargı bağımsızlığının sağlanması durumunda müm-

kün olur. Devlet kurumlarının herhangi bir eylem ya da işleminden zarar gören gerçek ve tüzel kişilerin haklarını aramaları ancak bu yoldan sağlanabilir.

Modern demokrasiler, karar alma ve katılım süreçlerinin kurumsallaştığı, yetkilerin paylaşıldığı ve yasal işleyişlerin saydamlaştığı sistemlerdir. Demokratik rejimler, hukuk devletini güçlendiren tarafsız ve özerk mekanizmaların korunması ile varlıklarını sürdürebilirler. Özgür ve adil seçimlerle belirlenmiş temsil kurumları ve evrensel hukuk ilkelerini yaşama geçiren mekanizmalar demokrasinin temel güvenceleridir. Bu nedenle demokrasi özünde bir evrensel kurallar, özerk kurullar ve saydam işleyişlerin rejimidir.

Yurttaşların ve paydaşların karar alma süreçlerine katılabilmesi, ortak akla dayalı politikalar üretilebilmenin koşuludur. Günümüzde kurumlar, örgütler ve liderler en geniş ortak paydayı gözeterek karar alma süreçlerini tüm toplum kesimlerine açmaya büyük önem vermektedir. Demokratik rejimlerde katılımcı karar alma süreçlerini hiçe sayan kapalı örgütsel yapılara, çıkar gruplarına ve keyfileşmiş liderlere yer yoktur. Zira demokrasi, çoğunluğa dayansa bile, milli irade adı altında iktidarın mutlaklaşmasını reddeder. Aksine özerk kurullar, kurullar ve işleyişler sistemi içinde, yönetimin dengeli bir biçimde çoğulculaşmasını hedefler.

Diktatörlük, anayasal normları ihlal eden ya da uygulamada dikkate almayan bir yönetim biçimidir. Günümüzde diktatörlüğü hiçbir kural ve kanunla sınırlı olmayan, sadece güce ve baskıya dayanan bir yönetim biçimi olarak tanımlamak doğru olmaz. Bugün diktatörlüklerin yerleştiği birçok ülkede özgürlükçü demokrasinin temel ilkelerini benimseyen anayasa, parlamenter kurumlar ve biçimsel yargı bağımsızlığı bulunabilmektedir. Buna karşın seçimle iş başına gelen bu iktidarlar yürütme erkinin yetkilerini alabildiğine genişletip, diğer kurumları yürütmenin denetimi altına almaktadır.

21. Yüzyılda askeri yönetimlerın sayısı azalırken, bir çok ülkede yeni tip otoriter rejimlerin ve yeni tip diktatörlüklerin yükselişine tanık olunmaktadır. Türkiye’de de demokrasiye yönelik “askeri müdahale” tehdidi ortadan kalkarken, sivil ve popüler niteliğı ağır basan bir otoriter rejim türü toplumun ve siyasetin merkezine yerleşmektedir.

Türkiye’de AKP iktidarı, kendini özgürlükler ve demokrasiden yana göstermeye çalışmaktadır. Partinin seçimle, yani milletin tercihi ile iktidara gelmiş olduğı hemen her durumda vurgulanmaktadır. AKP, kendisini özellikle iktidarının ilk yıllarında Avrupa Birliğı (AB) kaldırıcının da etkisiyle demokrasiyi, insan haklarını ve kişisel özgürlükleri genişleten bir parti olarak algılatmıştır. Ancak oluşturulmaya çalışılan bu algı, iç ve dış kamuoyunda inandırıcılığını büyük ölçüde yitirmiş durumdadır. AKP, bir yandan geçmişin otoriter devlet zihniyetiyle hesaplaştığını iddia ederken, öte yandan da kendi otoriter zihniyetini siyasete ve topluma dayatmaktadır.

Türkiye’de düşünce ve ifade özgürlüğü üzerindeki baskılar sistemli biçimde artmakta, farklı görüşlerin kamusal alanda temsil olanağı kısıtlanmaktadır. Özgürlükçü bir demokraside yurttaşların doğal olarak yararlandıkları haklar, bedeli oldukça ağır ve erişilemez haklar haline getirilmektedir. Farklı ve muhalif görüşler her fırsatta keyfi biçimde cezalandırılmaktadır. Yurttaşlara karşı caydırma, yıldırma ve keyfi cezalandırmalar siyasal rejimin olağan bir niteliğı haline getirilmiştir. Otoriter rejim, korku ve şüphe kültürünü tüm topluma yaymaktadır. Gözetlenme yaşamın en önemli parçası haline gelmiştir. Sınırları AKP rejimi tarafından çizilen bir toplumsal yaşam ve muhalefet arzulanmaktadır.

Kamu otoritesi, demokratik haklarını kullanmak isteyen yurttaşları önce hukuksuz bir biçimde günah keçisine çevirmekte, ardından da fiziksel şiddetten cezai soruşturmaya kadar devletin baskıcı yüzü ile karşı karşıya bırakmaktadır. Farklı ve eleştirel düşünceye sahip top-

lum kesimleri, çoksesliliği boğan bir devlet aygıtının keyfi uygulamalarına maruz bırakılmaktadır. AKP iktidarına boyun eğmeyen toplum kesimleri kamusal alanın dışına itilmektedir. Toplumdaki muhalif görüşler yabancı ve gayrimeşru unsurlar olarak gösterilmektedir.

Demokratik çoğulculuğun beşiği olması gerek sivil toplum alanında, tektipleştirme çarpıcı bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Sivil toplumun ve meslek kuruluşlarının özerkliği askeri rejimlerdekine benzer bir yıkımla karşı karşıyadır. AKP iktidarında, sivil toplum kuruluşları ancak iktidara yakın olduklarında faaliyetlerini sürdürebilmekte, ancak iktidara yakın durduklarında seslerini duyurabilmektedirler. Toplumun örgütlü tüm katmanları, iktidar karşısındaki özerkliğinden vazgeçmeye zorlanmaktadır. AKP iktidarı, toplumu kendisine tabi kılmaya çalışmaktadır. Bir yandan demokratik kamusal alan, diğer yandan da kişilerin özel alanları daraltılmaktadır.

Mevcut durum göstermektedir ki artık Türkiye’de demokrasi ve siyasi rejim için en büyük tehdit, halk ya da milli irade adına hareket etme iddiasını kullanarak siyasi alanı tekelleştirmeye, gücü yoğunlaştırmaya ve kurumsal özerklikleri ortadan kaldırmaya çalışan tekçi AKP iktidarındır. İktidarların siyasi tekelleşmeye yönelmesi katılım, karar alma ve denetim yetkilerinin gasp edilmesine yol açmaktadır. Oysa iyi işleyen bir demokraside olması gereken iktidarın yoğunlaşması ve tekipleşmesi değil, paylaşılması ve dengelenmesidir. Bu çalışmada 21. Yüzyıl Türkiye’sinde siyasi rejimin AKP iktidarı eliyle otoriterleşmesi ve demokrasiden uzaklaşması süreci değerlendirilmektedir.

BÖLÜM 2

HUKUK DEVLETİ

Kuvvetler ayrılığı, çağdaş demokrasilerin en temel ilkelerinin başında gelmektedir. Bu ilke, en özlü biçimde şöyle ifade edilebilir: Kural koyma, konulan kuralları uygulama ve kurallara uyulmasını sağlama işlevleri farklı anayasal organlarca yerine getirilmelidir. Kuvvetler ayrılığı, yasama, yürütme ve yargı erklerinin tek elde toplanmasından kaynaklanacak sakıncaları önler. Kuvvetlerin ayrılması, kuvvetlerin birbirlerini dengelemesini ve bir kuvvetin, diğer güçleri egemenliği altına almasını engeller. Denge ve fren mekanizmalarının oluşmasını sağlayan kuvvetler ayrılığı, özellikle yürütme gücü karşısında, birey hak ve özgürlüklerinin başlıca güvencelerinden biridir.

Kimi siyasi partiler, iktidara geldiklerinde kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulamasında önemli değişikliklere gitmeye çalışabilirler. Seçimi kazanan parti ya da partilerin yürütmeyi ellerinde bulundurmaları, zamanla yasama ile yürütme kuvvetleri arasında bir yakınlaşmanın doğmasına sebep olabilir. Oysa iyi işleyen bir demokratik rejimde, yasama ve yürütmenin yakınlaşması bu iki kuvvetin kaynaşması anlamına gelmemektedir. Yasama ve yürütme erklerinin yakınlaşmasından doğabilecek kaynaşma olasılığı, bu nedenle, yargı bağımsızlığının sağlanması ile önlenmektedir. Günümüzde yargı bağımsızlığının önemi bu sebeple daha da artmış, ve kuvvetler ayrılığı ilkesi yeni bir biçim ve içerik kazanmıştır. Çağdaş demokrasilerde, yasama ve yürütme erklerinin karşısında yurttaşların hak ve özgürlüklerini korumakla görevli olan bağımsız yargının önemi özel olarak vurgulanmaya başlanmıştır.

Oysa Türkiye’de AKP iktidarı boyunca, demokratik rejimlerin temel koşulu olan kuvvetler ayrılığı ilkesi, yürütmenin karşısına dikilen bir

engel olarak nitelendirilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan, önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni, ardından da Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı makamlarını kendi kişisel iktidarına tabi birer kurum konumuna indirgemeye çalışmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi iradesinin yerine, kendi otoritesini koymaya çalışan bir lider konumuna yükselmeye çalışmıştır. Meclis'i anayasal işlevlerini yerine getiremeyen bir kurum olarak algılatmaya çaba göstermiş, kendi partisinin grubuna ait milletvekillerinin iradelerini dahi ipotek altına almıştır. Bu anlayış, yalnızca Meclis'in yasama yetkisini değil, aynı zamanda denetleme yetkisini de ortadan kaldırma çabası içerisine girmiştir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesini hiçe sayan bu anlayış sistematik olarak demokrasinin ve hukuk devletinin teminatlarından biri olan yargıyı, "ayak bağı" olarak görmekte ve sürekli olarak baskı altında tutmaktadır. Yargı, yapılan düzenlemelerle doğrudan doğruya şahsileşmiş iktidarın ve keyfi kararları uygulamaya koyan bir Hükümet'in siyasi uzantısı haline getirilmeye çalışılmaktadır. Hükümet, kimi davalarda yargılama sürecine ve çıkacak kararlara müdahale etmekte, yargı bağımsızlığını hiçe saymaktadır. Bu yolla tüm anayasal özerk kurumlar Hükümet'in güdümünde çalışacak kurumlar haline getirilmektedir.

Yürütmeye Tabi Kılınan Yasama

AKP iktidarı yasama organını, yürütme organına tabi bir kurum haline getirmek istemektedir. Deyim yerindeyse hükümete bağlı bir "yasama bakanlığı" ya da parlamento yerine bir "damga makamı" oluşturmaya çalışmaktadır. Parlamenter oydaşma zemini ortadan kaldırılmakta, parlamentonun denetim işlevi zayıflatılmaktadır. İktidar partisine mensup milletvekillerinin büyük bir çoğunluğu, milletin vekili olarak değil, üyesi oldukları partinin birer neferi gibi davranmaya teşvik edilmektedir. AKP için öncelik, şahsileşmiş bir iktidarı ve milletvekillerinin iradelerini hiçe sayan bir partinin çıkarlarını gözetmek haline gelmiştir. Bu gelişmeler, yasama organının işleyişine ilişkin iki konuyu

ön plana çıkartmaktadır. Birincisi, Recep Tayyip Erdoğan'ın ve iktidar milletvekillerinin algı ve davranışları ile ilgilidir. İkincisi ise yasama sürecinin niteliğine ve yasamanın denetim yetkisinin kullanımına ilişkin sorunlardır.

Liderin Vekilleri

"Millet iradesi", Recep Tayyip Erdoğan'ın dilinden düşürmediği bir kavramdır. Ne var ki, Erdoğan bu kavramı, yasama organındaki çoğunluk iradesiyle özdeşleştirmektedir. Çoğunlukçu ve şahsileşmiş bir yönetim anlayışını savunan Erdoğan, demokrasinin anayasa tarafından sınırlandırılmış bir çoğunluk yönetimi olduğunu tamamen görmezden gelmekte; parlamentoda azınlık konumunda bulunan muhalefetin haklarını hiçe saymaktadır. Çünkü hem yürütmenin, hem de yasamanın sahibinin kendisi olduğunu düşünmektedir. Bu bakış açısını yakın zamanda ortaya çıkan yargı-hükümet krizi sırasında yargıyı eleştirirken söylediği "biz hem yasamayız, hem yürütmeyiz" sözleriyle bir kez daha açıkça ortaya koymuştur.

Yine bu anlayışın doğal bir yansıması olarak, milletvekilleri de milletin vekili olarak değil, partinin hatta siyasal liderin memuru gibi görülmektedir. Öyle ki Erdoğan, partisinden istifa eden bir milletvekilini şöyle eleştirmiştir:

Bir insan bir partinin bayrağı altında seçime giriyorsa ondan sonra o parti ile birlikte hareket eder. Ayrılıyorsa da sadece partiden ayrılmaz. Eğer dürüstse o zaman parlamentodan ayrılır, milletvekilliğinden ayrılır. Çünkü bağımsız olarak bu parlamentoya gelmiş birisi değilsin.

İktidar partisine mensup kimi milletvekillerinin tutum ve davranışları da parti başkanına ve siyasal lidere itaatin hangi boyutlara ulaşmış olduğunu açıkça göstermektedir. Bu anlayışının yansımaları Hükümet'in yasamaya ilişkin uygulamalarına bakıldığında hemen göze

çarpmaktadır. Bazı AKP milletvekillerinin 2010 Anayasa değişikliği sırasındaki davranışları çarpıcı örnek niteliğindedir. Anayasa değişiklikleri için gizli oylama yapılması gerektiği, açık bir Anayasa hükmüdür. Bu açık Anayasa hükmüne karşın, bir AKP milletvekili kabine birlikte girdiği diğer bir milletvekilinin nezaretinde oy vermiştir. Bir başka milletvekili kullandığı oyu sandığa atmadan önce parti yöneticilerine göstermiştir.

Muhalefetin verdiği önergelerin ve kanun tekliflerinin gündeme alınıp alınmaması veya bunların içeriğine bakılmaksızın partizanca oy verilmesi Meclis'te sıradan bir durum halini almıştır. Bir defasında AKP'li milletvekilleri, CHP tarafından önerildiğini zannederek, kendi önerdikleri maddeye "hayır" oyu vermiştir. Görüldüğü gibi AKP milletvekillerinin bir yasa teklifini desteklemeleri teklifin kendi partileri tarafından önerilip önerilmediğine bağlıdır. Benzeri şekilde, bir AKP milletvekili partisine mensup bir bakan hakkındaki gensoru oylamasında "yanlılıkla" kabul oyu vermiştir. Milletvekilinin bu konudaki savunması Türkiye'de yasama ve yürütme ilişkilerinin vardığı noktayı göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Söz konusu milletvekili davranışını, "genelde hükümetten gelen tasarılarla kabul oyu verdiğimiz için bir el alışkanlığı oldu. O alışkanlıkla kabul oyu vermişim" şeklinde açıklamıştır. Çok sayıda çarpıcı örnek, ülkemizde yasama faaliyetinin, Hükümet'in güdümünde adeta bir el kaldırıp indirme pratiğine dönüştürüldüğünü bütün açıklığı ile gözler önüne sermektedir. Böylesine yasama pratiklerinin çağdaş demokrasilerde kabul görmesi mümkün değildir.

İktidarın Güdümünde Yasama

Yasamayı yürütmenin bir kolu gibi gören, tüm gücü tek adam ve onun dar çevresinde toplayan bu anlayışın yasama süreci üzerindeki etkisi zarar verici, hatta yıkıcıdır. Bugün parlamenter geleneğimiz ve milletvekillerinin bireysel iradeleri, lider vesayetine kurban edilmeye

çalışılmaktadır. İktidar, bu yüzden yasama sürecini, zaman kaybına yol açan bir formalite gibi görmektedir. Ülke sorunlarını Meclis huzurunda ve milletimizin önünde tartışmaktan kaçınmaktadır. Yasa tasarılarının yasama organında tartışılmadan kabul edilmesi için her yola başvurmaktadır.

Çeşitli uygulamalarla demokratik yasama süreçlerinin önü kesilmektedir. AKP yasal düzenlemeleri her alanda dayatmacı bir biçimde yapmaktadır. Bunun en iyi örneklerinden biri “torba yasa” uygulamalarının yaygınlaşmasıdır. Hukukçular torba yasa uygulamasının yasama tekniği açısından sorunlu olduğu görüşünde hemfikirdir. Söz konusu uygulama, hukuk güvenliğini ortadan kaldırması nedeniyle birey hakları bakımından büyük sorunlar yaratmaktadır. Hukukun temel ilkeleri arasında “yasayı bilmemek mazeret sayılmaz” kuralı yer alır. Oysa torba yasalarda, birbiriyle ilgisiz konularda birden çok alanda değişiklik yapılmaktadır. Bu yasal değişiklikleri takip etmek yurttaşlar bir yana, hukukçular bakımından dahi son derece güç bir hal almaktadır. “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” adıyla kabul edilen torba yasaların sayısı sürekli artmaktadır.

Daha da çarpıcı olan, son dönemde bu tür yasalarda da değişiklik öngören yasaların kabul edilmeye başlamasıdır. “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunlar” mevzuatımızın bir parçası haline gelmektedir. AKP’nin açıkça değişiklik yapması durumunda tepki toplayabileceği kimi yasaları, torba yasaların içine gizleyerek geçirmeye çalışması bu uygulamanın en sorunlu yönüdür.

İktidar partisinin yasamayı devre dışı bırakarak ülkeyi yönetme girişiminin en somut göstergelerinden biri Kanun Hükmünde Kararname (KHK) kurumunun amacını aşacak biçimde kullanılmasıdır. KHK’ler ancak, Anayasa ve Anayasa Mahkemesi içtihadı gereğince, kapsamı

ve çerçevesi net olarak belirlenmiş bir biçimde çıkarılabilirler. Kaldı ki KHK'ler önemli, ivedi ve zorunlu haller için öngörölmüştür. Aksi durum, yasama yetkisinin çığnenmesi ve başka güçlere devri anlamına gelir. Böyle olmakla birlikte AKP Hükümeti, 2011 seçimlerine iki ay kala, "Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütölmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri İle Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu" başlıklı 6223 sayılı yetki yasasını Meclis'ten geçirmiştir. Belirsiz ve son derece geniş kapsamlı olan bu yetki yasasıyla Hükümet altı ay süreyle KHK çıkarma olanağına kavuşmuştur.

Söz konusu yetki yasasıyla, seçimler sonrası oluşacak yeni TBMM'nin iradesi üzerine açıkça ipotek konulmuştur. AKP, bu yetki yasasına dayanarak 35 adet KHK çıkarmış, yaklaşık 500 yasa ve KHK'de değişiklik yapmıştır. Yine bu yasa kapsamında, kimi bakanlıkları kapatmış, yeni bakanlıklar kurmuş, bazı bakanlıkları birleştirmiş ya da ayırmıştır. Bunun da ötesinde kamu personel rejimine ilişkin köklü değişiklikler yapmıştır. Kısacası iktidar bu yetki sayesinde kamu yönetimini yeniden yapılandırmıştır. Söz konusu KHK'lerle TÜBİTAK ve TÜBA gibi bilimsel kurumların özerkliklerine son verilmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Telekomünikasyon Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, Kamu İhale Kurumu, Rekabet Kurumu, Şeker Kurumu, Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu gibi düzenleyici ve denetleyici kurumların da özerklikleri kaldırılmıştır. Bu özerk kurumlar ilgili bakanın denetimine tabi kılınmak yoluyla hükümete bağımlı hale getirilmişlerdir. KHK'ler ile imar ve koruma hukukuna ilişkin önemli değişiklikler yapılmıştır.

Meclis komisyonlarının çalıştırılmaması ve muhalefetin bu komisyonlarda ancak biçimsel olarak var olabilmesi, yasamayı etkisiz hale getirme anlayışının bir başka önemli boyutudur. İktidar partisinin

Meclis Komisyonları üzerindeki baskısı, 4+4+4 yasaının görüşülmesi sırasında muhalefet milletvekillerinin can güvenliğinin tehdit edilmesi noktasına kadar ulaşmıştır. Daha yakın tarihli bir örnek ise, HSYK ile ilgili yasa değişikliklerinin görüşüldüğü Adalet Komisyonu'nda yaşanmıştır. İlgili yasal değişiklikleri bir an önce geçirme telaşının hâkim olduğu Komisyon'da yumruk ve tekmeler savrulmuş, tablet bilgisayarlar milletvekillerini yaralayacak biçimde havalarda uçuşmuştur.

Çağdaş demokrasilerde yasama sürecinin aktörleri, yalnızca iktidar ve muhalefet partilerinden ibaret değildir. Yasalar, ilgili tüm paydaşların katılımıyla ve uzun soluklu müzakere süreçlerinin sonunda yapılmaktadır. Çünkü müzakere demokrasi kültürünün önemli bir parçasıdır. Örneğin, 2008 yılında HSYK'nin yapısının değiştirildiği Fransa'da, Anayasa'nın ilgili hükümlerinin bu konudaki yasanın değiştirilmesinden sonra yürürlüğe gireceği öngörülmüştür. İlgili yasa değişikliği, iki yıl süren ve meclis komisyonlarında yargıçlar ve savcılar sendikası başta olmak üzere yargı örgütlerinin temsilcilerinin dinlendiği uzun bir müzakere sürecinin ardından, ancak 2010 yılında benimsenmiştir.

İktidar partisinin yasamayı etkisizleştirme çabası, yasa yapma süreci ile sınırlı kalmamaktadır. Yürütme, yasamanın denetiminden kaçmak istemektedir. Hükümet, ülkeyi ilgilendiren tüm önemli konularda, yasamayı sürece dâhil etmekten özellikle kaçınmaktadır. Tersine, bu süreçlerin iktidar partisinin, hatta yalnızca onun liderinin tercih ve eğilimleri yönünde şekillendirilip yürütülmesi yoluna gidilmektedir. Yasamaya ancak, yasal düzenleme yapma zorunluluğu doğduğunda başvurulmaktadır.

Yürütmenin yasamaya hesap vermekten kaçınmasının en somut örneklerinden biri, 2014 bütçe görüşmeleri sırasında görülmüştür. Bütçe görüşmeleri öncesinde, Sayıştay'ın denetim raporları TBMM'ye eksik sunulmuştur. Bütçe görüşmelerinin sağlıklı yürüyebilmesi bakımından TBMM adına denetim yapan Sayıştay'ın raporlarının Meclis'e

eksiksiz biçimde sunulması yaşamsal önem taşır. Sayıştay raporlarının TBMM'den gizlenmesi, aslında bunların millettten gizlenmesi anlamına gelir. Demokrasi ile yönetilen bir ülkede, her yurttaşın ödediği vergilerin nereye harcadığını bilme hakkı vardır. Oysa "Millet iradesi" sözünü dilinden düşürmeyen Erdoğan ve AKP hükümetleri, yalnızca Meclise değil, millete hesap vermekten de sürekli kaçınmaktadır.

Bu süreçte denge ve denetim rolü oynayabilecek iki önemli makam vardır. Birinci makam Cumhurbaşkanlığı'dır. Ancak, bir önceki dönemin AKP kökenli Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül, görev süresi boyunca önüne gelen yasaları tereddütsüz onaylamıştır. Geçmiş dönemde, yasaları bir kez daha görüşülmek üzere Meclis'e geri göndermekten, ve yasaların iptali talebiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaktan özenle kaçınmıştır. Yedi yıllık görev süresi boyunca, Abdullah Gül'ün Meclis'e iade ettiği yasa sayısı yalnızca altıdır. Anayasa Mahkemesi'nde bir kez bile iptal davası açılmamıştır. Oysa aynı dönemde ana muhalefet partisi tarafından Anayasa Mahkemesi'nde 132 adet iptal davası açılmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin bu dönemde, tam iptal kararı verdiği başvuru sayısı doksan yedidir. Bu sayılar, partizanca davranmayan bir cumhurbaşkanının yasama sürecinin anayasal denetimi konusunda ne kadar önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bu önemli rolü oynamaktan ısrarla kaçınan bir cumhurbaşkanı, kuvvetler ayrılığının ruhuna aykırı olarak, tüm gücün iktidar partisi etrafında yoğunlaşmasına hizmet etmiş demektir.

Parlamerter Kültürün Sönükleşmesi

AKP, parlamento çalışmalarında müzakere ve diyaloga yer tanımadığı gibi, siyasal olarak kendini "şahsileşmiş bir siyaset" biçimine ve onun "vesayetçi anlayışına" teslim etmiştir. Lider vesayetine endekslenen şahsileşmiş siyasetin en yıkıcı sonuçlarından biri, Türkiye'de uzun bir geleneği olan müzakereci parlamerter kültürün açıkça çiğnenmesidir. AKP, parlamentonun her türlü çalışma etkinliğini gereksiz bir ay-

rıntı gibi algılamaktadır. Ne var ki, bu süreçte etkisizleştirilen en başta AKP grubunun kendisi olmuştur. Parti, otoriter liderin keyfileşmiş siyasetinin gölgesi altında değersizleşmiştir. Daha da vahim olan, benzer bir değersizleştirmenin, demokrasimizin bütünü için öngörülüyor olmasıdır.

Siyasi karar alma süreçleri, millî iradeyi temsil eden Meclis grubu tarafından değil, büyük ölçüde AKP liderinin kendi eliyle seçtiği danışman kadrosu tarafından belirlenmektedir. Kimi yasalar, bakanların ve milletvekillerinin haberi dahi olmaksızın dar bir kadro tarafından hazırlanmaktadır. İktidar partisi milletvekilleri gerçek anlamda bir yasama değil, yalnızca bir oylama faaliyetine katılmaktadır. Hatta bu yüzden AKP iktidarı, parlamentoda yeterince tartışılmadan geçirdiği yasaları deneme-yanılma yöntemiyle tekrar tekrar düzeltmek zorunda kalmaktadır. Meclis, yürütmenin bir alt kuruluna ve buyurgan bir siyasetin icra alanına dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. AKP rejiminde meclis partinin, parti dar bir kliğin, dar klik ise otoriter liderin direktiflerine tabi kılınmıştır. "Millet iradesi", yerini "lider iradesine" bırakmıştır. AKP döneminde liderlik bir nevi "seçilmiş sultanlık makamına" dönüştürülmüş ve bir liderlik vesayeti anlayışı yerleştirilmiştir. Yasamayı emir-komuta zincirine teslim eden ve parlamenter ortak aklın yerine, 'liderin iki dudağından çıkan kelamı yücelten' bir demagojik liderlik modeli egemen olmuştur.

Yürütmenin Baskısı Altındaki Yargı Organı

Aşırı güç yoğunlaşması karşısında "denge ve fren" işlevini yerine getirmesi beklenen yargı, yürütmenin baskısı altında çalışmaya zorlanmaktadır. Sağlıklı işleyen bir demokratik hukuk devletinde, yurttaşların en büyük güvencesi yargıdır. Hukuk devleti, klâsik tanımıyla yalnızca yönetilenlerin değil, aynı zamanda yönetenlerin de yargı denetimine tabi olduğu devlettir. Yargının denetim işlevini yerine getirebilmesi için, yargının bağımsızlığını güvence altına alacak kurumsal

mekanizmaların var olması gerekir. AKP iktidarında yargı üzerindeki yürütme baskısı siyasetin en önemli sorunu haline gelmiştir. İktidar kendi yargısını kurmaktadır. İktidarı ve yürütmenin gücünü dengeleyecek bütün frenler ve yargı denetimi ortadan kaldırılmaktadır. AKP milletvekili olan Meclis Başkanı dahi yargı bağımsızlığının öldüğünü söylemektedir.

Yargıya Yönelik Kurumsal ve Sistemik Saldırı

AKP iktidarında, Türkiye tarihinde benzeri görülmemiş bir biçimde yargı kurumsal ve sistemik saldırı altındadır. Erdoğan iktidara geldikten kısa bir süre sonra, "birinci ve ikinci kamaranın (yasama ve yürütmenin) uyum içinde çalıştığını, ancak üçüncü kamarayla (yargıyla) meseleleri olduğunu" söylemiştir. AKP tüm iktidarı boyunca yargıyı kontrol altına almak için uğraşmıştır. 2010 Anayasa değişikliğiyle Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) ve Anayasa Mahkemesi iktidarın yönlendirmelerini mümkün kılacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır. O kadar ki Erdoğan'a göre bu Anayasa değişikliği ile "yargıya millet eli değmiştir".

2010 Anayasa değişikliği sonrasında HSYK eliyle, yargıda büyük bir tasfiye operasyonuna girişilmiştir. 2010 öncesinde, istinaf mahkemelerinin kurulacağı ve Yargıtay ile Danıştay'ın iş yükünün azaltılacağı gerekçesiyle bu yüksek mahkemelere yapılacak atamalar engellenmiştir. 2010 Anayasa değişikliği sonrasında, istinaf mahkemelerinin de kurulmuş olmasına karşın, Yargıtay ve Danıştay'ın üye sayıları artırılmıştır. Bu mahkemelere siyasal çoğunluğu hükümet lehine çevirmek üzere 200'ü aşkın yeni üye atanmıştır. Anayasa değişikliğinin ardından girişilen bu tasfiye, iktidarın yargı denetimi olmaksızın yönetim arayışının açık bir göstergesidir. 17 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonunun ardından Erdoğan, yargıya müdahaleye devam etmiş ve "yargı oligarşisinden" söz etmeye başlamıştır. AKP iktidarı maalessif bir kez daha "millet adına" yargıya el atmaya yönelmiştir.

2010 Anayasa değişikliği, Anayasa metninde “Bakan” olarak geçen kısımları “Başkana” çevirmek suretiyle, HSYK’yi Adalet Bakanı’nın gölgesi altına almıştır. Yeni düzenleme dairelerin yapılanması gibi önemli konuları yasaya havale etmiştir. Söz konusu değişiklikleri Anayasa Referandumu öncesinde eleştirenlerin ne denli haklı olduğu açıkça görülmüştür. Ancak zaman içinde iktidar, kendi oluşturduğu HSYK’ye bile tahammül edememiştir. HSYK, 2010 öncesinden de geriye gidilerek, Anayasaya aykırı biçimde Bakanlığın bir dairesi haline dönüştürülmek istenmektedir. Adalet Bakanı’nın yalnızca HSYK’yi değil, tüm yargıyı yeniden biçimlendirmesi hedeflenmektedir. Mahkemeler ve savcılıklar arasındaki işbölümünü düzenleme yetkisi dahi, adalet komisyonları aracılığıyla Adalet Bakanı’na bırakılmaya çalışılmaktadır.

Görüldüğü gibi, AKP’nin demokratik bir hukuk devletinde bağımsız olması gereken “yargıyla meselesi” bir türlü bitmemektedir. Yargı, siyasi ve kişisel hesaplardan ötürü hedef tahtasına oturtulmaktadır. Söz konusu olan otoriter ve şahsileşmiş bir siyasal iktidarın, bağımsız yargıya yönelik kurumsal ve sistematik bir saldırısıdır.

Otoriterleşme Sürecinde Anayasa Mahkemesinin Rolü

Demokratik bir hukuk devletinde Anayasa Mahkemesi birey hak ve özgürlüklerinin başlıca koruyucusudur. Yasamanın ve yasama organındaki iktidar çoğunluğunun, hukuka ve Anayasaya aykırı girişimlerini denetleyip frenleyecek kurumların başında Anayasa Mahkemesi gelmektedir. Anayasa Mahkemesi “stnlerin hukukundan hukukun üstünlüğüne geçiş” sloganıyla yapılan 2010 Anayasa değişikliğiyle yeniden biçimlendirilmiştir. Söz konusu değişiklikle ye sayısı artırılan Mahkeme, yasama organının seçtiği üyeler bakımından, yasama organındaki iktidar çoğunluğuna bağımlı hale getirilmiştir. 2010 Anayasa değişikliği, yasama organınca yapılan seçimlerde nitelikli çoğunluk sağlanamaması durumunda son oylamada salt çoğunlukla ye seçilebilmesine imkn tanımıştır. Yasama organı tarafından sei-

len üyeler de aynen bu şekilde, yani salt iktidar çoğunluğunun oyları ile seçilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'ni temsil etme konumunda bulunan Mahkeme Başkanı ana muhalefet partisine yüklenerek iptal davası açmayı suçmuş gibi göstermeye çalışmıştır. Mahkeme'nin 2010 sonrasında verdiği kimi kararlar, Anayasa Mahkemesi'nin "denge ve fren" işlevini yerine getirip getiremediğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Mahkeme'nin 2010 sonrası kararlarında sıkça başvurduğu gerekçelerden biri "ilgili konuda yasama organının takdir yetkisinin bulunmasıdır". Bu gerekçeyle iptal edilmeyen yasal düzenlemeler arasında, TÜBİTAK'ı, TRT'yi iktidara bağlayan yasalar ve MİT görevlileri hakkındaki soruşturma yetkisini Başbakan'ın takdirine bırakan MİT yasası değişiklikleri bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi, hukukumuzda bulunmayan yeni bir "olağanüstü hal" kategorisi yaratarak, olağan dönemdeki "kriz durumlarında" Başbakan'a yayın durdurma yetkisi veren RTÜK yasasındaki değişikliği de aynı gerekçeyle Anayasa'ya uygun bulmuştur. Mahkeme, Turgut Özal Hükümeti döneminde iktidarın KHK kurumunu amacına aykırı ve keyfi biçimde kullanması ve ülkeyi KHK'lerle yönetir hale gelmesi üzerine geliştirdiği, KHK'lerin ancak ivedi, önemli ve zorunlu hallerde çıkarılabileceği yönündeki yerleşik içtihadından da dönmüştür. Son derece geniş kapsamlı ve içeriği belirsiz olan "Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri İle Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu" başlıklı 6223 sayılı yetki yasasına da, yine "yasa koyucunun takdir yetkisi" gerekçesiyle vize vermiştir. Anayasa Mahkemesi böylece AKP'nin tüm kamu yönetimini KHK'lerle yeniden biçimlendirmesinin yolunu açmıştır.

Denetimden Kaçma Arayışındaki İktidar

Recep Tayyip Erdoğan, Aralık 2012’de Konya’da yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

Ama işte bu kuvvetler ayrılığı denen var ya... O önünüze gelip engel olarak dikiliyor... umulmadık yerde, umulmadık şekilde bakıyorsunuz bürokratik oligarşi karşınıza dikiliyor, umulmadık yerde yargıyla karşı karşıya kalıyorsunuz.

Bu sözler, yargı denetiminin olmadığı ve yürütmenin hiçbir şekilde denetlenmediği bir düzen isteğini açıkça ortaya koymuştur. AKP iktidarının yargı denetimini ayak bağı olarak gören anlayışı, Hükümete yargı kararlarını uygulamama yetkisi tanıyan bir yasanın kabul edilmesine dek uzanmıştır. 2012 yılında, bir torba yasanın içine yerleştirilen bir madde ile Bakanlar Kurulu’na, özelleştirme işlemleri ile ilgili yargı kararlarını uygulamama yetkisi verilmiştir. Bu konudaki yasa değişikliğinin hemen ardından Bakanlar Kurulu, beş işletmeyle ilgili yargı kararlarının uygulanmamasına karar vermiştir. Gelinek noktada AKP’nin denetimsiz bir yönetim isteği öyle bir boyuta ulaşmıştır ki, hükümete ya da hükümet üyelerinin bağlantılı olduğu kişilere yönelen her türlü yargısal denetim girişimi, “darbecilik” ya da “vatan hainliği” olarak damgalanmaya başlamıştır.

Hükümet’in yönetimin her alanında denetimden kaçma ve hesap vermeme eğilimi çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Türkiye’den bir komşu ülkeye geçiş yapmak üzere olan ve silah yüklü olduğu bildirilen TIR’ların savcılar tarafından aranmasına izin verilmemiştir. Bu yönde girişimde bulunan savcılarının görev yerleri değiştirilmiştir. AKP sözcüsü bu konuya ilişkin olarak “TIR’daki malzemenin ne olduğu hiç kimseyi ilgilendirmez” diye demeç verme hakkını kendinde görmüştür. Oysa demokrasi ile yönetilen ülkelerde, TIR’ların içinde silah olup olmadığı, o silahların nasıl temin edildiği, bunların parasının nereden

karşılandığı ve kimlere ödendiği, TIR'ların hangi gruplara gittiği gibi konular hakkında tüm yurttaşların bilgilendirilmesi gerekir. Bu soruları sormak her yurttaşın hakkı olarak görülür. Hukuk dışı bir durum ya da bir usulsüzlük varsa, bunun yargı tarafından denetlenmesi beklenir.

AKP İktidarında Hukukun ve Yargının Kullanılış Biçimi

AKP iktidarında hukuk, baskıcı devlet uygulamalarına hizmet edecek şekilde kullanılmaktadır. Hukuk, nerede yöneticilerin isteklerini engelleyen bir unsur olarak görülüyorsa hemen o engelin ortadan kaldırılması yoluna gidilmektedir. Yargı sisteminin tamamen siyasi olarak yönlendirilmesi istenmektedir. Yargılamalar adeta Hükümet sözcüleri ve Hükümet'i destekleyen medya tarafından yönlendirilmektedir.

Uzun süren yargılamalar, tatmin edici bir hukuksal gerekçeye dayanmadan verilen tutuklama kararları ve uzun tutukluluk süreleri yargılama alanındaki en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Yargılamalar sırasında usul kurallarına bile uyulmamakta, adil yargılanma hakkı açıkça ihlal edilmektedir. Kaybedilen hayatların, hapiste geçirilen yılların, mahkûm olmadan hürriyeti kısıtlananların sayısı her geçen gün artmaktadır.

Toplu tutuklamalar yaygınlaşmıştır. Özellikle siyasi sanıklar tutuklu olarak yargılanmaktadır. Tutuklu milletvekilleri sorunu ancak yıllar sonra kısmen çözülebilmiştir. Seçilmiş belediye başkanları ve yerel yöneticiler de aynı şekilde tutuklu olarak yargılanmaktadır. Türkiye, tutuklu gazeteci ve tutuklu öğrenci sayısının en fazla olduğu ülkelerden biri haline gelmiştir. Tutuklu ve hükümlü sayısında dramatik bir artış ve cezaevlerinde aşırı doluluk söz konusudur. Tutuklu sayısı hükümlü sayısının iki katına yaklaşmıştır. Hükümet gözdağı vermek, cezalandırmak ve bu yolla otorite tesis etmek istemektedir. Ödül ve ceza sistemi manevi güç ve otorite sağlamak için kullanılmaktadır.

Farklı toplum kesimleri üzerinde ince ayarlı baskılar uygulanmaktadır. Hukuk potansiyel muhalif olarak görülen gruplara yönelmektedir. Hukuk, iktidarın elinde adalet sağlamanın bir aracı olmaktan çıkarılarak, muhalif toplum kesimlerine karşı bir yıldırma ve sindirme aracına dönüştürülmektedir. Yargının devreye sokulmadığı durumlarda daha rafine cezalandırma yöntemlerine başvurulmaktadır. Yasal düzenlemeler en önemli baskı aracı haline gelmektedir.

Türkiye’de yasama, yürütme ve yargı ilişkileri, iktidar partisinin, hatta sadece onun liderinin istek ve çıkarlarına göre biçimlenmektedir. MİT yasası ve RTÜK ile ilgili değişikliklerde de görüldüğü gibi, Erdoğan’ın şahsi öncelikleri sistemin merkezine yerleştirilmektedir. Keyfi ve baskıcı bir lider etrafında biçimlenen bir hukuk düzeni inşa edilmektedir. Örneğin, 2007 yılına değin Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinin fazlalığından şikâyet eden AKP hükümeti, kendi partisinden bir kimsenin Cumhurbaşkanı olduğu 2007 yılından sonra bu konuyu gündeminden çıkartmıştır. Nitekim 2007 ve 2010 Anayasa değişikliklerinde Cumhurbaşkanı’nın yetkilerine hiç dokunulmamış, hatta 2014 Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra tüm anayasal sınırlar zorlanarak yetki aşımı ve yetki ihlali sayılabilecek uygulamalar sıradanlaşmıştır.

Sayıştay Raporları ve Bütçe Hakkı

Güçler ayrılığı ilkesi, yürütme gücü üzerinde etkin bir demokratik denetim sisteminin kurulabilmesini öngörür. Demokrasilerde hükümetlerin yetkilerinin idari ve mali denetime tabi tutulması gerekir. Bu denetim başta parlamento olmak üzere anayasal kurumların görevidir. Devletin yapacağı harcamaların kapsamına ve büyüklüğüne milletin karar vermesi, parlamentonun “bütçe hakkı” sayesinde mümkün olur. Anayasa, kamu kurumlarının, yani devletin yaptığı harcamaların Sayıştay tarafından denetlenmesini öngörür. Sayıştay harcamalarla ilgili hazırladığı raporları yasama organına sunar. Böylece yasama organı ile birlikte yürütülen bir denetim mekanizması oluşur. AKP iktidarı-

nın özellikle son döneminde Sayıştay'ın denetim raporları usulünce düzenlenmemektedir. Raporların Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne getirilmesi Hükümet tarafından engellenmektedir. AKP, Parlamento'nun "bütçe hakkını" hiçe saymaktadır.

2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından TBMM'nin bütçe hakkını etkin bir şekilde kullanabilmesi için uluslararası standartlara ve Avrupa Birliği normlarına uygun bir yapı kurulması öngörülmüştür. 2003'te kabul edilen ve tüm hükümleriyle 2005'te yürürlüğe giren "Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu" bu yolda atılan önemli bir adımdır. Bu kanunu başka önemli düzenlemeler izlemiştir. Ancak AKP Hükümeti kamu mali yönetiminde kurallılık, saydamlık ve öngörülebilirlik sağlama amacıyla atılan tüm adımları birbirini ardına yok etmektedir.

Hükümet, Sayıştay'ı işlevsiz hale getirmeye yönelik birinci adımı 2010 yılında atmıştır. Sayıştay Kanunu'nun TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesi sırasında, AKP Grubu'nun verdiği bir önergeyle, Sayıştay'ın "Uluslararası Sayıştaylar Birliği'nin" (USB) denetim standartlarına uygun "performans denetimi" yapma yetkisi kaldırılmıştır. Çünkü Hükümet, Sayıştay'ın TBMM'ye sunmaya hazırlandığı performans denetimi raporlarında yer alan, "kamu kaynaklarının verimlilik, etkililik ve ekonomiklik ilkelerine uyulmadan savurganca kullanıldığı ve yüksek miktarda kamu zararına neden olduğuna" ilişkin bulguları TBMM'den ve kamuoyundan saklamak istemiştir.

Sayıştay'ı işlevsiz hale getirmeye yönelik ikinci adım, 2012 yılında çıkarılan 6353 sayılı torba yasa ile atılmıştır. Yapılan düzenleme ile Sayıştay'ın, USB'nin denetim standartları çerçevesinde, mali işlem ve faaliyetlerin "yasalara uygunluğunu denetlemesi" olanaksız hale getirilmiştir. Sayıştay yönetimi bu yasağı gerekçe göstererek, 2011 yılına ilişkin kamu harcamalarının denetim sonuçlarını kapsayan 132 adet raporu TBMM'ye sunmamıştır. Bunun sonucunda AKP Hükümeti'nin

2013 yılı Bütçesi ile 2011 yılı Kesin Hesabı, Sayıştay Raporları olmadığından TBMM tarafından denetlenmeden yasalaşmıştır. CHP, Sayıştay'ın denetim yetkisini kısıtlayan ve yasama organının yürütme üzerindeki denetimini kaldıran bu düzenlemeyi Anayasa Mahkemesi'ne götürmüştür. Anayasa Mahkemesi söz konusu yasayı iptal etmiştir. İptal gerekçesinde şu hükümler yer almaktadır:

- Yasama organına tanınan bütçe hakkı sadece bütçenin yapımını değil, bütçenin uygulanmasının denetlenmesini de kapsamaktadır.
- Sayıştay denetimi, TBMM'ye sunulan Sayıştay raporuyla sonlanan bir süreci kapsamaktadır.
- Yasama organının, yürütme organı üzerindeki bütçe denetimi büyük ölçüde Sayıştay tarafından yapılan bu denetimlere dayanmaktadır. Öte yandan Sayıştay denetimi, demokratik devlet ilkesinin bir gereği olarak yürütmenin, halka ve yasama organına hesap verme sorumluluğunun işlevselleştirilmesinin en önemli araçlarından biridir.
- TBMM adına kamu idarelerinin gelir, gider ve mallarını denetleyen Sayıştay'ın, bu görevini ifa ederken yürütme organından tamamen bağımsız olarak hareket etmesi gerektiği kuşkusuzdur.

Bu karara rağmen Sayıştay yönetimi, 2011 yılına ait 132 raporu TBMM'ye göndermemiştir. AKP Grubu, 2012 yılı denetim raporlarının TBMM'ye gönderilmesini önlemek amacıyla, 2013'ün Nisan ayında yeni bir kanun teklifini TBMM'ye sunmuştur. Başta CHP olmak üzere, muhalefet partileri ile Sayıştay denetçilerinin ve medyanın yoğun tepkisi üzerine söz konusu teklif yasalaşmamıştır. Ancak bu kez de Sayıştay üst yönetimi devreye girmiş ve denetçilerin tespit ettiği yolsuzluk ve usulsüzlükler raporlardan ayıklanmıştır. Sayıştay Başkanı ile 50 Sayıştay üyesinden 42'sinin AKP'nin parlamento çoğunluğu tarafından seçilmiş olmasının bu durumda etkisi olduğu açıktır. AKP bunun-

la da yetinmemiştir. 2014 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı ve 2012 Yılı Merkezi Yönetim Kesin Hesap Kanunu Tasarısı görüşmeleri TBMM Genel Kurulu'nda başlamadan hemen önce yaptığı bir yönetmelik değişikliği ile kamu kurumlarının mali tablolarını detaylı bir şekilde Sayıştay'a vermesinin yolunu tam üç yıl süreyle kapatmıştır.

İktidarın yetkili kurum ve kurullara hesap vermekten kaçındığı durumlarda, yolsuzluk, usulsüzlük, haksız kazanç, hak gaspları kaçınılmaz olur. Parlamentoda hesap vermeyen bir hükümetin meşruiyeti her zaman tartışmalıdır. Yasama organının bilgi alma hakkının yürütme organı tarafından engellendiği yerde güçler ayrılığı ilkesinden söz edilemez. TBMM adına kamu harcamalarını denetleyen Sayıştay'ın mali raporları TBMM'ye gelmeden millet iradesini temsil eden milletvekillerinin kabul oyu vermesi, Anayasa'ya, yasalara ve hukuka aykırıdır. Vatandaşın ödediği vergilerin nerelere harcandığının hesabının verilmesi, demokrasinin gereğidir. Sayıştay raporlarının Parlamento'ya gelmesinin engellenmesi, ülkeyi demokrasiden uzaklaştırmakta ve yürütmenin sınırsız güç sahibi olduğu, giderek otoriterleşen bir sisteme doğru sürüklemektedir.

AKP'yi önceki hükümetlerden ayıran başlıca özellik Hükümet'in mali şeffaflık ve hesap verebilirlik sınırlarının dışına çıkmasıdır. Sayıştay raporlarının gecikmesi ve "zorunlu diyete" tabi tutulması ile ortaya çıkan tabloda bütçe denetimi yapmak giderek zorlaşmaktadır. Başta TOKİ gibi inşaat sektörünün en önemli aktörünün Sayıştay denetiminden çıkarılması Hükümet'in yandaşlarını kayırmak için genişlettiği usulsüz alanlara işaret etmektedir. "Bütçe hakkı" nı gasp eden, mali saydamlığı ve hesap verebilirliği ortadan kaldıran bu uygulamalar anti-demokratiktir. Ekonomide meydana gelen kırılmalıkların ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde benzeri görülmemiş rüşvet ve yolsuzluk skandallarının altında yatan en önemli nedenlerden biri, iktidarın hesap vermekten ve denetimden kaçınmasıdır.

Üniversite ve Özerk Kurumlar

Yükseköğretim Kurulu (YÖK), 12 Eylül 1980 askeri yönetimi tarafından kurulmuştur. Üniversitelerin devletin sıkı denetimi altına alınması YÖK'ün başlıca kuruluş amaçları arasında yer almıştır. Bu anlayışın bir sonucu olarak YÖK, üniversitelerin yönetimlerini yeniden yapılandırmış ve özerklik alanlarını daraltmıştır. Böyle olmakla birlikte, AKP öncesinde iktidarda bulunan koalisyon hükümetlerinin yaklaşımları YÖK'ün merkezîyetçi ve baskıcı uygulamalarını sınırlı da olsa zayıflatmıştır. Örneğin, rektör ve dekanların tümüyle atama yönetimi ile görevlendirilmesi uygulaması yerini büyük ölçüde akademik birimlerin kendi yöneticilerini seçimle belirlemesi uygulamasına bırakmıştır. Yine bu dönemde, öğretim elemanları örgütlenme ve siyaset yapma haklarını kazanmışlardır. YÖK'ün üniversitelerarası eşgüdümü sağlayacak ve üniversitelerde eğitim ve araştırma kalitesinin artmasına katkı yapacak bir kuruma doğru dönüşme eğilimi ön plana çıkmıştır.

YÖK'teki nitelik değişiminin tartışıldığı bu dönemde AKP de bu kuruma ve uygulamalarına karşı sert bir muhalefet yürütmekteydi. Oysa AKP iktidarını sağlamlaştırdıkça YÖK yönetimini denetim altına almayı ve kurumun işleyişini giderek daha fazla siyasallaştırma ve merkezileştirmeyi tercih etmiştir. Günümüzde AKP iktidarının üniversiteler üzerindeki siyasi denetimi ve baskısı askeri yönetim dönemini çok geride bırakmış durumdadır. AKP tarafından yeniden inşa edilen YÖK, üniversite özerkliğini rafa kaldırmış ve üniversite sistemini iktidara tam bağımlı hale getirmiştir.

AKP döneminde yükseköğretim sistemimizde yapılan mevzuat düzenlemeleri merkezi yapılanmanın daha da güçlendirilmesi yönünde olmuştur. 2002-2010 yılları arasında, yükseköğretim mevzuatının temelini oluşturan Yükseköğretim Kanunu'nda on beş kez; Yükseköğretim Personel Kanunu'nda bir kez ve Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu'nda ise on dokuz kez değişiklik yapılmıştır. Böylece

üniversitelerin zaten son derece sınırlı olan akademik, idari ve mali özerklikleri daha da daraltılmıştır.

AKP'nin kurduğu yeni YÖK düzeninde rektörler seçim sonuçlarına göre değil siyasi tercihlere göre belirlenmektedir. Öğretim elemanlarının atama ve yükseltmelerinde akademik jürilerin etkisi belirgin biçimde azaltılmıştır. Bölümlerin öğrenci kontenjanları, anabilim dallarının norm kadroları, açılacak ve kapanacak programların hangileri olacağına büyük ölçüde YÖK tarafından kararlaştırılmaktadır. Akademik yükseltme ve atamalarda, akademik liyakat değil, üniversite rektörlüklerinin kişisel ve siyasal tercihleri temel belirleyen haline dönüşmüştür.

AKP iktidarı döneminde üniversite gelirleri, üniversitelerin mali disiplini ve yönetimine dair YÖK'ün ve Maliye Bakanlığı'nın yetkilerini arttıran düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler üniversitelerin mali özerkliğini büyük oranda YÖK ve Maliye Bakanlığı lehine daraltmaktadır. Üniversite bütçelerinin hangi fasıllara göre ve ne miktarda harcanacağı ile döner sermaye gelirlerinin nasıl kullanılacağı Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. 5217 Sayılı Yasa üniversite gelirlerinin idaresinde bizzat Maliye Bakanını yetkilendirmektedir. 5234 sayılı Yasa ile ikinci öğretim ve benzeri gelirlerin idaresi YÖK'e ve Maliye Bakanlığı'na bırakılmaktadır. YÖK ve Sayıştay denetimi, gözaltında tutulan üniversitelerde yoğunlaşan bir taciz ve baskı aracına dönüşmüştür. Kimi üniversiteler sürekli Sayıştay denetimi baskısı altında tutulurken yöneticilerin AKP'ye biat ettiği üniversitelerde Sayıştay görevlilerinin varlığı dahi hissedilmemektedir.

AKP'nin günümüzdeki hedefi üniversitelerin siyasi iktidara tam bağımlı kılınmasıdır. Bu amaçla yeni üniversiteler açılmakta, büyük üniversiteler bölünmekte ve üniversitelerin karar alma ve uygulama süreçlerine hükümetin müdahalesini sağlayan politikalar birbiri ardına devreye sokulmaktadır. Hükümet kontrol altına alınmaya direnen az

sayıda üniversiteyi de tüm şiddeti ile sindirmeye çalışmaktadır. YÖK başkanları kurumun kadrolarını hızla kendi ideolojileri doğrultusunda değiştirmiştir. Yeni kurulan çok sayıdaki devlet üniversitesine tamamen siyasi ölçütlere göre rektör atamaları yapılmıştır. Mevcut üniversitelerde yapılan rektörlük seçimlerinde en çok oy alan adaylar değil, YÖK'e ve Cumhurbaşkanı'na siyasi bakımdan yakın kimseler atanmıştır. Böylece yükseköğretim sistemi büyük ölçüde Hükümetin denetimi altına alınmıştır. Sonuçta iktidarı eleştirmek bir yana, tartışan rektörlerin bile kalmadığı, tek sesli ve "itaatkâr" bir yükseköğretim yapısı oluşturulmuştur.

Tıpkı mali ve idari özerklik gibi bilimsel araştırma alanı da yoğun siyasi baskı altında tutulmaktadır. AKP iktidarının bütün gücü elinde toplayan ve çoğulculuk yerine çoğunlukçuluğu hedefleyen otoriter iktidar anlayışı, Türkiye'de özerk kurumların varlığını hızla ortadan kaldırmaktadır. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) gibi temel bilim ve eğitim kurumları da hükümetin tam denetimi altına alınmıştır.

651 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile hükümet TÜBA ve TÜBİTAK'ın bilimsel ve kurumsal özerkliğini yok etmiştir. Yapılan bu müdahale ile bilimsel düşünce ve araştırma devlet güdümü altına girmektedir. Söz konusu düzenleme, muhalefet partileriyle ve bilim dünyasıyla hiçbir müzakere süreci yürütülmeden, dayatmacı bir anlayışla hayata geçirilmiştir.

TÜBA'ya üye atanması konusundaki yetki TÜBİTAK Bilim Kurulu'na devredilmiştir. TÜBİTAK Bilim Kuruluna atamaları zaten hükümetin kendisi yaptığı için hükümet dolaylı olarak atama yetkisini korumuştur. Yapılan düzenleme ile önceden akademi tarafından seçilen başkan da artık Başbakan tarafından atanmaktadır. Oysa bilim ve demokrasinin geliştiği tüm ülkelerde bilim akademilerinin üyeleri, mevcut üyeler tarafından seçilmektedir. Bu düzenleme sonucunda elliye

yakın TÜBA üyesi art arda istifa ederek yapılan müdahaleyi protesto etmiştir.

AKP Hükümeti'nin bu anlayışı ve uygulaması 21. yüzyılda kabul gören evrensel bilim anlayışı ile hiçbir bakımdan bağdaşmamaktadır. Bu yaklaşım neticesinde bilim, kurumsal özerkliğe sahip ve özgür bir alan olmaktan çıkartılarak AKP Hükümeti'nin kendi partizan amaçları doğrultusunda denetleyeceği bir icraat alanına dönüştürülmüştür. TÜBA bu yeni yapısıyla bir bilim akademisi olarak kimliğini ve uluslararası bilim çevreleri nezdindeki itibarını yitirmiştir. Çok sayıda yabancı bilim akademisi ve uluslararası bilim kuruluşları Erdoğan'a doğrudan mektup yazarak ya da açıklama yaparak bu kararı protesto etmişler ve Hükümet'i kararı geri almaya çağırmışlardır. Dünyanın en saygın bilim dergilerinden olan Nature, TÜBA'nın özerkliğine son verilmesini "ülkede yaşanan genel anti-demokratik dönüşümün simgesi" olarak nitelmiştir. Dergi bu düzenleme ile TÜBA'nın akademik niteliklerini neredeyse tamamen yitirdiğini vurgulamakla kalmayıp, uluslararası kuruluşları TÜBA'yı resmi olarak tanımadıklarını açıklamaya çağırmıştır. Söz konusu olan, Türkiye'de ifade özgürlüğü, bilim özgürlüğü ve hepsinin de temelinde düşünce özgürlüğüdür. Otoriterlik ve partizan amaçlar nedeniyle Türkiye'nin yaratıcı, inovasyona dayalı, yüksek artı değerli bilgi ekonomisine geçiş süreci tehlikeye atılmıştır.

Kurumsal Özerkliğin Kaybı

Çoğulcu demokrasi siyasal iktidardan bağımsız özerk kurumların varlığını gerektirir. AKP iktidarının bütün gücü elinde toplayan ve çoğulculuk yerine çoğunlukçuluğu hedefleyen otoriter iktidar anlayışı, Türkiye'de özerk kurumların varlığını giderek ortadan kaldırmaktadır. Hükümet, 17 Ağustos 2011 tarihinde çıkardığı KHK ile 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamındaki sekiz üst kuruluşu denetimi altına almış bulunmaktadır. Benzer bir dayatmacı anlayış İnsan Hakları Kurumu başta olmak üzere başka kurumların yapılandı-

rılması sürecinde de yaşanmıştır. Bu örneklerin gösterdiği üzere özerk kurumlar birbiri ardına iktidara bağlanmaktadır.

AKP'nin tekçi ve hiçbir özerkliğe yer bırakmayan siyaset anlayışı yüzünden insan hakları ihlal edilmekte, hukuk yok sayılmaktadır. Bu anlayışın en önemli hedefi yargı bağımsızlığı olmuştur. Artık Türkiye'de bağımsız bir yargıdan söz edilememekte ve toplumda yargıya olan güven her geçen gün zayıflamaktadır. Çoğulcu demokrasi anlayışı, siyasal gücün yetkilerini özerk kurumları yok etmek için değil, onların varlığını korumak adına kullanmasını gerektirir. Oysa AKP iktidarı bunun tam tersini yapmaktadır. Hem yargı bağımsızlığı, hem de bilimsel kurumlar konusunda yaşanan gelişmeler, çoğulcu demokrasi için vazgeçilmez olan bu anlayışın Türkiye'de var olmadığının açık kanıtlarıdır.

SONUÇ

Etkili denetim ve denge mekanizmalarına dayanan güçler ayrılığı demokrasinin temel ilkesidir. Türkiye'de AKP iktidarı, demokrasinin temeli olan denetim ve denge mekanizmalarına büyük zarar vermiştir. Türkiye'de demokrasinin karşılaştığı en temel sorun, tüm erklerin yürütme gücünün ve onun başındaki kişinin elinde toplanmasıdır. Yürütme erki, yasama erki üzerinde de mutlak denetim ve yetki sahibi kılınmıştır. Bunun da ötesinde güçler ayrılığı ilkesi, yürütmeye yargı üzerinde yetki veren düzenlemelerle sürekli olarak çiğnenmektedir. Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı makamıyla bağdaşmayan şekilde önemli gördüğü tüm konularda hangi yasaların, hangi içerikle çıkarılacağı konusunda karar vermektedir. AKP iktidarının yaklaşımı demokrasilerde bir ölçüye dek kabul edilebilecek yasama ve yürütme yakınlaşmasının sınırlarını aşmıştır. Başta yargı olmak üzere, "fren ve denge" işlevi gören çeşitli kurumlar iktidar partisinin doğrudan baskı ve güdümü altına alınmıştır.

BÖLÜM 3

İNSAN HAKLARI

AKP hükümetleri döneminde insan hakları her alanda yoğun olarak ihlal edilmektedir. İnsan hakları ihlallerinin yoğunluğunun tespiti açısından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları önemli bir gösterge teşkil etmektedir. AİHM kararları itibarıyla Türkiye, aleyhinde en çok karar verilen ülke sıfatını taşımaktadır. Yine Türkiye, kararların uygulanmasını takip eden Bakanlar Komitesi'nde en fazla dosyası bulunan ülkedir. AİHM kararları Türkiye'de hak ihlallerinin sistematik olduğunu olarak ortaya koymaktadır. AKP iktidarı süresince yeni ihlallerin gerçekleşmemesi için hiçbir ciddi önlem alınmamıştır. Söz konusu ihlaller yaşam hakkından, düşünce özgürlüğüne, kişi özgürlüğünden, özel hayatın mahremiyetine kadar birçok temel hak ve özgürlüğü doğrudan etkilemektedir.

Yaşam Hakkı

Gelişmiş demokrasilerde yurttaşlarının yaşam hakkını korumak devletin sorumluluğudur. AKP iktidarında, devlet korumakla yükümlü olduğu yaşam hakkını bizzat kendisi ihlal etmektedir. AKP iktidarı 2007 yılında, Polis Vazife Salahiyetleri Kanunu'nda (PVSK) yapılan bir değişiklikle kolluk kuvvetlerinin silah kullanması kolaylaştırmıştır. İlgili düzenlemenin ardından devlet eliyle gerçekleştirilen yaşam hakkı ihlallerinde önemli bir artış yaşanmıştır. AKP iktidarında, kolluk güçlerinin "dur ihtarına uymama" veya rasgele ateş açma gibi gerekçelerle 465 kişi yaşamını yitirmiştir. Aynı şekilde 2002 ile 2013 yılları arasında ise 438 kişi gözaltında veya cezaevinde şüpheli bir şekilde veya tedavilerinin engellenmesi nedeni ile hayatını kaybetmiştir.

AKP iktidarında yaşam hakkının devlet tarafından ihlal edildiği en çarpıcı olaylardan biri Uludere katliamıdır. 28.12.2011 tarihinde Şırnak'ın Uludere ilçesinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen sınır ötesi harekât sonucunda 34 yurttaşımız yaşamını yitirmiş, dört yurttaşımız yaralanmıştır. Operasyonda hayatını kaybedenlerin, Irak'tan Türkiye'ye mazot ve sigara getirmek için sınırı geçmeye çalışan bir kaçakçı kafilesi olduğu anlaşılmıştır. Yaşanan elim olayın ardından geçen uzun zamana rağmen halen sorumlular yargı önüne getirilmemiştir. Olayın ardından mağdur ailelerden resmi bir özür dahi dilenmemiştir. Hayatını kaybedenlerin aileleri ve genel kamuoyu tarafından çok yetersiz bulunan maddi tazminat Hükümet tarafından bir lütuf gibi sunulmuştur. Recep Tayyip Erdoğan acılı ailelerle ancak 580 gün sonra görüşmüş ve görüşmesinde emri kendisinin vermediğini söyleyerek sorumluluğunu reddetmiştir. Oysa olay TBMM tarafından AKP Hükümeti'ne verilen sınır ötesi operasyon yetkisi kapsamında gerçekleşmiştir. Olay sırasında görevli olan subayların askeri sorumluluğu bulunmakla birlikte siyasi sorumluluk Erdoğan'a aittir.

Yurttaşların yaşam hakkının diğer yurttaşlar tarafından ihlal edilmesini önlemek devletin sorumluluğundadır. Yaşam hakkının ihlali halinde devlet zanlıları yakalama ve adalete teslim etme yükümlülüğü altındadır. Ne var ki insan hakları kuruluşlarının verilerine göre, AKP'nin iktidarda olduğu dönemde 143 kişi faili meçhul cinayete kurban gitmiştir. Gazeteci, aydın Hrant Dink'in 2007 yılında katli bu kapsamda yer alan cinayetler arasındadır. AİHM kararlarına göre bireyin yaşamı için gerçek ve doğrudan bir tehlikenin var olduğunu bilmeleri halinde devlet yetkililerinin kişinin yaşama hakkını koruma ile ilgili pozitif yükümlülüğü devreye girmektedir. Böyle bir durumda görevlilerin yetkileri kapsamında önlem almaları zorunludur. Dink suikastı sonrasında ortaya çıkan bilgi ve belgeler, devletin istihbarat organlarının cinayetin gerçekleşeceğini bildiğini ancak önlem alınmadığını göstermektedir. Olayın gerçekleşmesinde ihmal veya dahli olduğundan şüphelenilen devlet görevlilerinin yargılanmasının önüne geçil-

miştir. Söz konusu ihmalleri belgeleyen gazeteciler yargılanarak bir başka skandala imza atılmıştır. Konu, AİHM önüne gelmiş ve Türkiye mahkûm edilmiştir.

Faili meçhul cinayetleri aydınlatmak ve yaşanan cinayetleri bir bütünlük içinde araştırabilmek için CHP altı kez meclis araştırma önergesi vermiştir. Önergelerin tümü AKP tarafından geçerli bir sebep belirtilmeden reddedilmiştir. AKP yaşam hakkı çerçevesinde değerlendirilebilecek kayıplar sorununda da benzeri bir tutum göstermiştir. CHP'nin tüm önerilerine rağmen Meclis'te bir Kayıpları Araştırma Komisyonu kurulmasının önünü kesmiştir. AKP hükümetleri, "Her Kişinin Zorunlu Kaybedilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi" de onaylamamıştır.

Kişi Güvenliği

En temel insan haklarında biri "kişi güvenliği" kavramında ifadesini bulan işkence ve kötü muamele yasağıdır. AKP'nin "işkence ve kötü muameleye sıfır tolerans" söylemi kâğıt üzerinde kalmıştır. Türkiye'de halen ciddi bir kötü muamele sorunu vardır. AKP bu sorunun kökeninde yatan cezasızlık politikasını benimsemiş durumdadır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından verilen bilgilere göre 14 Şubat 2005 ile 1 Haziran 2010 tarihleri arasında Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) işkenceyi ve kötü muameleyi yasaklayan 94 ve 95. Maddelerine muhalefet ettikleri gerekçesi ile haklarında adli soruşturma açılan 309 polisten ancak ikisi ceza almıştır. Yine aynı dönemde, TCK'nın "zor kullanım yetkisine ilişkin sınırın aşılması" maddesine muhalefet ettikleri gerekçesi ile haklarında adli işlem başlatılan 2032 polisten ancak 20'si cezalandırılmıştır.

Cezasızlık politikasının dikkate değer bir örneği de işkence nedeniyle ödenen tazminatların rücu edilmesi konusunda görülmektedir. Devlet Memurları Kanunu'nun 13. maddesine göre "işkence ya da zalima-

ne, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele” suçları nedeniyle AİHM tarafından verilen kararlar sonucunda devletçe ödenen tazminatların sorumlu personele rücu edilmesi gerekmektedir. Ancak Türkiye geçtiğimiz yıllarda onlarca işkence davasında sorumlu bulunmuş olmasına rağmen tek bir tazminat dahi rücu edilmemiştir. Bir başka ifadeyle devlet işkence ya da kötü muamele yapanları korumuş ve cezalarını onların yerine ödemiştir.

AKP iktidarında işkence ve kötü muamelede bulunanlar cezasız kaldığı gibi şikâyetçi olanlar hakkında kamu davaları açılmaktadır. Kolluk kuvvetlerinin orantısız güç kullanımının olağanlaştığı Türkiye’de bu güç kullanımına karşı çıkanlar ağır bir şekilde cezalandırılmaktadır. TCK’nın 265. maddesinde düzenlenen görevi yaptırmamak için direnme suçundan yalnızca 2006 yılında 10.207 kişi mahkûm olmuştur. Öte yandan, Türkiye 2011 yılına kadar BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi’nin Ek Protokolü’nü onaylamamıştır. Bu Protokol tarafından öngörülen etkili ulusal izleme mekanizmasını kurmamıştır.

Türkiye’de yaşanan süreç işkenceye cezasızlığın kararlılıkla devam ettirilmesi ve kötü muamelenin alenileştirilmesi olarak tanımlanabilir. Kolluk kuvvetleri başta öğrenciler, işçiler, sendikacılar olmak üzere her türlü muhalif gruba karşı çekinmeden güç kullanmakta ve kötü muamelede bulunmaktadır. Delillerin aleniliğine rağmen sorumlular hakkında soruşturma açılmamaktadır. Kolluk kuvvetleri arkalarında siyasi iradenin desteği olduğunu düşündüğü için kötü muamele ve güç kullanmakta beis görmemektedir. Gezi olayları sırasında yaşananlar bu durumun en iyi örneğidir. Polisler kameraların ve şahitlerin varlığına aldırmadan yüzlerce kişiyi yaralamıştır. Recep Tayyip Erdoğan polisin sert müdahalesini savunmuş, talimatı kendisinin verdiğini söyleyerek polis şiddetini kamçılamıştır. Bununla da yetinmeyen Erdoğan olaylar sırasında görev yapan polislere ikramiye verilmesini emretmiştir.

AKP'nin cezasızlık yoluyla işkence ve kötü muameleyi teşvik etmesi ve gerekli yasal düzenlemeleri yapmaması sonucunda yalnızca 2013 yılında 11.977 kişi işkence, kötü muamele, onur kırıcı ve küçük düşürücü davranış ve cezalandırmaya maruz kalmıştır.

Kişi Özgürlüğü

AKP tarafından çıkarılan 2005 tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 100. maddesi ile esas itibariyle bir koruma tedbiri olan tutuklama, cezalandırma yöntemi haline gelmiştir. İnsan hakları hukuku açısından istisnai bir tedbir olması gereken tutuklama, Türkiye'de, kapsamı geniş ve muallak olan katalog suçlar açısından neredeyse bir kural olarak uygulanmaktadır. Tutuklu sayılarında yaşanan artış durumun vahametini açıkça ortaya koymaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2002 yılında 24.621 olan tutuklu sayısı 2013 yılında 32.255'e ulaşmıştır. 2008 ve 2009 yıllarında tutuklu kişi sayısı kırk binin üzerine çıkmıştır. AİHM, Türkiye'de verilen tutuklama kararlarının insan haklarını sistematik olarak ihlal ettiğini tespit etmiştir. İlgili kararında AİHM Türkiye'de tutuklama kararlarının basmakalıp gerekçelerle verildiğinin ve yenilendiğinin altını çizmiştir.

Adil Yargılanma Hakkı

Adil yargılanma bireyin en temel haklarından biridir. Aynı zamanda hukuk devletinin güvencesidir. Bu hak ulusal ve uluslararası hukuk tarafından korunmaya alınmıştır. Bu konuda en temel metin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'dir. Sözleşme'nin 6. maddesi adil yargılanma hakkını düzenlemektedir. İç hukukumuzda ise Anayasa'nın 36. maddesi bu hakkı güvence altına almıştır. Adil yargılanma hakkı, adalete erişimi, yargılanma sürecini ve mahkeme kararlarının uygulanması aşamasını kapsamaktadır.

Adaletle erişim hakkı çerçevesinde herkes, medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili iddialarını mahkeme önüne getirebilmelidir. Mahkemelere etkin bir şekilde erişim hakkını garanti etmek devletin sorumluluğundadır. Bu sorumluluk çerçevesinde dava açma süreleri, zaman aşımı ve hak düşürücü nitelikteki süreler makul olmalıdır. Tutuklu ya da hükümlüye avukatı ile gizli şekilde, cezaevi görevlisinin duymayacağı şekilde görüşme olanağı verilmelidir. Yargılama masrafları başvuruçunun ödeyebileceği düzeyde olmalıdır. Böyle olmakla birlikte, AKP iktidarında adaletle erişim hakkının yaygın olarak ihlal edildiği AİHM ve AYM'nin münferit kararlarında görülmektedir. Öte yandan, gözaltı aşamasında avukat yardımı olmadan ifade verdirilmesi ve uzun yargılama süreleri gibi sistematikleşmiş hak ihlalleri de söz konusudur.

AKP döneminde adil yargılanma hakkı yargılanma süreci açısından ("suç unsurları", "silahların eşitliği ilkesi", "delillerin değerlendirilmesi") temel aksaklıklara uğratılmaktadır. Yargılanma sürecine dair yaşanan bu hak ihlallerinin önemli bir bölümü 2005 yılında yürürlüğe giren CMK uyarınca kurulan Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri'nde (ÖYM) vuku bulmuştur. Eski Sıkıyönetim Mahkemeleri ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin devamı niteliğinde olan ÖYM'ler başta Ergenekon, Balyoz, Şike ve KCK olmak üzere pek önemli davada adil yargılanma hakkının ihlaline neden olmuştur. Bu mahkemeler AKP iktidarının emrinde, baskı ve yıldırma aracı olarak kullanılmıştır. AKP, muhalefetin çabaları ve kamuoyundan gelen baskılar sonucunda yapılan yeni bir düzenleme ile ÖYM'leri kaldırmıştır. Ancak söz konusu değişiklik ile mevcut ÖYM'lerden farkı olmayan Bölge Ağır Ceza Mahkemeleri kurulmuştur. Bir başka deyişle AKP, ÖYM'leri kaldırmamış yalnızca isimlerini değiştirmiştir. Üstelik ilgili düzenlemeye konulan bir geçici madde ile ÖYM'lerde görülen davaların kesin hükümle sonuçlandırılınca kadar bu mahkemelerce görülmesi de sağlanmıştır.

AİHS'nin 6. Maddesi'ne göre herkes kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedenine dair en kısa zamanda ayrıntılı olarak haberdar edilme hakkına sahiptir. Oysa Ergenekon, Balyoz, Şike ve KCK başta olmak üzere ÖYM'lerde görülen davalarda neredeyse hiçbir sanık için bu ilke gözetilmemiştir. Sanıklar çok uzun süre neyle suçlandıklarını dahi bilmeden özgürlük hakkından mahrum bırakılmıştır. Yine AİHS'nin aynı maddesine göre bir suç ile itham edilen herkes "iddia tanıklarının sorguya çekme veya çektirme, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını isteme" hakkına sahiptir. Benzer şekilde, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) mahkemeye getirilen tanığın dinlenmesini güvence altına almıştır. İlgili maddeye göre mahkeme başkanı veya hâkim, sanığın veya katılanın gösterdiği tanık veya uzman kişinin çağırılması hakkındaki dilekçeyi reddettiğinde, sanık veya katılan kimse o kişileri mahkemeye getirebilir. Bu kişiler duruşmada dinlenir. Buna rağmen, Balyoz Davası'nda mahkeme, sanık avukatlarının eski Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ve Org. Aytaç Yalman'ın tanık olarak dinlenilmesi taleplerini kabul etmemiş ve bu karar Yargıtay tarafından onanmıştır. AİHS'nin 6. maddesindeki yargılamaya ilişkin güvenceler arasında, yargılanan kişinin tanık çağırma hakkıyla ilgili olarak AİHM, "savunma tarafından usulüne uygun olarak çağırılan tanıkların getirilmesi için gerekli önlemleri almakla yükümlü" olduğunu belirtmiştir.

Yine aynı davada adil yargılama ilkesi açısından hak ihlaline yol açan bir diğer konu ise dijital deliller ile ilgili olarak farklı bilirkişi raporları arasındaki çelişkilerin göz ardı edilmesidir. CMK hükümlerine göre, "sanığın sorguya çekilmesinden sonra delillerin ortaya konulmasına başlanır." Bunu "delillerin tartışılması" ve "delillerin takdiri" izler. CMK'nın bu hükümleri, tanık beyanları, bilirkişi raporları, belge içerikleri gibi delillerin ortaya konulması ve tartışılmasını öngörmektedir. Böyle olmakla birlikte Balyoz Davası'nda mahkeme savunmanın sunduğu bilirkişi raporlarını dikkate almamıştır. Bu durum "silahların

eşitliği" ilkesi ile uyuşmamaktadır. Konuyla ilgili bir kararında AİHM, sanık tarafından atanan bir uzman tanığın mahkemece atanan uzmanla eşit işlem görmesi gerektiğini belirtmektedir.

Bir başka kararında AİHM, ceza yargılamasında sanığın kendi aleyhine olan kanıtları çürütmek için etkili olanağa sahip olması gerektiğini söylemektedir. Aynı kararda gizli tanığın bulunması durumunda sanığın, gizli tanığın söylediklerinin doğruluğunu test etmeye hakkı olduğu, bunun için gizli tanığı sözlü olarak sorgulayabileceği belirtilmektedir. Gizli tanık, ceza yargılamasında yüz yüzelik ilkesinin istisnasıdır. ÖYM'lerde görülen ilgili davalarda ise bu uygulama neredeyse bir kural haline gelmiştir. AKP'nin hukuk düzeninde gizli tanıklık müessesesi adil yargılanma hakkını kısıtlayan temel araçlardan biri olmuştur.

ÖYM'lerde görülen Balyoz ve Şike davalarında Türk hukuku ve uluslararası insan hakları hukukunun aleni ihlallerine karşın, Yargıtay adil olmayan yargılamaları onaylamıştır. Bu durum ancak Anayasa Mahkemesi kararları ile ancak kısmen düzeltilmiştir. Söz konusu davalarda görülen hukuksuzluklar, hak ihlallerinin sadece mevzuatta değil uygulama aşamasında da ortaya çıkabileceğini göstermiştir.

Mahkeme kararlarının uygulanması aşamasına gelince Türkiye'de ulusal ve uluslararası mahkemelerin kararlarını uygulamamak ya da mahkeme kararlarına saygı göstermemek bir alışkanlık haline dönüşmüştür. Çok sayıda örnek arasında AİHM kararlarının ilgili Anayasa hükmüne rağmen uygulanmaması verilebilir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, AİHM'in Kıbrıs kararına ilişkin şu açıklamayı yapmıştır; "Kararı bağlayıcı görmüyoruz ödemeyi yapmayı gerekli görmüyoruz". Bir başka örnek, Atatürk Orman Çiftliği'ndeki "Kaçak Saray" inşaatının durdurulmasını öngören yargı kararına rağmen inşaatın devam etmesi ve tamamlanmasıdır. Erdoğan, yürütmeyi durdurma kararına ilişkin "Güçleri yetiyorsa yıksınlar. Yürütmeyi durdurdular, bu binayı durduramayacaklar. Açılışını da yapacağım, içine de girip oturaca-

ğım”, demiştir. Yurttaşlardan toplanan milyarlarca liralık vergilerle yargıdan ve denetimden kaçırılarak yapılan bu saray Türkiye’de AKP iktidarı boyunca ortaya çıkan keyfi ve hukuksuz uygulamaların en çarpıcı örneklerinden biridir. Cumhurbaşkanlığı konutunun taşınması, yeni bir sarayın inşa edilmesi ve hukuk dışı emrivakiler AKP iktidarının mahkeme kararlarını hiçe sayan keyfi anlayışını ortaya koymak için yeterlidir.

Ifade Özgürlüğü

Düşünceyi açıklama, haber alma ve verme ve basın özgürlüğü, özgürlükçü demokrasinin temel taşlarıdır. AİHM düşünce özgürlüğünü demokratikleşmenin ve bireyin gelişiminin başlıca önkoşulu olarak tanımlamıştır. Düşünce özgürlüğü devlet veya halkın bir bölümü için aykırı, kural dışı veya endişe verici addedilen görüşler için de geçerlidir. Demokratik toplumun asli unsurları olan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik gibi değerlerin gereği, düşünce özgürlüğünün yaşatılmasıdır.

Düşünceyi açıklama özgürlüğü açısından Türkiye’nin içinde bulunduğu durum iç karartıcıdır. AKP iktidarında Türkiye habercilik yapmanın son derece sorunlu ve tehlikeli olduğu bir ülke haline gelmiştir. Öncelikle vurgulamak gerekir ki Türkiye’de mevzuat ifade özgürlüğü açısından oldukça kısıtlayıcıdır. TCK’da yer alan yirmiden fazla madde, Basın Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ve Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Kanun’da yer alan muhtelif maddeler düşüncenin ifadesini cezalandırmayı mümkün kılmaktadır. AKP hükümetlerinin 2005 yılında TCK’da ve 2006 yılında TMK’da yaptığı değişikliklerden sonra düşünce suçundan yargılanan ve ceza alanların sayısında artış olmuştur. 2013 yılında 483 kişi için düşünce açıklamak ile ilişkili davalarda toplam 1.862 yıl hapis cezasına hüküm verilmiştir. Aynı dönemde dokuz kitap ve beş dergi toplatılmış, bir TV’ye yayın durdur-

ma cezası verilmiştir. Binlerce kişi düşünce özgürlüğünü sınırlayan kanunlara muhalefetten tutuklu olarak yargılanmaktadır.

Toplantı, Gösteri ve Yürüyüş Yapma Hakkı

Toplantı, gösteri veya yürüyüş hakkı özgürlükçü demokrasilerin ayrılmaz bir parçasıdır. Türkiye’de yurttaşların bu temel hakları daimi tehdit altındadır. AKP, 12 Eylül’ün en baskıcı yasalarından biri olan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü yasasında hiçbir olumlu değişiklik yapmamıştır. Yasa’nın 28 ve 32. maddeleri yoluyla birçok siyasi etkinlik cezai yaptırıma tabi tutulmaktadır. Türkiye’de her yıl binlerce kişi, sadece demokratik haklarını kullandıkları için bir yandan bu yasanın bir yandan da yine AKP tarafından çıkarılan 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun mağduru olmaktadır. Örneğin, iki üniversite öğrencisi, sadece Recep Tayyip Erdoğan’ın bir konuşmasını protesto edip, “parasız eğitim” istedikleri için uzun süre tutuklu kalmıştır. Yalnızca 2013 yılında kolluk kuvvetleri, 1134 toplantı ve gösteriye müdahale etmiş, 3773 kişi hakkında ise dava açılmıştır. Yine 2013 yılında toplantı ve gösterilere katıldığı için haklarında dava açılan bin kişinin davaları sonuçlanmış ve on yedi kişiye müebbet hapis cezası verilmiştir. Bu davalarda karara bağlanan toplam hapis cezası 24.750 yıldan fazladır.

AKP iktidarında başta öğrenciler ve sendikalı işçiler olmak üzere barışçı gösterilere katılan birçok toplum kesimi polis şiddetine ve kovuşturmalara maruz kalmıştır. 2008 yılı 1 Mayıs’ında İstanbul’da Taksim Meydanı’na çıkmaya çalışan DİSK’e bağlı işçilere çok sert müdahalelerde bulunulmuştur. Tüm kentte yaşam durma noktasına getirilmiş, İstanbullular sıkıyönetime tabi tutulmuştur. AKP iktidarı, aşırı kuvvet kullanan kolluk kuvvetlerini koruyarak ve hatta taltif ederek bu süreci desteklemiştir. Dönemin İçişleri Bakanı, TEKEL işçilerinin gösterisini aşırı şiddet kullanarak dağıtan polis kuvvetlerinin “yeter ölçüde, orantılı” kuvvet kullandıklarını savunmuştur.

AKP iktidarı en barışçı gösteri ve yürüyüşleri dahi kanun dışılıkla itham etmeyi alışkanlık haline getirmiştir. Yükseköğretime Geçiş Sınavı'nda (YGS) ortaya çıkarılan şifre skandalını protesto için yürüyen lise öğrencileri dahi Erdoğan tarafından yasadışı örgüt üyeliği ile suçlanmıştır.

Toplantı ve gösteri hakkı ihlalleri bakımından üzerinde önemle durulması gereken bir başka konu kamuoyunda "taş atan çocuklar" olarak bilinen çocukların durumudur. 2006 yılında yoğunlaşan gösteriler karşısında Recep Tayyip Erdoğan "müdahale edilirken çocuk, kadın gözetilmeyecek" açıklamasını yapmıştır. Bu açıklamanın ardından AKP TMK'da değişikliğe gitmiş ve 18 yaşından küçükler de terör suçlarından Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri'nde yargılanmaya başlanmıştır. İnsan hakları örgütleri, bu uygulamanın çocuk haklarının açık ihlali olduğu yönünde ağır eleştirilerde bulunmuştur. AKP'nin 2006 yılında başlayan bu yeni duruşu yüzlerce çocuğu hayatlarının başlangıcında cezai müeyyidelerle karşı karşıya bırakmıştır. 2006 ve 2007 yıllarında toplam 1.572 çocuk hakkında terör ve terörle ilgili ceza hükümleri uyarınca dava açılmıştır. Bu çocukların yaklaşık 500'ü tutuklu yargılanmıştır. 2009 yılı içinde, toplantı ve gösterilere katıldıkları için TMK kapsamında yargılanan 177 çocuk toplam 772 yıl hapse mahkûm edilmiştir. 2006 ile 2010 yılları arasında yaklaşık 6.000 civarındaki çocuk TMK kapsamındaki suçlardan gözaltına alınıp tutuklanmış, şiddet, kötü muamele, her türlü psikolojik ve cinsel istismar gibi çok ciddi hak ihlallerinin mağduru olmuştur.

Her ne kadar 2010 yılında, yoğun kamuoyu baskısı ile çocuk yargılamaları özel yetkili mahkemeler yerine Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde yapılmaya başlanmışsa da, sonuçlar bu düzeltmelerin de yeterli olmadığını göstermektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2013 yılında ceza ve infaz kurumlarında tutuklu bulunan çocuk sayısı 1637'dir. Kısacası, Erdoğan'ın altını çizdiği gibi AKP'nin baskıcı politikaları çocuk ya da kadın dinlememiştir.

Örgütlenme Özgürlüğü

Özgürlükçü demokrasi örgütlü toplumun desteği olmadan ayakta duramaz. Örgütlü bir sivil toplum özgürlükçü demokrasilerde gerekli olan denge ve denetim mekanizmasının kitlesel gücünü oluşturur. Örgütlülük, düşünciyi ifade özgürlüğünün etkin kılınması bakımından da büyük öneme sahiptir. Yurttaşlar ancak örgütlenerek siyasi kararlara katılmalarını daha etkin kılabilirler. Örgütlenme özgürlüğü bakımından Türkiye’de tam bir çift standart vardır. Bir yandan iktidara yakın olmayan sivil toplum kuruluşları (STK) sindirilmeye çalışılırken, diğer yandan AKP kendisine tabi bir sivil toplum alanı yaratmak için yandaş STK’ları ayrıcalıklı yasal statüler ve kamudan kaynak aktarımı ile desteklemektedir.

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Sarmaşık Derneği’nin maruz kaldığı baskılar AKP’nin STK’ları sindirme politikalarının dikkat çeken örnekleridir. Benzeri bir yıldırma politikası Çağdaş Hukukçular Derneği’ne karşı da yürütülmektedir. 2013 yılında bir terör örgütü soruşturması kapsamına dâhil edilerek derneğin bürolarından biri basılmış ve dernek yönetici ve üyelerinden 9 avukat tutuklanmıştır. Baskın sırasında yandaş medya yoluyla dernekte delil yok edildiği yönünde bilgi kirliliği yaratılarak kamuoyu nezdinden bir linç kampanyası başlatılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan görüntüler iddiaları çürütürken, baskının kanun gereği orada bulunması gereken savcı olmadan gerçekleştirildiği görülmüştür.

STK’ların yanı sıra AKP’nin kentsel rant projelerine karşı çıkan ve kent hakkını savunan meslek odaları da yasal düzenlemeler ve baskılarla etkisiz hale getirilmeye çalışılmaktadır. AKP, Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’ni “kentsel dönüşüm” adı altında yürüttüğü yağma projelerinin önünde engel olarak görmektedir. Bu sebeple kamuoyunda defalarca birlik ve mensubu odalar AKP’li yöneticiler tarafından hedef gösterilmiştir. Gezi olaylarını takip eden süreçte ise birliğin

kuruluş yasası değiştirilerek yasal yetkileri ve mali kaynakları kısıtlanmıştır. TMMOB'un plan ve projelerde vize ve onay yetkisi kaldırılarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmiştir. İktidara tabi olmayan sivil toplum örgütleri bu tarz bir muameleye maruz kalırken, Deniz Feneri ve TÜRGEV gibi adı yolsuzluklarla da anılan AKP yanlısı kuruluşlar devletin her türlü olanağından yararlanmaktadır.

Gezi Hareketi'nin Ağır Bilançosu

Gezi Hareketi, AKP iktidarının yaşamın tüm alanlarında uyguladığı yoğun baskılara karşı siyasi ve toplumsal özgürlükleri savunan büyük bir protesto hareketidir. Gezi Hareketi'nin kaynağında, ifade, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması yatmaktadır. Kişilerin özel alanı ve özel yaşamının daraltılmasından duyulan rahatsızlık yatmaktadır. Eylemciler, giderek otoriterleşen AKP yönetimini protesto etmek için bir araya gelmiştir. Gezi Hareketi'nin temel talebi, her alana taşan iktidar gücünün denetlenmesi ve bu sayede siyasi özgürlüklerin teminat altına alınmasıdır.

AKP iktidarı, hak ve özgürlükleri engellemekle kalmayıp, kendi değerlerine uygun bir toplumsal düzen anlayışını, yaşam tarzını ve kültürel kimliği tüm topluma dayatmaya çalışmaktadır. Bireylerin kişisel tercih alanları sürekli olarak daraltılmaktadır. Gezi Hareketi'ne yol açan muhalefet, bu daraltılan ve sıkıştırılan yaşam alanları içinde oluşmuştur. Gezi Hareketi AKP'nin buyurgan muhafazakârlığına karşı bir başkaldırıdır. AKP iktidarının bireyin yaşam tarzına yönelik çok boyutlu müdahaleleri eylemciler tarafından reddedilmiştir.

Gezi Hareketi'nin başlaması, büyümesi ve kitleselleşmesi önemli ölçüde Erdoğan'ın konuşma ve davranışlarına duyulan tepkinin sonucu olarak gerçekleşmiştir. Gezi Hareketi'nin ana eleştiri odağı Erdoğan'ın otoriter siyaset anlayışı ve baskıcı tek adam yönetimi olmuştur. Erdoğan'ın söylemi eyleme katılanları aşağılama, küçük görme ve itibarsız-

laştırmakla kalmamış hakarete kadar varmıştır. Erdoğan, eylemcilerin önem verdiği simgelere ve kavramlara saldırmıştır. Gezi'ye katılanları "çapulcular", "aşırıları" diye marjinalleştirmeye çalışmıştır. Gerilimin tırmandığı bir noktada göstericileri, "karşınıza bir milyon kişiyi dikerim" diye tehdit etmiş, halkın karşısına halkı çıkarmayı denemiştir. Erdoğan'ın toplumun her kesimini denetim altına alma arzusu, bazı toplum kesimlerine yönelik ortaya koyduğu kin ve nefret, aşağılayan ve azarlayan konuşma üslubu, her konuda "ben yaparsam olur" tavrı özellikle gençler tarafından onur kırıcı bulunmuştur.

Tepki, Erdoğan'ın demeçleri kadar güvenlik kuvvetlerinin aşırı şiddet kullanmasından kaynaklanmıştır. Hükümet Gezi Hareketi'ni başından itibaren polisiye bir vaka olarak görmüş ve polis devleti anlayışı ile bastırmaya çalışmıştır. Polisin aşırı miktarlarda biber gazı kullanması, silahsız insanları tartaklaması, şafak operasyonunda çadırları yıkmasının yanı sıra, yapılan keyfi kitlesel gözaltılar, avukatların ve hekimlerin zor durumda olanlara yaptıkları yardımlar nedeniyle taciz edilmeleri gibi uygulamalar eylemciler arasındaki dayanışmanın büsbütün artmasına yol açmıştır. Demokratik tepkilerin ifade edilmesine fırsat tanınmayınca gerilim ve çatışma kaçınılmaz olmaktadır.

Olayların gelişimi kısaca şöyle özetlenebilir. 25 Mayıs 2013'te Taksim Meydanı ve İstiklal Caddesi'nde eylem yapılmasının yasaklanması kararını protesto etmek isteyen gruba polisler gaz bombası, cop ve basınçlı suyla müdahale etmiştir. Ertesi gün, yine bu kararı protesto etmek amacıyla bir iş yerinde pankart açan üç kişi, polis tarafından darp edilerek gözaltına alınmıştır. 28 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'nda nöbet tutan eylemciler, zabıta ve polis engeli ile karşılaşmıştır. Zabıta ekipleri eylemcilerin yanına gelerek, kurulan çadırları sökmek istemiştir. Çadırlarının sökülmesini istemeyen eylemcilerle zabıta ekipleri arasında arbeye yaşanmıştır. İş makinesinin önüne geçmeye çalışan gruba bu kez de polis biber gazı ile müdahale etmiştir. 30 Mayıs'ta iş makinelerinin ağaçları sökerek parkı yıkmaya başlamasına

engel olmak isteyen Taksim İçin Ayağa Kalk Platformu üyelerinin başlattığı, parkta nöbet tutma eylemine polis ekipleri sabaha karşı gaz bombalarıyla müdahale etmiştir. Eylemcileri zorla park dışına çıkaran polis ekipleri eylemcilerin çadırlarını ve eşyalarını yakmış, eylemciler tarafından dikilen fidanları sökmüştür. Hükümet'in baskıcı ve katı tutumu ile güvenlik güçlerinin olaylar sırasında aşırı şiddet kullanımı sonucu, protestolar tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Gezi, yaklaşık dört milyon kişinin katıldığı büyük bir toplumsal harekete dönüşmüştür.

Güvenlik güçleri eylemleri engellemek ve barışçı göstericileri dağıtmak için sürekli olarak biber gazı, basınçlı su ve aşırı şiddet kullanmıştır. Yaşanan olaylarda doğrudan güvenlik güçlerinin müdahalesiyle ya da gazdan etkilenerek ondan fazla kişi yaşamını yitirmiştir. 19 yaşındaki Mehmet Ayvalıtaş, İstanbul Ümraniye'de gerçekleştirilen yürüyüşte kalabalığın içine dalan bir cip tarafından ezilerek can vermiştir. 22 yaşındaki CHP Gençlik Kolları üyesi Abdullah Cömert, Antakya'daki protesto gösterileri sırasında atılan gaz kapsülü sonucu hayatını kaybetmiştir. 26 yaşındaki Ethem Sarısülük, Ankara'da Gezi eylemleri sırasında polis tarafından vurularak öldürülmüştür. Adana'da polis memuru Mustafa Sarı uzun mesainin verdiği yorgunlukla 20 metre yüksekliğindeki bir köprüden düşmüş, tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştır. 47 yaşındaki İrfan Tuna temizlik işçisi olarak çalıştığı Ankara Kızılay'daki dershanede polisin kullandığı biber gazına sürekli şekilde maruz kaldığı için kalp krizi geçirerek yaşamını yitirmiştir.

Gezi Parkı eylemleri ile doğrudan ilgili olmasa da aynı dönemde Lice'de karakol yapımına karşı çıkan halka ateş açılması sonucu Medeni Yıldırım hayatını kaybetmiştir. Hatay'da, ODTÜ'de yaşanan olayları protesto eden Ahmet Atakan kafasına gaz kapsülü isabet etmesi sonucunda bulunduğu binadan düşerek can vermiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Atakan'ın düşmesinden önce ve sonra polis tarafından müdahale yapılmadığı yönünde açıklama yapsa da kamera görüntüleri aksi durumu ortaya koymuştur. Ali İsmail Korkmaz, Eskişehir'de

Gezi Parkı eylemleri sırasında dövülerek hayatını kaybetmiştir. Eskişehir Valisi Güngör Azim Tuna, Ali İsmail Korkmaz'ın öldürülmesini "münferit" olarak tanımlamıştır. Vali "kendi arkadaşlarına zarar verip 'polis yaptı' diyen gruplar olduğunu" iddia etmiştir. Saldırının yaşandığı yere yakın bir fırına ait olan kameradaki görüntüler silinmiştir. Ancak bu durumu fark eden savcı tarafından görevlendirilen bir jandarma uzman birimi tarafından görüntüler kurtarılmıştır. Ali İsmail Korkmaz'ı döverecek öldürenlerin terörle mücadele biriminden sivil polisler ve sivil kişiler olduğu ortaya çıkmıştır.

Henüz 14 yaşındaki Berkin Elvan, 16 Haziran 2013 günü, İstanbul-Okmeydanı'ndaki evinin hemen önünde Gezi Parkı eylemleri esnasında yaralanarak komaya girmiştir. Mevcut bütün deliller, polisin yakın mesafeden attığı bir gaz fişeğinin Berkin'in başına isabet ettiğini göstermektedir. Berkin olaydan 269 gün sonra hayatını kaybetmiştir. 12 Mart 2014 günü, Berkin Elvan'ın ölümünden bir gün sonra, yaklaşık bir milyon kişi, polis şiddetine, cezasızlığa ve faileri koruyan ve polis şiddetine göz yumayan AKP Hükümeti'ne karşı cenazeye katılmak için sokaklara çıkmıştır. Polis, cenaze yürüyüşünün ardından toplanan kalabalığı dağıtmak için biber gazı ve tazyikli suya başvurarak yeniden hak ihlallerine yol açacak şekilde güç kullanmıştır. Erdoğan birkaç gün sonra yaptığı konuşmada Berkin Elvan'ın ailesinin açıklamalarını eleştirerek Berkin'in bir "terör örgütünün" etkisi altında olduğunu söylemiştir. Cenaze töreninin ardından Erdoğan'ın hedef göstermesi sonucunda Okmeydanı'nda çıkan olaylarda Burak Can Karamanoğlu vurularak yaşamını yitirmiştir.

Gezi Parkı eylemleri sırasında polisin sert müdahalesi demokratik haklarını kullanan ve barışçı eylemler yapan birçok yurttaşın yaralanmasına sebep olmuştur. Kullanılan biber gazı fişeklerinin üzerindeki uyarılara rağmen, polisin özellikle hedef gözeterek, eylemcileri yaralamak amacıyla atış yaptığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, protestocular arasında gözünü kaybedenler olmuş, çok sayıda kişi yaralanmış

ve kafa travması nedeniyle ciddi sağlık sorunları yaşamıştır. Temmuz 2013 itibarıyla 8000'i aşkın kişi yaralanmıştır. Bunlardan 61'inin durumunun ağır olduğu bildirilmiştir. Yaralananların 104'ü ciddi kafa travması geçirmiştir. 3 Haziran'da, ankaya Belediyesi temizlik işçisi Muharrem Dalsüren sokakları temizlerken "akrep" denilen polis aracından fırlatılan gaz fişeğinin gzune isabet etmesi sonucu gözünü kaybetmiştir. Dalsüren'le birlikte Gezi olayları suresince gözünü kaybedenler 11 kişi olmuştur.

Filistin asıllı Türk vatandaşı Lobna Al Lamii Taksim'de polisin eylemcilere müdahalesi sırasında atılan gaz fişeği ile başından vurularak ağır yaralanmıştır. Kısmi fel geçiren ve konuşma yetisini yitiren Al Lamii, geçirdiği  beyin ameliyatına ve uzun bir rehabilitasyon sürecine rağmen hala sağlığına tam olarak kavuşmamıştır. Hakan Yaman, 3 Haziran günü bir TOMA'nın yanında görevli dört evik kuvvet polisi ve bir sivil polis tarafından dövülüp ateşe atılmıştır. Bir görgü tanığı olayı cep telefonunun kamerası ile kaydetmiştir. TOMA'nın numarasının görüntülerde tespit edilmesine rağmen, İstanbul polis yetkilileri, söz konusu TOMA'nın yanında görev yapan polislerin kimliklerini ortaya çıkarmamıştır.

AKP iktidarı, eylemler sırasında kurulan revirlerde acil sağlık hizmeti veren sağlık kuruluşlarına ve doktorlara karşı çeşitli yaptırımlar uygulamaya çalışmıştır. Yaralılara acil sağlık hizmetlerinin sunulmasını suç sayan yasal düzenlemeler yapmıştır. Eylemler boyunca aktif olan sosyal medya kullanıcıları ile dava ve eylemlerle ilgili görüşlerini paylaşan devlet görevlileri hakkında soruşturmalar açılmıştır.

Gezi Hareketi'ni "dış glerin" tertiplediği bir komplo gibi gösteren Hükümet anayasal haklarını savunan yurttaşları yargı yoluyla cezalandırma çabası içine girmiştir. Gezi Parkı eylemlerinin birinci yılında, 5500'den fazla kişi hakkında eylemleri düzenlemekten ya da eylemlere katılmaktan dolayı dava açılmıştır. Yargılananların çoğu, sadece

eylemlere katılmakla itham edilirken, bazıları temelsiz iddialarla ve yeterli delil olmaksızın şiddet olaylarına karışmakla suçlanmıştır. Eylemler süresince çok sayıda çocuğun şiddete maruz kaldığı ve gözaltına alınanlar arasında çocukların da bulunduğu rapor edilmiştir. Gündem Çocuk tarafından hazırlanan rapora göre Gezi eylemleri süresince 294 çocuk gözaltına alınmıştır.

Gezi Hareketi demokratik hakların ve özgürlüklerin genişletilmesi açısından AKP iktidarına bir öz eleştiri fırsatı sunmuştur. Farklı toplum kesimlerinin rahatsızlıklarını ve taleplerini dile getirdiği eylemler AKP'nin süregelen yanlış politikalarını düzeltmesi için yapılmış büyük bir çağrı niteliğinde olmuştur. Ancak AKP'nin benimsediği otoriter zihniyet ve insan haklarını hiçe sayan anlayış bu tarihi çağrı karşısında bir kez daha kendisini göstermiştir. AKP Hükümeti Gezi Hareketi boyunca dile getirilen taleplere kulaklarını tıkadığı gibi olayların başladığı ilk günden itibaren yurttaşların yaşam hakkını, kişi güvenliğini, düşünce ve düşünceyi ifade etme özgürlüğünü, toplantı özgürlüğünü, örgütlenme özgürlüğünü ve adalete erişim hakkını hiçe saymıştır. Gezi Hareketi'nde AKP baskıcı zihniyeti tüm yoğunluğu ile gözler önüne serilmiştir. Yaşanan acı olayların sonucunda dünyanın en önde gelen gazete ve dergilerinde Erdoğan'ın ismi diktatörler arasında anılmaya başlanmıştır.

SONUÇ

AKP iktidarı, yaşam hakkının ihlal edildiği, kitlesel gözaltı ve tutuklamaların yaşandığı, ifade ve örgütlenme özgürlüğünün ayaklar altına alındığı baskıcı bir rejim kurmuştur. Sistemli hale gelmiş olan bu ihlallerin çoğunun altında, AKP döneminde kabul edilmiş olan kanunlar bulunmaktadır. AKP hükümetleri AB süreci ve sivil toplum taleplerine rağmen mevzuatta gerekli değişiklikleri yapmamakta direnmektedir. Bu sebeple, AKP döneminde yasaların dayanak oluşturduğu insan hakları ihlalleri yaygınlaşmıştır. AKP'nin kurumsallaşmış

“cezasızlık” politikası, hak ihlali yapan sorumluları yasalarca güvence altına alarak, hakların çiğnenmesini kolaylaştırmaktadır. Ceza kanununda gösterilerde aşırı güç kullanımı ve keyfi telefon dinlemelerini yasaklayan hükümler bulunmasına rağmen, AKP iktidarında bu ihlaller neredeyse rutin haline gelmiştir. Kolluk kuvvetleri, yetkilerinin sınırlarını hükümetin çıkarları doğrultusunda aştıklarında herhangi bir yaptırımla karşılaşmamaktadır. AKP iktidarı, özgürlükçü demokrasinin öngördüğü tüm temel hak ve özgürlükleri yaygın biçimde ihlal etmektedir. Siyasal ve toplumsal yaşamda adım adım yerleşen otoriterlik, fiili bir olağanüstü hal durumu yaratmıştır.

BÖLÜM 4

MEDYA VE İNTERNET

Demokrasiler, yurttaşların görüşlerinin farklı haber kaynakları ışığında şekillendiği ve bu görüşler etrafında siyasal yaşama katılabildiği rejimlerdir. Demokrasiler farklı ve doğru bilgi kaynaklarından beslenen ve bu bilgilerden hareketle doğru politikaları üreten 'akil yurttaşlar' sayesinde varlıklarını sürdürebilirler. Bu nedenle çoğulcu bir medya ve yurttaşların farklı bilgi kaynaklarına erişebilmesi demokrasinin önkoşuludur. İnternet teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte, medyanın demokratik gelişmedeki rolü daha da büyük önem kazanmıştır. İnternet'in ve sosyal medyanın mümkün kıldığı etkileşim ortamında demokratik katılım ve örgütlenme olanakları artmış ve kiteselleşmiştir.

Demokrasinin gerilemesinin ve siyasete ilginin azalmasının en önemli nedenlerinden biri, bilgi kaynaklarına erişimin tekelleşmesi ve iktidar tarafından denetim altına alınmasıdır. Otoriter iktidarlar, bu yolla yurttaşları duyarsızlaştırma ve edilgenleştirmeye çalışırlar. Diğer otoriter rejimlerde karşılaşıldığı gibi Türkiye'de de AKP iktidarı yurttaşların farklı görüşler geliştirmesini engellemek için kitle haberleşme araçları, İnternet ve sosyal medya üzerindeki denetimini artırmaktadır.

Medya ve Otoriterleşme

AKP'nin kitle iletişimini denetlemek için başvurduğu yöntemlerden biri, medyayı "sahiplik stratejisi" ile ele geçirmektir. AKP iktidarında medyanın mülkiyet yapısı hızla değiştirilmektedir. Medya kuruluşları Hükümet'e yakın sermaye gruplarının eline geçmektedir. Yandaş kanallar ve yayın organlarının sayısı her geçen gün artmaktadır. Hükümet'in denetimindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) fiilen

ülkenin en büyük medya gruplarından biri haline getirilmiştir. Kamu kurumları tarafından verilen kredilerle AKP'ye ve Recep Tayyip Erdoğan'a bağlı çalışacak medya grupları oluşturulmaktadır. AKP Hükümeti ile işbirliği içerisinde televizyon ve gazete yayıncılığı yapan holdingler hızla büyüyüp palazlanmaktadır. Hükümet, yandaş sermaye gruplarının medya sektöründeki ağırlığını artırmak için yasa dışı ve meşru olmayan yollara başvurmaktadır. Örneğin, büyük bir medya grubu düzenlenen bir açık artırma sonucunda iktidar yanlısı bir gruba devredilmiştir. İhaleye teklif sunan üç gruptan ikisi son anda açık arttırmadan çekilmiştir. İhale hiçbir çekişme olmadan, açılış teklifindeki 1.2 milyar doları ödemeyi kabul eden gruba verilmiştir. İhaleyi ise Erdoğan'ın damadının yöneticisi olduğu grup almıştır. Ticari bankalar, bu ihalenin finansmanını riskli bulmuşlar ve söz konusu gruba finansman kredisi vermemişlerdir. Finansman büyük ölçüde Hükümet'in denetimi altındaki devlet bankaları tarafından sağlanmıştır. Kamu finans kuruluşlarının 700 milyon dolar olan katkısına ek olarak Katar Yatırım Fonu hisse karşılığı 250 milyon dolar'la ihaleye destek olmuştur.

Hükümet'in desteği sayesinde elde ettiği rantı kaybetmek istemeyen medya patronları, kamuoyuna özgür ve tarafsız bir medya hizmeti sunma görevini yerine getirmemektedir. Aldığı desteklerin karşılığında AKP medyası, AKP iktidarına kayıtsız şartsız destek vermektedir. Sonuçta bu medya kuruluşları Türkiye'nin gündemine yalnızca AKP'nin penceresinden bakar duruma getirilmiştir. Buna karşılık tarafsız yayın yapmak isteyen medya kuruluşları vergi cezaları yoluyla dize getirilmek istenmektedir. Söz konusu vergi cezaları toplam olarak dört milyar doları aşmıştır. Bu kuruluşlar kesilen vergi cezaları, gazetecilerine verilmeyen akreditasyonlar vb. gibi uygulamalarla devlet baskısı altında tutulmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan söz konusu kararlar açıklanmadan önce verilecek cezalar hakkında bilgi sahibi olduğunu ve kendisinin onayının alındığını söylemekten çekinmemiştir. Medyanın bağımsız haber ve eleştiri yapma görevini yerine

getirememesi hükümetin denetlenmesini güçleştirmektedir. AKP iktidarı muhalif görüşlerin sınırlı dahi olsa dillendirilebilmesinin önünü kesmeye çalışmaktadır. Gelineen noktada iktidara direnmeye devam eden az sayıda medya kuruluşu dışında medya bağımsızlığından söz etme olanağı kalmamıştır.

AKP, medyaya uyguladığı baskı ve sansürlerle siyasetin sınırlarını, dilini ve söylemini belirlemektedir. Hükümet kendi istekleri doğrultusunda hareket etmeyen kilit noktalardaki pek çok yönetici ve köşe yazarını görevden uzaklaştırılmış ya da yerlerini değiştirmiştir. Erdoğan'ın medya patronlarını ve çalışanlarını arayıp isteklerinin yerine getirilmesi için talimatlar verdiği belgelenmiş ve kendisi de böyle davrandığını kabul etmekten çekinmemiştir. Erdoğan, "köşe yazarları daha seyrek yazsa Türkiye'nin daha huzurlu bir ülke olacağını" söylemiş ve medya patronlarına şöyle seslenmiştir:

"O gazetelerin patronlarına sesleniyorum. 'Ne yapayım, köşe yazarıma hâkim olamıyorum' diyemezsin... O insanlara o kalemleri teslim edenler, 'Kusura bakma kardeşim, bizim dükkânda sana yer yok' demeli... Herkes vitrinine layık olanı koyar... Köşende yazanın maaşını sen veriyorsun."

Hükümet'i eleştiren gazeteciler, patronlara baskı yapılarak işten çıkarılmaktadır. Bazı yazarlar Erdoğan tarafından doğrudan hedef gösterilerek linç kampanyalarına maruz bırakılmıştır. Başta Erdoğan olmak üzere Hükümet ve iktidar partisi üyeleri gazeteci, köşe yazarı ve karikatüristler aleyhinde davalar açarak muhalif görüşleri sindirmeye çalışmaktadır. Gazetecilerin basılmamış kitapların nüshaları toplanmıştır. Saygın gazeteci ve televizyoncular delil dahi gösterme gereksinimi duyulmadan "terörist" damgası vurularak tutuklanmıştır. Hükümet gelen eleştiriler karşısında kendini aklamak için sayıları yüzü aşan gazetecinin yüz kızartıcı suç işlemiş olduğunu iddia etmiştir.

Otoriter rejimlerde sıkça karşılaşıldığı gibi, medyaya Erdoğan'ın danışmanlarının ya da AKP Hükümeti üyelerinin talimatları ile hazırlanmış haberler ve program içerikleri hâkim olmuştur. Hükümet'i eleştiren haberlere yer vermeyen yandaş medya, AKP'nin karıştığı büyük yolsuzluk skandallarını dahi örtbas etmek için yoğun çaba harcamaktadır. Örneğin Erdoğan, Deniz Feneri davasında Frankfurt'taki mahkemenin kararı sonucu hüküm giyen üç kişiye ilişkin kararı duyuran gazetelerin boykot edilmesi çağrısında bulunmuştur.

Erdoğan'a göre, Türkiye'de bir yanda AKP'ye hizmet eden diğer yanda "düşman" olan iki ayrı medya vardır. Kutuplaştırmayı her alanda ana strateji haline getiren AKP iktidarı, medya çalışanlarını da taraf olmaya zorlamaktadır. Destekleyenler ödüllendirilmekte, "vatansesver" olarak nitelendirilmektedir. Eleştirenler cezalandırılmakta, "dış mihrakların piyonu hainler" olarak anılmaktadır. AKP yöneticilerinin düzenlediği basın toplantılarında Hükümet'in politikalarına eleştirel gözle bakan medya mensuplarına akreditasyon verilmemektedir. Basın toplantısında eleştirel soru yönelten gazeteciler basın toplantısını düzenleyen yöneticiler tarafından azarlanmayı göze almak zorunda kalmaktadır. Basın toplantıları kamuoyunu bilgilendirme özelliğini yitirmiş, AKP'nin belirlediği görüş ve haberlerin duyurulmasına aracılık eden duyurulara dönüşmüştür. Eleştirel yönünü kaybeden gazetecilik mesleği biat kültürüne teslim olmuştur.

AKP, medya aracılığıyla kendi politikalarındaki büyük çelişkilerin, zıtlıkların ve uyuşmazlıkların üstünü örtmektedir. AKP kurmaylarının yönlendirmeleriyle manipüle edilen seçim anketleri sıkça başvurulan algı yöntemleri arasındadır. İşsizlik oranları işsizliğin düşmesi durumunda müjdeli haber olarak verilirken yükseldiği aylarda haber olmaktan çıkartılmaktadır. Orta öğretime geçiş ve üniversitelere giriş sınav sistemleri AKP hükümetleri tarafından defalarca değiştirilmiş ve her başarısızlığın akabinde yapılan değişiklikler medya tarafından bir devrim olarak sunulmuştur. Hemen her gün ve her konuşmasında

birbirine taban tabana zıt açıklamalarda bulunan Erdoğan'ın tutarsızlıkları medya sayesinde gizlenmektedir. Yıllarca Esad ya da Esat şeklinde yazılan ve Erdoğan tarafından "kardeş" olarak nitelendirilen Beşar Esad'ın ismi, dış politikadaki değişikliğin sonucu, önce Erdoğan'ın daha sonra yandaş köşe yazarlarının dilinde "Esed"e dönüşmüştür.

İfade özgürlüğünü kısıtlayan kanun ve yönetmelikleri değiştirme konusunda ana muhalefet partisinin tüm çağrılarına rağmen hiçbir ilerleme sağlanamamıştır. Gazetecilere karşı açılmış dava sayısı bakımından Türkiye dünyada en üst sıralarda yer almaktadır. Türkiye medyasının AKP tarafından baskı altına alınması, uluslararası hizmet veren sivil toplum kuruluşlarının da dikkatini çekmiştir. Freedom House hazırladığı raporda, AKP'nin gazetecilere gözdağı vermeyi bir yöntem olarak seçtiğini vurgulamıştır. Kuruluş bunun bir sonucu olarak, mahkemelerin gazetecileri hakaret davalarından mahkûm ettiğini, tutukladığını ya da gazetecilerin teknik takibe alındığını belirtmiştir. Yandaş medya kuruluşlarının milyarlarca dolarlık ihaleler aldığını buna karşın, muhalif yayın yapan medya kuruluşlarını mali cezalarla yıldırılmak istendiğinin altını çizmiştir. Kuruluş bu nedenle Türkiye'de medyanın bir demokrasi krizinin içerisinde bulunduğu dikkat çekmiştir.

Freedom House'un 2014 raporuna göre, basın özgürlüğü alanında Türkiye, dünyadaki 197 ülke içinde 134. Sıradadır. Avrupa'da ise sonuncudur. Türkiye, son iki senedir, 'Committee To Protect Journalists' (JPC) raporlarına göre tutuklu gazeteci sayısı bakımından dünya sıralamasında birinci sırada yer almaktadır. Dünyanın en çok gazetecisinin hapiste olduğunu gösteren bu sıralamada Türkiye'yi, İran ve Çin izlemektedir. AKP, medya üzerindeki otoriterliğiyle Türkiye'nin dünya nazarındaki demokratik imajını hızla yok etmektedir.

İnternet ve Sosyal Medya

Türkiye’de yaklaşık 40 milyon İnternet kullanıcısı bulunmaktadır. İnternet kullanan her dört kişiden üçü sosyal medya uygulamalarını kullanmaktadır. İnternet erişimine sahip her dört kişiden üçü İnternette haber okuma, haber alma amaçlı olarak yararlanmaktadır. Türkiye, sosyal medya kullanımında dünyada en üst sıralarda yer almaktadır. Ülkemizde İnternet kullanıcılarının yaklaşık üçte birinin Twitter hesabı vardır. Gezi Hareketi esnasında Türkiye’deki aktif Twitter kullanıcı sayısı iki milyondan on milyona yükselmiş ve hâlihazırda 12 milyonu geçmiştir. Facebook kullanıcı sayısı ise 32 milyonu aşmıştır.

AKP iktidarı, günlük yaşamımızda önemi her geçen gün artan İnternet üzerindeki baskılarını giderek yoğunlaştırmaktadır. Hükümet, yurttaşların bilgiye erişiminde yaşamsal rol oynayan İnternete erişim özgürlüğünü kısıtlamak için çeşitli düzenlemeleri ve uygulamaları birbiri ardına devreye sokmaktadır. AKP’nin İnternete yaklaşımının temelinde sansür, gözetleme, baskı ve denetim mekanizmaları yatmaktadır.

Bilgi edinme ve haberleşme kaynaklarını denetlemek isteyen Hükümet, İnternet erişimini, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) aracılığıyla merkezi bir filtreye tabi tutma kararı almıştır. Karar sosyal medyada örgütlenen on binlerce İnternet kullanıcısı tarafından “İnternetime Dokunma” yürüyüşüyle protesto edilmiştir. STK’lar konuya ilişkin eleştirilerini dile getirmiş, uluslararası örgütler tepkilerini ortaya koymuş ve düzenlemelerin iptali için davalar açılmıştır. Buna rağmen Hükümet kararından geri adım atmamış, Güvenli İnternet Hizmetine İlişkin Usul ve Esaslar onaylanarak 22 Ağustos 2011 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu düzenleme, yalnızca İnternet kullanıcılarını değil, temel hak ve özgürlüklere getirdiği kısıtlamalarla tüm yurttaşları ilgilendiren değişiklikler içermektedir. Filtre uygulaması çerçevesinde erişime engellenen sitelerin büyük

bölümü alternatif haber kaynakları sunan, politik içerikli, toplumun farklı kesimlerinin talep ve itirazlarını dile getiren sitelerdir.

Türkiye’de İnternet ortamında yapılan yayınlar ve bu yayınlara dair kısıtlamalar 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı kanun ile düzenlenmektedir. BTK, muğlak tanımlamaları ve yoruma açık yönleri ile birçok sorun içeren bu yasaya dayanarak, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) eliyle, binlerce siteyi filtreye tabi tutmakta ya da bu sitelere erişimi engellemektedir. Filtre uygulaması her ne kadar kişilerin tercihine bırakılmış gibi görünse de bilgiler yurttaşlara ulaşmadan Hükümet’in belirlediği ölçütlere göre engellenmektedir. Servis sağlayıcılarına tüm içeriği denetleyen merkezi bir sistem dayatılmaktadır. Bu sistem iktidara her türlü keyfi engelleme, sansür, dinleme, izleme ve fişleme olanağını vermektedir.

Hükümet, ilgili kanunlarda yaptığı değişikliklerle İnternet üzerindeki sansür uygulamalarını bir adım daha ileri götürmüştür. Yeni yasal düzenlemeler sonucu keyfi sansür uygulamaları daha da yoğunlaşmıştır. Artık web siteleri, “özel hayatın gizliliği” kapsamında mahkeme kararı olmadan engellenebilecektir. Sektördeki pek çok küçük ve orta ölçekli servis sağlayıcı ve barındırma hizmeti veren şirkete İnternetin doğasına aykırı mali ve hukuki sorumluluklar yüklenmektedir. Son değişikliklerle kurulması söz konusu olan Erişim Sağlayıcıları Birliği’ne (ESB) üye olmayan İnternet servis sağlayıcılarının faaliyetlerine son verilecektir. Sivil bir kuruluş gibi sunulan ESB, baskıcı AKP Hükümeti’nin elinde yeni bir sansür aracına dönüşme potansiyeli taşımaktadır.

Yapılan düzenlemelerle katalog suçların tanımı genişletilmiş ve bu suçlar üzerinden İnternet yayınlarına erişim yasağı konulması kolaylaştırılmıştır. Engellenen yayınlara “alternatif erişim yollarını engelleyici tedbirler” de alınabileceği belirtilmektedir. “Alternatif” olarak tarif edilenin ne olduğu ise belirsizdir. Buradan hareketle kişisel hak ve

özgürlüklerin ihlalinden, İnternete erişimin tamamen kesilmesine kadar birçok baskıcı uygulamanın yürürlüğe konulması mümkün hale gelmektedir.

Hükümet'in İnternete dair çıkarttığı kanunlar aslında, "ahlaki güvenliği sağlama" bahanesiyle oluşturulan ağır sansür uygulamalarıdır. AKP'nin sansürcü politikaları, muhalif sesler yükseldikçe belirginleşmekte, özellikle sosyal medyaya karşı tavrı her geçen gün daha da sertleşmektedir. Kullanıcı odaklı sosyal medyanın gelişmesine paralel olarak İnternet üzerinde ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler giderek artmaktadır.

İnternete ilişkin kanunlar, taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile uyumlu değildir. Bir kere, mahkemeler dışındaki mercilerin erişim engelleme yetkisi bulunmaktadır. Geniş içerikli sitelerin yalnızca suç içeren bölümleri değil tamamı erişime kapatılmaktadır. İçişleri Bakanlığı kararnamesi ve polis eliyle sosyal medya izlemeleri ve fişleme yapılmaktadır.

İletişim teknolojileri bireyler ve topluluklar arasında yeni bağlantıların kurulması ve insanların kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri için yeni alanlar yaratmaktadır. Bu teknolojiler sayesinde toplumsal hareketlere katılımı sağlayacak mesajların yayılması kolaylaşmaktadır. Hareketler, sosyal medya aracılığı ile küresel iletişime sokulmaktadır. Dünya izledikçe olayların önemi artmaktadır. Gezi Hareketi'nde dijital teknolojiler diğer tüm hareketlere kıyasla daha fazla ve daha etkin bir biçimde kullanılmıştır. İnternet sayesinde meydan, eylemler ve katılımcılar arasındaki toplumsal ilişkiler anında birbirine bağlanmıştır. Bu sayede yeni örgütlenme yöntemleri ve yeni katılımcı karar verme süreçleri oluşmuştur.

Yurттаşların sosyal medya aracılığıyla birbirleriyle bu ölçüde yoğun ve kalıcı bağlar kurmaları AKP Hükümeti'ni korku ve paniğe sürük-

lemiştir. Daha önce sosyal medya siteleri için 'çirkin', 'berbat' ve 'ahlaksız' diyen Erdoğan'ın "Twitter denen bir baş belası var" açıklaması, bu korkuyu açıkça gözler önüne sermektedir. AKP iktidarı, muhalefete tahammülsüzlüğünün bir uzantısı olarak sosyal medyayı da denetim altına almaya çalışmaktadır. Gezi Hareketi'nin ardından sosyal medya kullanıcıları İçişleri Bakanlığı tarafından izlenerek fişlenmeye başlamıştır. Erdoğan'ın açıkça hedef göstermesinden sonra emniyet güçleri harekete geçerek dört ilde, "Twitter tutuklamaları" olarak bilinen operasyonları düzenlemiştir. İzmir'de Twitter'da yazdıkları mesajlar ile İnternet üzerinden halkı isyana teşvik ettikleri ve propaganda yaptıkları gerekçesiyle 38 adrese baskın yapılmış ve 16 kişi gözaltına alınmıştır. Gezi hareketine sosyal medyadan paylaştıkları mesajlar ile destek olan 15 TRT çalışanı hakkında soruşturma başlatılmıştır.

Toplumun bilgiye ulaşması ve örgütlenmesi için en önemli kaynaklardan biri olan Twitter'ın yasaklanması AKP'nin baskı ve sindirme politikalarının son halkasıdır. Twitter, Facebook ve Youtube gibi, sosyal medya unsurlarının, toplumsal muhalefeti canlı tutma yetisinden ürken AKP iktidarı, toplumun bilgiye erişim ve demokratik yollardan muhalefet etme hakkını bu kanalları kapatarak elinden almak istemektedir. Twitter'ı yasaklayan AKP kendisini tartışılmaz bir otorite haline dönüştürmek istemektedir. AKP iktidarının getirdiği bu yasağın altında yatan başlıca neden Erdoğan ve Hükümet'ten ayrılan dört bakan hakkındaki yolsuzluk iddialarının örtbas edilmesidir. Twitter, Erdoğan'ın "Twitter'ın kökünü kazıyacağız" sözlerinin hemen ardından yasaklanmıştır. Bunu YouTube yasağı izlemiştir. Tayyip Erdoğan'ın, demokrasiyi ortadan kaldırarak, tek adam rejimini kurmaya çalışma girişimleri dünya medyasının gözünden kaçmamıştır. Reuters'dan BBC'ye, tüm önde gelen uluslararası medya kuruluşları Twitter yasağının Erdoğan'ın açıklamasının hemen ardından getirilmesine dikkat çekmiştir.

Erdoğan, aksi yöndeki Anayasa Mahkemesi kararına rağmen Facebook ve Youtube gibi sosyal medya kanallarını da yasaklayacağına dair tehditler savurmaya devam etmektedir. Wall Street Journal gazetesi, Twitter'a erişim yasağının Türkiye'yi Suriye, Kuzey Kore ve İran'dan oluşan otoriter rejimler grubu içine soktuğunu ifade etmiştir. Erdoğan'ın sosyal medyayı engelleme girişimleri Türkiye'nin dünyadaki en baskıcı ülkeler arasında anılmasına yol açmıştır.

Birleşmiş Milletler İnternet erişimini temel bir insan hakkı olarak tanımıştır. Birleşmiş Milletler raporu ülkemizde yürürlükte olan 5651 no'lu yasayı düşünce ve ifade özgürlüğünü ihlal eden bir düzenleme olarak tanımlamıştır. Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda Türkiye'deki İnternet'e yönelik yasakçılığa sürekli vurgu yapılmaktadır. Freedom House tarafından hazırlanan 2013 tarihli İnternet Özgürlüğü Raporu'na göre Türkiye, küresel ölçekte İnternet özgürlüğünün her geçen yıl biraz daha gerilediği ülkelerden biridir. Altmış ülkenin değerlendirildiği raporda Türkiye, Kenya, Nijerya, Angola, Uganda, Tunus, Fas, Malezya, Libya, Ürdün gibi ülkelerin dahi gerisinde bulunmaktadır. World Wide Web Vakfı'nın sansürü izleme amacıyla hazırladığı yıllık raporda toplam 81 ülke İnternet özgürlüğü, İnternet'in ekonomik olarak karşılanabilirliği, İnternet'in sosyal ve siyasi etkileri gibi konular dikkate alınarak sıralanmaktadır. Endekste Türkiye, Gana, Hindistan ve Çin'in ardından 58. sırada yer almaktadır. Google'ın 2013 Şeffaflık Raporu'na göre ise Türkiye, sansür ve erişim engelleme taleplerinde dünyada birinci sırada yer almaktadır. Rapor'a göre 2012 yılından 2013'ün ikinci yarısına kadar Türkiye'den bu yönde gelen talepler on kata yakın artmıştır.

SONUÇ

AKP, çoğunluğu temsil ettiği gerekçesiyle medyayı istediği gibi yönlendirmeyi meşru ve yasal bir hak olarak görmektedir. Medya çıkışları AKP'nin istediği yönde manipüle edilmekte ve bazı alanlarda haberler

doğrudan Hükümet tarafından talimatla belirlenmektedir. İnternet ve sosyal medyayı da kapsayan sansür politikaları AKP iktidarının her türlü tasarrufunun meşrulaştırılmasına yaramaktadır. Medya kanallarının bir bölümü devlet zoruyla ya da yandaş sermaye aracılığı ile ele geçirilmiştir. Hükümetle doğrudan bağı olmayan medya kuruluşlarının ise doğrudan ve dolaylı baskılarla Hükümeti eleştirme özgürlüğü yok edilmektedir. Yurttaşların İnternet'i alternatif haber alma kaynağı olarak kullanması da yoğun sansür ve yasaklarla engellenmektedir. Siyasi iktidar demokrasinin temel dayanakları arasında olan şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini çiğnemekten çekinmemektedir. Sonuçta yurttaşların özgür siyasal tercih yapabilme olanakları giderek kısıtlanmaktadır. Seçenekler hakkında doğru bilgilenme ve alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma olanakları ellerinden alınmaktadır. Kitle iletişim araçları, İnternet ve sosyal medya üzerinde kurulan baskı ve hâkimiyet ile demokrasi tahrip edilmekte ve AKP'nin otoriter rejimi yaygınlaştırılmaktadır.

BÖLÜM 5

EKONOMİ VE OTORİTERLİK

Rejimin otoriterleşmesinin temel göstergelerinin başında, AKP iktidarının ekonomi dünyası ve çalışma yaşamı ile kurduğu ilişkileri gelmektedir. Ekonomik hayata yönelik baskılar, cezalandırmalar ve haksız teşvikler işleyen bir rekabet ortamının oluşmasını engellemektedir. Çalışma yaşamında esnekleşme ve güvencesizleşme politikaları ile çalışanların uzun mücadeleler sonucunda kazanılmış hakları ellerinden alınmaktadır. AKP bir yandan çalışanların örgütlenme özgürlüklerini kısıtlarken, diğer yandan kendisine yakın bir örgütlü çalışan kesim yaratmaya çalışmaktadır. Kamu kaynakları, iktidar sahipleri tarafından sınırsız zenginleşme amacıyla kullanılmaktadır. AKP rejiminde kamu ve özel alan arasındaki sınırlar belirsizleşmiştir. Kamu bürokrasisi hızla aile ve iktidar çevresinin hizmetkârı haline getirilmektedir. Partinin kimi üst düzey yöneticilerinin aileleri, demokratik ülkelerde hayal dahi edilemeyecek zenginlik düzeylerine erişmiştir. İktidar zümresi bir dokunulmazlık ve imtiyaz kalkanına sahip kılınmaktadır.

İş Dünyası

AKP iktidarında otoriterleşme ekonomi yönetiminde kurumsallaşmaktadır. Otoriter yönetim farklı politika araçları devreye sokularak pekiştirilmektedir. Hükümet'le birlikte hareket eden siyasallaşmış çıkar grupları piyasalara sürekli müdahale etmektedir. Firmalar arasındaki rekabetin temel güvencesi olan etkin hukuk devleti, AKP hükümetleri tarafından yok edilmiştir. Piyasaya yönelik yapılan keyfi ve partizanca müdahaleler girişim özgürlüğünü yaygın bir hak ihlali alanı haline gelmiştir. Bu koşullar altında düzgün işleyen bir rekabet ortamından söz etmek olanaksız hale gelmiştir.

Önemli sözleşmeler açık artırma olmaksızın ya da tek bir şirketin katıldığı açık artırmalar üzerinden yapılmaktadır. Yandaş kuruluşlar kamu ihalelerinde kayırmakta, vergi denetimlerinden kaçırılmakta, devletle olan her türlü izin ilişkisinde ayrıcalıklı bir konumdan faydalandırılmaktadır. Siyasetin dışında kalmaya çalışan girişimciler ise temelsiz vergi ve para cezaları, kamu ihalelerinden dışlanma ve keyfi bürokratik engeller gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Böylece girişimciler AKP'ye taraf olmak ya da bertaraf olmak zorunda bırakılmaktadır.

Örneğin, AKP iktidarı 2004 Yerel Seçimleri öncesinde Doğan Grubu'na yönelik mali operasyonlar gerçekleştirmiş ve orantısız vergi cezaları uygulamıştır. Aynı şekilde, 2014 seçimleri öncesinde yine bir mali operasyonla Çukurova Grubu'nun yayın organlarına el konulmuştur. Mali politikalar sadece medya bağlantılı gruplara değil, Hükümet'e muhalefet ettiği düşünülen tüm sermaye gruplarına karşı bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Gezi olayları sırasında kendilerine ait bir otelde yaralılara kapılarını açtıkları için Erdoğan'ın hışımına uğrayan Koç Grubu'na yönelik mali teftiş, muhafazakâr iş dünyası mensuplarının dahi tepki göstermesine yol açmıştır. AKP iktidarı kendisine yakın olmayan sermaye gruplarına yönelik olarak, "hem öldürmeme, hem de öldürmeme" politikası izlemeye devam etmektedir.

Diğer yandan, ekonomi alanında etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşlarını itibarsızlaştırma ve sindirme kampanyaları tüm şiddeti ile sürdürülmektedir. 2010 yılında yapılan Anayasa Referandumu tartışmaları sırasında Recep Tayyip Erdoğan, "bitaraf olan bertaraf olur" sözleriyle, TÜSİAD'ı açıkça tehdit etmekten çekinmemiştir. Hükümet'in İnternet konusundaki baskıcı eğilimlerini eleştiren TÜSİAD'ın eski başkanı Ümit Boyner'i kadın olduğu için doğrudan hedef alan bir Başbakan Yardımcısı "bunlar pornoyu serbestleştirecek" diyerek Boyner'i taciz etmiştir. AKP Bağcılar İlçe Başkanı, attığı tweet'te "kan

emicilerin Türkiye taşeronu Boyner'in mali hesapları en kısa zamanda masaya yatırılacak" demiştir.

Hükümet'in otoriter eğilimlerini pekiştiren önemli politika araçlarından biri de yandaş sermaye gruplarının kayırılmasıdır. Bu amaçla üst kurulların işleyişi, özelleştirme kararları ve kamu varlıkları satışları önemli kayırma araçlarına dönüştürülmüştür. Hükümet'in desteklediği sermaye gruplarına özelleştirme ihalelerinde devlet bankaları tarafından kredi sağlanmaktadır. Örneğin Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) elindeki Sabah-ATV'nin satış sürecinde Hükümet'e yakın bir sermaye grubu devletin kontrolündeki Vakıfbank tarafından desteklenmiştir. Bir başka kayırma örneği Türk Telekom'un özelleştirilmesi sürecinde ortaya çıkmıştır. Kurumu "elde eden" sermaye grubunun önce ödeme takvimi değiştirilmiş, daha sonra seçimlerde AKP'yi desteklemesi karşılığında kurumlar vergisi düşürülmüştür. Bu tür ah-bap-çavuş ilişkilerini derinleştiren uygulamalar herkesin gözü önünde cereyan etmektedir. Liyakati hiçe sayan atamalar sonucunda üst kurullarda göreve gelen yöneticiler açıktan kayırmacılık yapmaktadır. Örneğin yandaş sermaye grupları BDDK tarafından ödüllendirilerek bankacılık kanunları göz göre göre çiğnenmektedir.

AKP'nin ekonomi alanındaki otoriter eğilimlerinin bir diğer boyutu Hükümet'in doğrudan baskısı altında sürekli bir "iyimserlik" havasının medya vasıtasıyla ekonomi dünyasına ve kamuoyuna dayatılmasıdır. Buna göre yandaş medya ekonomideki olumsuzlukları tamamen yadsınmakta, olumlu gelişmeleri ise abartarak aktarmaktadır. Ekonomi politikalarına yönelik tartışmaların sağlam bir zeminde yürütülmesi sistemli olarak engellenmektedir. Çünkü saydamlığın ve güvenilirliğin temeli olması gereken TÜİK verileri siyasi müdahalelerle manipüle edilmektedir. Kriz dönemlerinde yoksulluk verilerinin kasıtlı olarak yayınlanmaması, enflasyon hesaplama yöntemlerinin sürekli değiştirilmesi, işsizlik verilerinde karşılaşılan tutarsızlıklar söz konusu manipülasyonların en sık söz edilen örnekleri arasında yer almaktadır.

Ekonomik durumun sağlıklı ve rasyonel bir zeminde tartışılması AKP iktidarının komplocu sytlemleri ile olanaksız hale getirilmektedir. Özellikle Gezi süreci sonrasında Recep Tayyip Erdoğan ve iktidar sözcülerinin dillerinden düşürmediği “faiz lobisi” suçlaması bu komplocu yaklaşımın en saldırgan örneğini teşkil etmektedir. İcat edilen bu lobinin faaliyetleri Türkiye’nin yaşadığı tüm ekonomik sıkıntıların temel sebebi olarak gösterilmektedir. Ekonomi yönetiminde başarının Hükümet’e, başarısızlığın ise “faiz lobisine” atfedildiği demagojik bir söylem geliştirilmiştir. Bu demagojik söylemin dışına çıkararak eleştirel tutum takınanlar, iktidar tarafından uluslararası lobilerin maşası ilan edilmektedir.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) ve Keyfi Kayırmacılık

Türkiye’de siyasi rejim, AKP iktidarı ile yandaş sermaye arasındaki patronaja dayalı ilişkilerin yaygınlaşmasına paralel olarak otoriterleşmektedir. AKP ile iş dünyası arasındaki patronaj ilişkilerinin yaygınlaştığı en önemli alan inşaat sektörüdür. Türkiye’de kendine özgü ve hükümet güdümlü bir konut ve inşaat patlaması yaşanmaktadır. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından finanse edilen konut projelerinden, çoğu iktidara yakınlığıyla bilinen geniş bir girişimci kesim yararlanmaktadır. TOKİ’den iş alan bu girişimci kesim Hükümet’in yerel ölçekte güçlenmesine ve siyasi destek tabanını genişletmesine yardımcı olmaktadır.

TOKİ, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile oluşmuş, Başbakanlık’a bağlı bir kurumdur. Doğrudan Başbakan’dan talimat alıyor olması, bu kuruma konut inşasının ötesinde bir siyasi rol atfedildiğini açıkça ortaya koymaktadır. TOKİ, 1984 yılında dar gelirliler için toplu konut inşa etmek amacıyla kurulmuştur. Yapılan on bir kanun değişikliği ile TOKİ’nin yetkileri 2002 yılından bu yana sürekli genişletilmiştir. Günümüzde Kurum, turizm, endüstri, eğitim ve sağlığa uzanan çok sayıda alanda faaliyet göstermektedir. AKP iktidarında TOKİ, kr amaçlı proje

geliştirme ve konut sektörüyle ilgili şirket kurma hakkına sahip bir yapıya dönüştürülmüştür. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın gecekondular alanlarındaki yetkilerini devralan TOKİ, benzer şekilde hazine arazileri üzerinde planlama hakkını da elde etmiştir. Bu düzenlemelerle Kurum'a, kesin projeleri hazırlanmadan, çevresel etki değerlendirme (ÇED) raporu düzenlenmeden ihale yapma yetkisi verilmiştir. Böylece TOKİ, konut yapacağı arsaların tapusunu almadan, kamulaştırma yapmadan, imar planı bile olmadan ihaleye çıkabilen bir yapıya dönüşmüştür. Bunun da ötesinde, Konut Müsteşarlığı ve Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü, TOKİ'nin önüne çıkabilecek muhtemel bürokratik engellerin kaldırılması amacıyla kapatılmıştır. TOKİ arsa üretiminde fiilen yetkili tek kurum haline gelmiştir.

TOKİ'nin yetkilerinin genişletilmesi, Kamu İhale Kurumu'ndan (KİK) dosya numarası alma ve ihale sonuçlarını KİK'e bildirme yükümlülüğünden muaf tutulmasına kadar varmıştır. Daha da önemlisi 2005 yılında yapılan bir düzenleme ile "özel bütçeli kuruluşlar listesinden" çıkarılan TOKİ'ye yeni bir statü verilmemiştir. Bu statü muğlaklığı sayesinde TOKİ, proje planlayan, projeler için finansman bulan ve kullanan ve bu projeleri ihale eden bir kurum haline getirilmiştir. Ürettiği konut hacminin büyüklüğü dikkate alındığında AKP Hükümeti'nin TOKİ vasıtasıyla konut üretimi üzerinde dünyada eşi olmayan bir denetim kurduğu görülmektedir. Günümüzde bu tür bir merkezizetiğin benzerini diğer ülkelerde görmek mümkün değildir. Kurum, ihaleleri geniş bir girişimci kesime dağıtan "devasa bir yapsatçıya" dönüşmüştür.

Türkiye'de inşaat projelerinin planlama ve finansman dağıtımını yapan Başbakanlık'ın projelerin nerede, ne şekilde ve kim tarafından gerçekleştirileceğine dair verdiği kararlar şeffaf değildir. TOKİ hasılat paylaşım sözleşmelerinin nasıl hazırlandığı da belirgin değildir. AKP Hükümeti bu örtülü yapı sayesinde büyük bir müteahhit şebekesi yaratmıştır. Söz konusu yandaş sermayenin faaliyetlerinin hacmi gi-

derek büyümektedir. 2005 yılından bu yana inşaat ruhsatı alan daire adedi yılda 500 ile 600 bin arasında değişmektedir. 2002-2012 yılları arasında Türkiye’de inşa edilen konutların yüzde 9,1’i TOKİ tarafından yapılmıştır. TOKİ’nin 2002-2010 döneminde gerçekleştirdiği yatırım (KDV dâhil) 35 milyar TL’ye ulaşmıştır. TOKİ, AKP hükümetleri döneminde Aralık 2013 itibariyle 2.775 şantiyede toplam 614.859 konut inşa etmiştir. 16 Aralık 2013 tarihi itibariyle TOKİ’nin İnternet sitesinde duyurulmuş toplam 2.223 proje bulunmaktadır. Türkiye’nin tüm illerinde ve 957 ilçesinin 830’unda en az bir TOKİ projesi yürütülmüştür. Ortalama proje bütçesi 22 milyon TL’dir. Bu projeleri yaklaşık 1250 firma yürütmektedir.

Kuruluş amacının aksine TOKİ’nin inşa ettiği en ucuz konutlar dahi düşük gelirlili hanelerin ödeme gücünü aşmaktadır. Dolayısıyla TOKİ projeleri kapsamında inşa edilen birçok “sosyal konut” aslında orta ve üst gelir grubundaki kişiler için bir “yatırım aracına” dönüşmektedir. Diğer yandan TOKİ, konut ihtiyacı fazla olan yerlerde konut açığını kapatmak yerine zaten konut fazlası olan yerlerde konut üretmektedir.

Özet olarak, TOKİ projelerinden iki ana grup yararlanmaktadır. Bunlardan birincisi, TOKİ’nin sağladığı finansmanla sübvansede edilmiş ödeme koşullarından faydalanan orta ve üst gelir gruplarıdır. TOKİ projelerinden esas nemalananlar ise TOKİ’nin finanse ettiği türde projeleri kendi kaynakları ile gerçekleştirme kabiliyetine sahip olmayan müteahhitlerdir. Düşük bütçeli ve çok sayıda proje ile geniş bir müteahhit şebekesine sürekli bir kaynak aktarımı sağlanmaktadır. Bu yapı sayesinde çok sayıda üstlenici ve alt üstlenici kamu kaynaklarından nemalanmaktadır.

TOKİ ihalelerinde yaratılan istihdam verili bir anda 150 bin kişi dolayındadır. Kurum Profili’nde 2002 yılından itibaren yapılan yatırımlarla doğrudan ya da dolaylı 800 bin kişiye istihdam sağlandığı belirtilmektedir. İstihdam edilenlerin büyük bölümünün güvencesiz koşullarda

çalıştırılıyor olması sıklıkla dile getirilmektedir. İşçilerin neredeyse hiçbir kural ve kaideye bağlı olmadan sömürülmelerinin önünü açan TOKİ bir kamu kurumu olarak istihdamda kayıt dışılığı yaygınlaştıran en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. AKP iktidarı işçilerin güvencesizliğini koz olarak kullanarak kendisine siyasal destek sağlama-ya çalışmaktadır.

AKP iktidarı inşaat başta olmak üzere birçok sektörde TOKİ ve benzeri kurumlar aracılığı ile bir "ahbap-çavuş kapitalizmi" üretmektedir. TOKİ aracılığıyla hangi yerde hangi girişimcinin zenginleşeceğine karar verebilmektedir. Çalışanların ve işçilerin siyasi tercihlerini denetimi altına alabilmektedir. Tüm bu yönleriyle TOKİ, rejimin otoriterleşmesinin asli bir unsuru haline gelmiştir.

Yolsuzluk Ekonomisi, Otoriterlikle El Ele

AKP iktidarında siyaset şahsileştikçe devlet idaresi ve aile çevresi arasındaki fark ortadan kalkmaya başlamıştır. Devlet yönetiminde kariyer ile kişisel hizmet, devlet görevlileri ile iktidar çevresi arasındaki ayrımlar kaybolmaktadır. İktidarın işleyişinde şahıslara sadakat ve lidere iltifat anlayışı ön plana çıkmıştır. Lidere sadakat bir hizmetkârdan beklenen sadakat olup yetkinlik ya da görevin gerektirdiği bağlılıktan kaynaklanmamaktadır. Görevliler liderin keyfine bağlı olarak terfi ettirilmekte ya da tasfiye edilebilmektedir.

Kamu kaynakları üzerindeki aile ve yakın çevre denetimi daha önce görülmemiş düzeylere ulaşmıştır. AKP iktidarının ön plana çıkarttığı Hakk'a ve halka hizmet söylemi, aile efradı ve yakın çevresine hizmet anlamına gelmeye başlamıştır. AKP iktidarında aile üyelerinin bu ölçüde merkezi bir rol oynamasının nedeni, liderin esasen aile üyelerine ve yakın akraba çevresine güvenmesidir. Aile üyelerinin önemi sadece siyasi değil ekonomiktir. Aile üyeleri değişik sektörlerde iş yapabilmekte, sermaye hareketlerini yönlendirmekte ve kentsel imar

konularında ortaklıklar kurmaktadır. Rejimin şahsileşmesi, başta aile üyeleri olmak üzere liderin yakın çevresinden gelen taleplerle doğrudan ilişkilidir. Şahsileşmiş otoriter rejim aileyi, aile de kayırmacı siyaseti beslemektedir. Sözüm ona kamu yararı güden aile vakıfları, bağış, komisyon ve tahsisler görüntüsü altında iktidar çemberinde yer alanlara büyük imtiyazlar sağlamanın paravan kuruluşlarına dönüşmüştür. Bu ilişkilerin kurulabilmesi liderin sağladığı himaye mekanizmaları sayesinde mümkün olmaktadır. AKP rejimi, ailenin kartelleşmesini meşrulaştıran ödül, sadakat ve korku mekanizmalarını tüm olanaklarıyla desteklemektedir.

AKP yolsuzluk, yoksulluk, yasaklar ile mücadele edeceğini söyleyerek iktidara gelmiştir. Oysa bugün AKP'nin temel siyasi misyonu yolsuzlukları örtbas etmek için devleti ve toplumu baskı altına alarak yeniden tasarlamak olmuştur. AKP iktidarı Türkiye'yi, dünyanın önde gelen dergilerinden Economist'te kullanılan ifadeyle, yakın tarihin en büyük rüşvet skandalıyla çalkalanan bir ülke konumuna düşürmüştür. AKP Türkiye'sinde otoriterlik yolsuzluğu, yolsuzluk da otoriterliği beslemektedir.

Hükümet'in hukuk devletini, yargı bağımsızlığını ve kuvvetler ayrılığını ayak bağı olarak görmesi, Türkiye'de yolsuzlukların başlıca nedenidir. Medya üzerinde yoğunlaşan baskılar, yolsuzluk yapanların kendilerini tam bir güvence ve korunma altında hissetmelerini sağlamıştır. Rejimin otoriterleşmesi yalnızca demokrasinin altını oymakla kalmamış, aynı zamanda devlet kurumlarının çürümesine yol açmıştır.

Hükümet'in her türlü eleştiriyi yok etmeye çalışan baskıcı uygulamaları, yolsuzlukların zeminini oluşturmuştur. Otoriterleşme Türkiye'yi yakın dünya tarihinde benzeri görülmemiş bir yolsuzluk batağına sürüklemiştir. Hükümet yolsuzlukları, gazete yazılarından televizyon programlarına, radyo yayınlarından sosyal medya paylaşımlarına uzanan büyük bir sansür duvarı örerek gizlemiştir.

AKP iktidarı, parlamento çoğunluğuna dayanarak kendisini her türlü denetimden kurtaracak yasal düzenlemeler yapmaktadır. AKP hükümetlerinin ekonomik tasarrufları kamu denetiminden kaçırılmaktadır. İdari ve mali denetimi etkisizleştirmek için teftiş kurulları işlemez hale getirilmiştir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) gibi bağımsız olması gereken kuruluşlar AKP iktidarının yaptığı yolsuzlukların araçları gibi kullanılmıştır. Hükümet'in harcamalarını kontrol etmeyi amaçlayan Sayıştay denetimi ve TBMM'nin bütçe yapma yetkisi ortadan kaldırılmıştır. Kamu kesiminde kişiselleşen ve partizanlaşan bir kaynak dağılımı anlayışı egemen kılınmıştır. İktidar tarafından kollanan bir yandaş ekonomi yaratılmıştır. İktidar çemberinde yer alanlar yaratılan rant ekonomisi sayesinde çok büyük servetlere sahip olmuşlardır.

AKP Hükümeti, yolsuzluklara bulaşmış kişileri yargı denetiminden kaçırmaktadır. AKP iktidarı Yasama Denetimi, Meclis Araştırmaları, Meclis Soruşturması ve Yüce Divan'a Sevk, Gensoru, Sözlü veya Yazılı Soru, Sayıştay Denetimi, İdari Denetim ve Yargı Denetimi gibi yasal mekanizmaların işleyişini engellemek için yoğun çaba harcamaktadır. Hükümet kendi faaliyetlerini yargı denetiminden uzak tutmak ve yolsuzlukları örtbas etmek için farklı yöntemlere başvurmaktadır. Adı yolsuzluğa karışmış devlet görevlileri hakkında soruşturma izni verilmemektedir. Milletvekili dokunulmazlıkları yolsuzlukları örtbas eden bir zırh haline getirilmiştir. Örtülü ödenek ve devlet sırrı gibi kavramlar şaibeli biçimde kullanılmaktadır. Şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri hiçe sayılmaktadır. Hükümet yolsuzluğun önlenmesine yönelik olarak muhalefetin yasama ve yönetime ilişkin tüm önerilerini devre dışı bırakmaktadır. Muhalefetin önerileri arasında, ticari sır kavramının muğlaklığının giderilmesi, yolsuzlukla mücadele yasasının hazırlanması, Kamu İhale Yasası'nın AB standartlarına ulaştırılması ve siyasi ahlak yasası çıkartılması bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, Gelir İdaresi Başkanlığı'nın özerk hale getirilmesi, üst kurulların siyasetten

arındırılması, Sayıştay raporlarının TBMM'ye getirilmesi ve siyasi partilerin harcamalarının şeffaflaştırılması yer almaktadır.

AKP iktidarı, yolsuzluk haberlerinin yer almasını önlemek için medya üzerinde ağır baskılar uygulamakta ve her türlü manipülasyona başvurmaktadır. Hükümet, medya üzerindeki baskısını yolsuzlukların duyulmasını engellemek için kendine bağımlı hale getirdiği Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) aracılığıyla uygulamaktadır. Örneğin, RTÜK, 17 Aralık yolsuzluk olaylarını haberi yapan kanallara uyarı cezası vermiştir. Benzer şekilde, yolsuzlukların üzerini örtmek için sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar Hükümet tarafından sıkı takip altına alınmıştır. Söz konusu baskılar toplumda yolsuzluklar hakkında farkındalık yaratılmasını engellemektedir. Kamuoyunun yeterince haberdar olmaması yolsuzlukların devam etmesinde ve artmasında önemli rol oynamaktadır.

Hükümet, sivil toplum denetiminden kaçmak için kendini eleştiren sivil toplum örgütlerine sözlü sataşmalarda ve ağır suçlamalarda bulunmaktadır. AKP Hükümeti yolsuzlukları denetimden kaçırmak için ahlaki ve dini değerleri işine geldiği gibi yorumlamaktadır. Yolsuzlukları örtbas etmek için toplumdaki kutuplaşmayı arttırmayı yeğlemektedir. Recep Tayyip Erdoğan, "faiz lobisi", "dış mihraklar", "ihanet çeteleri" gibi komplo söylemleri ile kamuoyunun dikkatini yolsuzluktan başka alanlara çekmeye çalışmaktadır.

Yolsuzluklar en az, hukuk devlet ilkelerinin en üst düzeyde gözetildiği demokratik ülkelerde görülmektedir. Yolsuzlukların en yoğun yaşandığı ülkeler ise otoriter rejimler altında, diktatörler tarafından yönetilen ülkelerdir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün (Transparency International) yayınladığı Yolsuzluk Algısı 2013 İndeksi'nde en temiz ülkeler sıralamasında Danimarka, Yeni Zelanda, Finlandiya, İsveç, Norveç, İsviçre gibi demokratik hukuk devletinin tüm kurumlarıyla yaşatıldığı ülkeler ilk sıralarda yer almaktadır. Diğer yandan, Somali,

Kuzey Kore, Afganistan, Sudan, Libya gibi demokrasiden uzak ülkeler son sıraları paylaşmaktadır. Türkiye 17 Aralık skandalı öncesinde dahi dünya sıralamasında ancak elli üçüncü sırada yer almıştır.

Yolsuzlukların açığa çıkmasını önlemenin temel koşulu otoriter düzenlemelerin yaygınlaştırılması ve yoğunlaştırılmasıdır. AKP rejimi yolsuzlukların sürmesi için yasaları eğip bükmektedir. Parlamento çoğunluğa sahip olmanın verdiği avantajla yolsuzluğa bulaşmış kişileri koruyucu özel yasalar çıkarmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sınır tanımadan güç kullanması yolsuzluklara karşı direnen kesimleri yıldırma hedeflemektedir. Tüm bu önlemler sayesinde liderin, ailesinin ve bakanlarının zenginleşmesi sağlanmaktadır. Dizginlenemeyen yolsuzluk ve kurumsal çürüme kendisini hukuk karşısında hesap vermek zorunda hissetmeyen bu seçilmiş sultanlık rejiminin kaçınılmaz sonucudur.

Çalışma Hayatı Üzerindeki Sinsi Baskılar

Türkiye'de sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev hakları uzun mücadelelerin sonunda elde edilmiştir. AKP iktidarında, çalışanların bu toplu hakları giderek artan sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeler ve uygulamalar, çalışanların haklarının ve maddi kazanımlarının büyük ölçüde yitirilmesine yol açmıştır.

Bu durum öncelikle sendikalı işçi oranının diğer ülkelere kıyasla belirgin düzeyde azalmasında görülmektedir. Türkiye'de toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı 1988 yılında 1,6 milyon dolayında iken 2013 yılında 800 bine inmiştir. AKP hükümetlerinin iş başında olduğu 2002-2011 yılları arasında Türkiye'de sendikalaşma yüzde 43 oranında gerilemiştir. Diğer yandan OECD ülkeleri arasında Türkiye sendikalaşma düzeyi en düşük ülke olmaya devam etmektedir. OECD ülkelerinde ortalama sendikalaşma düzeyi yüzde 17,5 iken, Türkiye'de

sendikalaşma yüzde 5,4'e inmiştir. Özel sektörde ise sendikalaşma oranı ancak yüzde 3,5 dolayında kalmaktadır.

Çarpıcı olan sendikalı işçi oranının böylesine azalmasının ücretli işçi sayısının hızla arttığı bir dönemde gerçekleşmesidir. 2000 yılında 5,2 milyon olan işçi sayısı 2014 yılında 11,6 milyona ulaşmıştır. Diğer bir deyişle sendikalılaşabilir işçi tabanı yüzde 122 oranında genişlemiştir. Bu gelişmelere karşın sendikasızlaştırma sistemli bir biçimde uygulanmakta ve sendikalı ve toplu pazarlık kapsamında çalışan sayısı hızla azalmaktadır. Sendikasızlaşmaya yol açan başlıca nedenler arasında ekonomi ve sosyal politikalarda yaşanan değişimler yer almaktadır. Bu bağlamda öncelikle, kamu kesiminin daralması, zelleştirme, taşeronlaşma ve esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması üzerinde durulmaktadır. Başka ülkelerde de karşılaşılabilen bu etkenlerin yanı sıra, Türkiye'de sendikasızlaştırmayı ürkütücü boyutlara ulaştıran siyasi iktidarın otoriter politikaları olmuştur.

Özellikle toplu çalışma mevzuatı sendikasızlaştırmanın başta gelen nedenlerinden biridir. Bu bağlamda öncelikle 12 Eylül Anayasası'nın çalışma hayatına ilişkin hükümleri ile asker yönetim tarafından yasa-laştırılan Sendikalar Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu üzerinde durulmalıdır. Sendikal hakları düzenleyen bu yasalar sendikal faaliyetle-re kapsamlı ve topyekn sınırlamalar getirmiştir. Söz konusu yasaların, uluslararası normlar ile örgütlenme ve kolektif sendikal haklarla ilgili Uluslararası alışma rgt (ILO) sözleşmelerine aykırı olduğu yıllardır vurgulanmaktadır. ILO Uzmanlar Komitesi raporlarında Türkiye'deki sen-dikal haklara ilişkin düzenlemelerin ILO normlarıyla çeliştiği belirtilmiştir. Hükümet acil değişiklik çağrılarına diren-meyi sürdürmektedir. Aynı doğrultudaki eleştiriler Avrupa Birliği'nin Türkiye İlerleme Raporlarında da yer almaktadır.

AKP iktidarında söz konusu 12 Eylül düzenlemeleri tam on yıl boyunca sürdürülmüştür. Sendi-kaya noter aracılığıyla üyelik şartı, yüzde

10 işkolu ve yüzde 50+1 işyeri-işletme barajları uygulaması ve anti-demokratik toplu iş sözleşmesi yetki tespit sistemi esas alınmıştır. Bu uygulamalar on yıl boyunca sendikal örgütlenmenin önünü tıkamıştır. Öte yandan, sendikal nedenli işten çıkarmalara karşı etkin bir iş güvencesi sistemi oluşturulmamıştır. Sendikalaşan işçilerin işten çıkarılması yaygın bir uygulama haline gelmiştir.

Askeri yönetimin çalışma hayatında oluşturduğu vesayet sisteminden 2012 yılında AKP'nin vesayet sistemine geçilmiştir. Noter şartı değiştirilmiş, işçilerin e-devlet sistemi üzerinden sendikalara üye olması şartı getirilmiştir. Ancak, bu sistem yeni bir vesayet sistemi yaratmıştır. Yeni düzenlemede sendika üyeliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın kabulüne ve uygunluk denetimine bağlanmıştır. Bu nedenle birçok işçi Bakanlık kayıtlarında işyerlerinin o işkolunda görülmemesi veya taşeron firmalarda çalışmalarından dolayı sendikalara üye olamamaktadır. İşverenler işçilerin e-devlet sistemi kayıtlarına kolaylıkla ulaşabilmekte veya işyerinin işkolunu değiştirebilmektedirler.

Sendikalaşmanın önündeki bir başka engel işkolu düzeyinde örgütlenmedir. Yasaya göre bir sendika sadece kurulu bulunduğu işkolunda örgütlenebilmektedir. Bu durum, işçilerin toplu pazarlık hakkını kısıtlamakta ve istedikleri sendikayı seçmelerini engellemektedir. Bir başka sorun yetki sistemine ilişkindir. Hangi sendikanın toplu sözleşmede yetki sahibi olduğu Bakanlık tarafından tespit edilmektedir. Bakanlığın verdiği karara tarafların itiraz etmesi halinde toplu iş sözleşmesi süreci askıya alınmaktadır. Yetki davaları yıllarca sürmekte ve dava süreci boyunca ilgili sendikanın faaliyetleri fiilen durmaktadır. Bazı işverenler dava sürecini sendikasızlaştırma amacıyla kullanmaktadır. Sendikal örgütlenmeyi engelleyen bu yetki sistemi yeni Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile de korunmuştur.

İşkolu düzeyinde yüzde on oranında olan örgütlenme zorunluluğu 2012 yılında yapılan değişiklikle yüzde üçe düşürülmüştür. Ancak iş-

kollarının birleşmesinden ötürü işkolundaki işçi sayıları artmış ve barajı aşmak için gereken üye sayıları fiilen yükseltilmiştir. Örneğin deri işkolu ve tekstil işkolu birleşmiş, işkolunda çalışan işçi sayısı yaklaşık yüz binden altı yüz bine çıkmıştır. Bu uygulamadan dolayı 55 sendikadan 29'u işkolu barajı altına inme riski ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunu çözmek amacıyla oluşturulan kademeli geçiş sistemi de etkili olmamıştır. Yasanın yürürlüğe girmesinin ardından 2013 yılının Ocak ayından itibaren altı sendika yüzde bir barajını dahi aşamadığı için yetkisiz kalmıştır. DİSK tarafından yapılan hesaplamalara göre 2018 yılında yaklaşık yedi milyon işçi işkolu barajı yüzünden toplu sözleşme haklarından yararlanamayacaktır.

Türkiye'de çalışma mevzuatı, sendikal nedenli işten çıkarmalara karşı etkin bir koruma sistemi (iş güvencesi) sağlamamaktadır. Davalar çok uzun sürmektedir. Yasalar işverene işe iade yükümlülüğü getirmemektedir. Öngörülen maddî tazminatlar ise caydırıcı değildir. Diğer bir ifadeyle, işveren maliyetini ödeyerek sendikalaşmayı engelleyebilmektedir. Otuzdan az işçi çalıştırılan işyerlerindeki işçiler ile altı aydan az kıdemi olan işçilerin sendikal tazminat hakları ortadan kaldırılmıştır. Bir başka ifadeyle Türkiye'deki işçilerin yarısına yakını sendikal tazminat hakkını kaybetmiştir.

Kamu Görevlileri Sendikalar ve Toplu Sözleşme Kanunu'nda 2012 yılında yapılan değişikliklerle kamu çalışanlarının özgür toplu pazarlık hakkı ortadan kaldırılmıştır. En fazla üyeye sahip Konfederasyon Genel Başkanı'nın şahsına imza yetkisi verilmiştir. Yasada yer alan bazı kamu görevlilerinin sendikalaşma haklarının engellenmesi uygulaması korunmuştur. Söz konusu uygulama ILO Uzmanlar Komitesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi uyarınca uluslararası sözleşmelere aykırı bulunmaktadır. AKP iktidarında kamu çalışanlarının grev hakkı tanınmamış, tersine grev yasaklarını genişletici bir tutum izlenmiştir. AKP döneminde büyük ölçekli grevlerin önemli bir bölümü ertelenmiştir.

AKP iktidarında sendika karşıtı uygulamalar giderek yaygınlaşmıştır. İşverenler ve devlet sendikalaşmanın önüne geçmek ya da sendikal hareketi denetim altına almak için farklı yöntemlere başvurmaktadır. Sendikalı işçiler işten çıkarılmakta, yeni işçi alımları ile sendikaların yetkisi düşürülmektedir. İşçilerin gittiği camilerde sendikalaşmayı engellemek için vaazlar verdirilmektedir. Akrabalık, hemşerilik gibi ilişkiler kullanılarak işçiler baskı altında tutulmaktadır. İşçiler arasındaki siyasi görüş, inanç, etnik köken ve benzeri ayrımlar kışkırtılmaktadır. İşe alım sırasında işçilere sendikaya üye olmaya-caklarını beyan ettikleri sözleşmeler imzalatılmaktadır. Sendikalaşmaya öncülük eden işçiler ve sendikacılar doğrudan hedef alınmaktadır. Sendikalı işçileri yıldırma için görev yerleri değiştirilmekte ve daha zor işler verilmektedir. İşçiler üye oldukları sendikadan istifa ettirilerek işveren güdümlü veya iktidara yakın sendikalara üye olmaya zorlanmaktadır. Sendikalaşma polis baskısı ve zoru ile kırılmaya çalışılmaktadır. 2012 yılından itibaren işçilerin e-devlet şifreleri işe girerken işveren tarafından istenmekte ve işçilerin özgür bir biçimde sendikalara üye olması engellenmektedir.

Sendikasızlaştırmanın bir diğer önemli aracı taşeronlaşmanın yaygınlaşması, güvencesiz ve esnek çalışma biçimlerinin baskın hale gelmesidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından açıklanan verilere göre Türkiye’de taşeron işçi sayısı bir milyonun üzerine çıkmıştır. Bu işçilerin 586 bini kamuda, 419 bini ise özel sektörde çalışmaktadır. Oysa iktidara yakınlığı ile bilinen bir sendika tarafından 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre kamu işyerlerinde çalışan taşeron işçi sayısı yaklaşık 1,2 milyon civarındadır.

AKP hükümetlerinin, toplumsal ve siyasal yaşamın değişik alanlarında kurduğu hegemonya özellikle çalışma hayatı ve sendikalar açısından geçerlidir. Sendikal hareketin önemli bir bölümü iktidar partisinin etkisi altına alınmıştır. AKP hükümetleri “simbiyotik sendika-cılığı” öne çıkarmaktadır. Bu anlayışın en çarpıcı örneklerinden biri kamu

görevlileri sendikaları alanında yaşanmaktadır. Sendikaya üye olan kamu görevlilerinin aidatlarının devlet tarafından ödenmesi sendikaların işçilerine açık bir müdahale niteliğindedir. 2005 yılında başlatılan bu uygulama Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesine karşın halen “toplu sözleşme primi” adı altında sürdürülmektedir.

Bir diğer çarpıcı gelişme Hükümet’e yakın bir memur konfederasyonunun üye sayısında yaşanan artıştır. 2002 ile 2012 arasında toplam sendikalı kamu çalışanı sayısı yüzde 107 artmıştır. Buna karşılık, hükümete yakınlığı ile bilinen Memur-Sen konfederasyonu on yılda yüzde 1450 oranında büyümüş, yani üye sayısını 15 kat artırmıştır. Diğer kamu sendikası konfederasyonlarından KESK’te yüzde 8’lik bir erime yaşanırken, Kamu-Sen’in üye artışı yüzde 27 ile sınırlı kalmıştır. Oysa Memur-Sen Dünya ve Avrupa sendikal örgütleri (ITUC ve ETUC) tarafından üye olarak dahi kabul edilmemektedir.

AKP iktidarı işçiler üzerindeki hâkimiyetini güçlendirmek amacıyla işçileri buldukları sendikadan istifa ettirip kendisine yakın sendikalara üye olmaya zorlamaktadır. Örneğin, Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Anadolu Ajansı (AA) ve Çay-Kur çalışanlarının Türk-İş’e bağlı sendikalardan istifa etmeleri ve hükümet yanlısı Hak-İş üyesi sendikalara üye olmaları istenmektedir. Türkiye Gazeteciler Sendikası’ndan (TGS) istifa eden AA çalışanları tarafından Medya-İş Sendikası kurulmuştur. Bu yönlendirmeyi açıkça teşvik eden işveren konumundaki Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, nasıl bir sendikacılık istediğini şöyle ifade etmiştir: “Biz inşallah yeni toplu sözleşmemizi daha ileri haklar noktasında Medya-İş Sendikası’yla yaparsak bu bizi çok mutlu edecektir.”

SONUÇ

AKP hükümetlerinin izlediği borçlanma, rant yaratma ve yandaş sermayeyi büyütme politikaları devlet yönetiminde otoriter bir yapının

kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Türkiye’de kamu sistemi, iktidar yetkililerinin çıkarlarına hizmet eden yoz bir diktatörlük modeline doğru yol almaya başlamıştır. Ekonomik başarının ölçütü, rekabet, yaratıcılık ya da yenilikçilik olmaktan çıkmaktadır. Ekonomik başarı liderle, ailesiyle ya da iktidar partisiyle kurulan kişisel ilişkiye bağlı hale gelmektedir. AKP iktidarında şaibeli bağlantılar aracılığıyla çıkar ilişkileri geliştiren yaygın bir siyasetçi, bürokrat ve işadamı dünyası oluşmuştur. Bu çıkar halkaları AKP rejiminin en temel dayanaklarından biridir. Lider ve çevresi, kamu kaynaklarını kendi özel mülkleriymişçesine kullanmaktadır. AKP’nin şahsileşmiş rejiminde, kamu kaynaklarının kimlere ve hangi şirketlere tahsis edileceğini lider ve yakın çevresi belirlemektedir. Siyasetin piyasaya bu tarz müdahaleleri piyasa ekonomisinin büsbütün çarpıklaşmasına sebep olmaktadır.

AKP iktidarı hak ve özgürlüklerini kısıtlayarak çalışanları sindirme ve siyasi denetimi altına almaya çalışmaktadır. Siyasi iktidar en temel iş güvenliği konularından örgütlenme sorunlarına kadar çalışma hayatının her yönünü kendi hesap ve çıkarlarına göre düzenlemektedir. Emek dünyası üzerinde uygulanan sistemli baskılar rejimin otoriterleşmesinin temel dayanağı haline gelmiştir. AKP iktidarında sadece otoriter bir siyasal rejim değil, aynı zamanda otoriter bir çalışma rejimi oluşturulmaktadır.

BÖLÜM 6

OTORİTERLİK VE SİYASETİN YOZLAŞMASI

Diktatörlük eleştirileri, yolsuzluk skandalları ve dış politikada başarısızlıkları ile yurt içinde ve yurt dışında itibarı büyük ölçüde sarsılmış olan AKP iktidarı kendisine yöneltilen eleştirilere, “sandıktan çıkma” ve “milli iradeyi temsil” söylemi ile karşılık vermeye çalışmaktadır. AKP meşruiyetini arkasında güçlü bir halk desteği olduğunu iddia ederek kanıtlanma çabasıdadır. Oysa bu iddiayı kanıtlamak birçok bakımdan sorunlu hale gelmiştir. Bir kere, Türkiye’de seçimlerin serbest ve adil olduğunu söylemek giderek zorlaşmakta, “sandık” şaibeli hale gelmektedir. AKP iktidarı, halk desteğini sağlamak için yurttaşları kendisine sürekli olarak borçlu, müteşekkir ve bağımlı hissettirmeye çalışmaktadır. Bir minnet siyaseti yaratmayı amaçlayan sosyal yardım sistemi “lütf sahibi lidere” seçmen tabanında geniş bir arka bahçe oluşturmayı hedeflemektedir. Diğer yandan AKP, lideri ve partiyi destekleyen kitlelerle toplumun geri kalan kesimlerini kutuplaştırarak ayakta kalma stratejisini benimsemiştir. Kendisine muhalif kesimleri, sürekli beslediği nefret söylemi ve yaratmaya çalıştığı düşman imgeleleri ile hedef göstererek itibarsızlaştırmaktadır. Nihayet, AKP medya, İnternet ve sosyal medya üzerinde kurduğu tahakküm ile liderin sorgulanamaz, büyük bir kurtarıcı olduğu algısını kitlelere pompalamaktadır. Kitleleri gürümlaştırmaya ve koşulsuz itaat etmelerini sağlamaya çalışmaktadır.

Seçim Hileleri

Türkiye’de seçim sonuçları ve seçim süreçleri sürekli manipülasyon altındadır. AKP iktidarı muhalefet partilerini, muhalif seçmenleri ve seçim gözlemcilerini sistemli biçimde etkisizleştirmeye çalışmaktadır. Sansür, yasaklama ve seçim hileleri giderek yaygınlaşmaktadır. AKP

daha seçimler yapılmadan seçim sistemi ve seçim bölgeleri üzerinde yaptığı değişikliklerle kendine avantaj sağlamaktadır.

2014 Yerel Seçiminde yeni büyükşehir yasası sonucunda AKP Ankara Büyükşehir Belediyesi'ni elinde tutmuş, Antalya'da ise seçimi kazanmıştır. Son yapılan 2014 Yerel Yönetim Seçimlerinde oy kullanımı, oyların sayımı ve itiraz süreçlerinde de çeşitli usulsüzlükler yaşanmıştır. Belirli bölgelerde yasaya aykırı olarak oy verme kabinlerine birden fazla kişinin girmesine izin verilmiştir. Seçim mahallerinde şiddet olayları yaşanmış, 9 kişi yaşamını yitirmiş, çok sayıda yurttaşımız yaralanmıştır. Bazı sandıklarda AKP üyeleri seçmenleri ve seçimde görevli memurları tehdit etmiştir. Oyların sayımı sırasında 21 bölgede şüpheli elektrik kesintileri yaşanmıştır. Enerji Bakanı konuyla ilgili değerlendirmesinde kesintilerin trafolarla kedi girmesinden kaynaklandığını söyleyerek bir anlamda hile yapıldığına dair iddiaların doğruluğunu tescil etmiştir. Bazı bölgelerde sandık başkanları muhalefet görevlilerinin ve bağımsız gözetmenlerin sayımı takip etmelerine izin vermemiştir. Seçimin ertesi günü Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden yakılmış ve çöpe atılmış mühürlü oy pusulaları bulunmuştur. Ankara gibi seçim yarışının çekişmeli olduğu bölgelerde oy sayımı normalden uzun sürmüştür. Devletin resmi haber ajansı sayım sonuçlarını manipüle ederek iktidar partisinin Türkiye'nin genelinde ve bazı illerde seçimi farklı kazandığı algısını yaratmaya çalışmıştır. Sandık ve birleşim tutanaklarında dikkatsizlik ile açıklanamayacak kadar çok hata yapılmıştır. Geçmiş seçimlerden daha yüksek oranda oy geçersiz sayılmıştır. Kimi seçim bölgelerinde geçersiz oyların sistematik bir şablon takip ettiği görülmüştür. Sandık tutanaklarının büyük bölümünde yasal zorunluluğa rağmen oyların geçersiz sayılma gerekçesi yazılmamıştır. Mühürsüz ve imzasız tutanaklar yasaya aykırı olduğu halde YSK tarafından kabul edilmiştir. İlçe ve il seçim kurulları ve YSK yanlı bir tutumla muhalefet partilerinin itirazlarının tamamına yakınına reddederken iktidar partisinin itirazlarının büyük bölümünü kabul etmiştir.

Seçimlerde devletin ve kamu görevlilerinin tarafsızlığına gölge düşürülmüştür. Yapılan son üç seçimde seçimlerin sağlıklı koşullar altında yapılabilmesinden ve seçmenlerin tercihlerinin sonuçlara doğru şekilde yansıtılmasından sorumlu olan devlet kurumları, iktidar partisinin uzantısı gibi hareket etmektedir. Kamunun kaynakları iktidar tarafından muhalefet partilerini zayıflatmak amacıyla kullanılmaktadır. Kaynaklara erişimin baskı ve manipülasyon yoluyla kısıtlanması güdümlü rekabetçi sistemin temel özelliği haline gelmiştir. İktidar partisine yasal kılıf altında mali kaynak aktarımı yapılmaktadır. Örneğin, AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan ve AKP Bakanları seçim dönemlerinde Hükümet üyesi sıfatlarını kullanarak kamu olanakları ile kampanyalarını yürütmektedir. Kamu binaları, kamu araçları, kamuya ait iletişim araçları iktidar partisinin hizmetine sokulmaktadır. Neredeyse Erdoğan'ın şahsi kanalı haline getirilen TRT'de muhalefet liderlerine ve muhalif görüşlere çok az yer verilmektedir. AKP RTÜK'teki üye çoğunluğunu kullanarak Hükümet yanlısı tüm yayınları meşru kılmaya çalışmaktadır. Kamu çalışanları ve kritik konulardaki güvenlik güçleri AKP'nin görevlendirdiği parti uzantıları gibi hareket etmektedir. Valiler kömür dağıtmakta, polisler resmi araçlarına AKP bayrağı asmaktadır. Hukuk devletinin yerini, AKP'nin "parti devleti" almaktadır.

Tüm bu koşullar göstermektedir ki Türkiye'de seçimler ve siyaset ancak görünüşte rekabetçidir. Çünkü siyasi rekabetin yürütüldüğü "oyun alanı" sürekli olarak iktidar lehine sonuçlar doğuracak biçimde düzenlenmektedir. Rekabetin koşulları adil ve saydam olmaktan çıkartılıp, güdümlü hale getirilmekte ve kısıtlanmaktadır. Otoriterleşen rejimde "eşitsiz oyun alanı" giderek genişlemektedir.

AKP'nin "Halk Desteği"

AKP totaliter rejimlerde görüldüğü biçimde, çoğunluğun kendi savunduğu dünya görüşünün peşinden gitmesi için yoğun çaba harcamaktadır. Yine totaliter rejimlerde görüldüğü gibi kitleleri siyaset

sahnesinde daha görünür kılmaya çalışmaktadır. Siyasi iktidar arkasındaki halk desteğine işaret ederek kendisini olduğundan güçlü gösterme çabası içindedir. Rakiplerine karşı güç gösterisinde bulunmak ve onlara gözdağı vermek için halk desteğini seferber etmeye çalışmaktadır. Aynı iktidar yurttaşların özgürlüklerini kısıtlayarak özerk ve örgütlü katılımının önünü kesmektedir. AKP'nin temel hedefi, yurttaşların etkisizleştirilerek yönetenlere itaat etmesini sağlamaktır. AKP örgütlü ve güçlü bir sivil toplum yerine beklenti ve taleplerini kendilerinin kolayca yönlendirebilecekleri örgütsüz ve güçsüz kitle desteğini yeğlemektedir.

AKP iktidarı muhalif gördüğü toplum kesimlerinin siyasete katılımını engellemek için her türlü yöntemle başvurmuştur. Yurttaşların temel hakları arasında yer alan ifade özgürlüğü ve toplantı hakkının ihlal edilmesini olağan hale getirmiştir. Farklı demokratik katılım biçimleri şiddet kullanarak bastırılmıştır. Meşru talep ve beklentilerini ortaya koymaya çalışan gençler, işçiler, sivil toplum kuruluşları, toplumsal hareketler hemen her durumda yasaklar, baskı ve şiddetle karşılaşmışlardır. AKP, Türkiye'de örgütlü toplumu ve eleştirel görüşlerin ürettiği kamu alanlarını sınırlandırma, sindirme ve bastırma için yoğun çaba harcamaktadır. Ancak, AKP kendi siyasi çıkarlarına hizmet edeceğini hesap ettiği dönemlerde ve durumlarda kitle katılımını artırmaya çalışmaktadır. Halka katılım duygusu vermeye çalışmaktadır. Yalnızca kendine yakın bulduğu kesimlere ve örgütlere katılma imkânı sağlamaktadır. Sadece yandaşları ve kendi değerleri ile örtüştüğünü düşündüğü toplum kesimleri ile yakın ilişkiler geliştirmektedir.

AKP iktidarı halkın duygusal yönden kendisi ile özdeşleşmesini sağlamak amacıyla toplantılar ve mitingler tertiplemiştir. İktidarının güçlenmesi ile birlikte bu toplantılar partiye ve lidere toplumsal destek gösterilerine dönüşmüştür. Bu toplantılarda AKP muhalif toplum kesimlerine karşı kendi destekçilerini kışkırtmaktadır. Özellikle büyük toplumsal gerilimlerin tırmandığı son birkaç yılda Recep Tayyip

Erdoğan başta gençler olmak üzere çeşitli toplum kesimlerinin macera duygularını, önyargılarını ve öfkelerini kamçılıyarak onları kendisi tarafından kurgulanan ortak düşmanlara karşı birlik olmaya, bilene-meye ve saldırmaya yönlendirmektedir. AKP'nin düzenlediği miting ve toplantılarda militer disiplin anlayışını çağrıştıracak semboller kullanılmaya başlanmıştır. Bu mitingler giderek bireyin toplum içinde eritildiği Nazi dönemi mitinglerini andırmaktadır. Erdoğan özellikle büyük yolsuzluk olayları ve cemaat kavgası sonucu sarsılan iktidarını koruyabilmek için büyük kitle mitingleri düzenlemektedir. Mitinglerin hedefi totaliter rejimlerde görülene benzer itaat temelli bir lider-kitle ilişkisi inşa etmektir. Amaç inandırılması ve iktidarın çıkarları doğrultusunda yönlendirilmesi kolay bir seçmen kitlesi yaratmaktır.

Minnet Siyaseti ve Otoriter Hayırseverlik

AKP'nin sosyal yardım politikası, yurttaşları özerkleştiren bir siyaset yerine, bağımlılaştırıran bir zihniyetin ürünüdür. Sosyal yardım politikaları yurttaşların onurunu zedelemektedir. "Yoksulların" sürekli minnet duyan ve bunun altında ezilip kendilerini borçlu hisseden insanlar olarak kalmalarını hedeflemektedir. Anayasa ve hukuk sistemi tarafından güvence altına alınmış sosyal haklar yerine minnet kültürünün yaygınlaştırmasına çalışılmaktadır. Sosyal haklar tek tek, parça parça ve Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsi lütufları gibi sunulmaktadır. Sosyal yardımlar bir tür ulufe ya da bahşiş olarak dağıtılmaktadır.

Minnettarlık göstermeyenler kadir kıymet bilmemekle, hatta "nankörlükle" suçlanmaktadır. Erdoğan ve bakanları, hoşnutsuzluklarını ifade eden yurttaşları, azarlamaktan ve tahkir etmekten çekinmeyen bir siyasi üslup benimsemişlerdir. AKP, tek taraflı bir 'şükran kültürünü' kabul ettirmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Oy pazarlığına ve minnet duygusuna dayanan bu sözde hayırseverlik yeni bir vesayet rejimi yaratmıştır. Seçmenlere AKP'nin iktidardan uzaklaşması durumunda yardımların kesileceği propagandası yapılmaktadır. Böylelikle

sosyal yardımlar, hukuki temele değil, şantaj mekanizmalarına bağlanmaktadır.

Nefret Söylemi ve Kutuplaştırma

AKP'nin minnet siyaseti ile yaratmaya çalıştığı kitle desteği, farklı alanlarda uyguladığı kutuplaştırma politikasının önemli bir parçasıdır. AKP, siyaseti 'bizden olan ve olmayan' ikiliğine hapsederek, desteğini aldığı çoğunluğun verdiği güce yaslanarak, "öteki" toplum kesimlerini tahakkümü altına almaya çalışmaktadır. Başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere, AKP yöneticileri kendilerini destekleyen kitleler ile kendilerine muhalif olan kesimler arasında bir karşılıklı nefret ilişkisinin beslenmesine yol açmaktadır. Sistemik olarak uygulanan kutuplaştırma siyaseti, alenen ya da gizli olarak beslenen bir nefret söylemi ile desteklenmektedir. Türkiye'de giderek yaygınlaşan nefret söylemi ve nefret suçları, otoriterleşen AKP iktidarının farklı toplum kesimlerini baskı altına alma ve sindirme politikalarının gözle görünür araçlarından biri haline gelmiştir. AKP iktidarında ayrımcılık, ötekileştirme ve kutuplaştırma gündelik hayatımızın her alanına damgasını vurmaya başlamıştır. Erdoğan'ın ve AKP yetkililerinin söylemlerine sıklıkla yansıyan 'önyargı, kin ve nefret' toplumsal barışı ve bir arada yaşama arzusunu tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Ülkemizde iktidar güçleri, kendi taraftarları arasındaki ilişkileri sıkılaştırmak ve sağlamlaştırmak için medyanın katkıda bulunduğu yapay metodlarla 'karşit hedefler' yaratma çabası içine girmiştir. İktidar partisi siyasi gücü ve ekonomik kaynakları kendisinin ve yandaşlarının tekelinde tutabilmek için her türlü muhalefeti bastırmaya çalışmaktadır. Bu siyaseti sürdürmenin temel araçlarından birisi nefret söylemi ve toplumsal kutuplaşmadır.

Gerçekten de farklı sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları bize göstermektedir ki, Türkiye'de son beş yılda nefret suçlarında kayda değer bir artış gözlemlenmektedir. 2011 yılının son çeyreği ve 2012'nin ilk

çeyreği arasında nefret söylemi içeren köşe yazısı ve haberlerin sayısı, yaklaşık beş kat artmıştır. Medyadaki bu veriler, durumun vahametini ortaya koymaktadır. Sosyal ve politik alanda da gözlemlendiği üzere pek çok kişi inancı, etnik kimliği, cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği yüzünden şiddete maruz kalmakta, yaralanmakta ya da hayatını kaybetmektedir. Trabzon'da Rahip Santoro cinayeti (2006), Hrant Dink cinayeti (2007), Malatya Zirve Yayınevi katliamı (2007), Selendi'de Roman yurttaşlara (2010), İnegöl'de Kürt yurttaşlara (2011) yönelik linç girişimleri ve LGBTİ cinayetleri gibi nefret temelli şiddet örnekleri giderek çoğalmaktadır. AKP iktidarı döneminde bir arada yaşama iradesini tehdit eden derin toplumsal yaralar açılmıştır.

2012 AB İlerleme Raporu, Türkiye'nin, Avrupa Konseyi'nin tavsiyesine uygun olarak, nefret söylemi ve nefret suçlarına ilişkin mevzuatın düzenlenmesi yönünde ilerleme kaydetmediğini açıkça belirtmiştir. Nefret suçlarına yönelik yasal düzenleme talebinin geniş toplum kesimlerince ısrarlı bir biçimde dile getirilmesine rağmen, Hükümet bu alanda gerekli adımları atmamış, aksine bu durumdan faydalanmaya çalışmıştır. Erdoğan'ın, İslam dinine yönelik hakaret ve Müslümanlara yönelik nefret konusunda geliştirmeye başladığı hassasiyet, kendisinin diğer mağdur kesimlerin sorunları ve acılarına ilişkin duygudaşlık geliştirmesini sağlamamıştır. Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında nefret suçları konusunda yasal mevzuatı en zayıf ülkelerden biri olmaya devam etmektedir. Ülkemizde nefret suçlarının türleri oldukça dar bir kapsamda ve pek çok nefret suçu kategorisini dışarıda bırakarak yasalaştırılmıştır.

Nefret söylemi ve kutuplaştırma, AKP'nin çoğunlukçu ve otoriter siyaset anlayışının temelini oluşturmaktadır. AKP, siyaseti, toplumu kamp-lara bölerek ve kültürel açıdan ayrıştırarak inşa etmeye çalışmaktadır. AKP kendi siyasi çıkarlarına hizmet etmesi için toplumda var olan ideolojik ve kültürel ayrışmaları derinleştirmeye çalışmaktadır. Erdoğan, bu yüzden karşılaştığı her türlü sorunu ve krizi daha büyük sorunlar

ve krizler yaratarak aşma yoluna gitmektedir. Hükümet ve AKP yetkililerinin demec ve söylemleri, karşıt konumda bulunan ya da karşıt konuma getirilen tarafları birbirlerine karşı kışkırtarak sürekli bir gerilim ortamı yaratmaktadır. Gerilimin tırmandırılması ise çatışma ortamları için zemin hazırlanmaktadır. AKP iktidarında 'kutuplaştırma ve ayrıştırma' politikaları Türkiye'de siyaseti, 'kazananın tüm iktidarı alacağı, kaybedenin ise herşeyi kaybedeceği' bir oyun haline getirmiştir. Bu durum, AKP'nin ülkeyi ne kadar kutuplaştırdığının açık bir göstergesidir.

Erdoğan, taraftarı olarak gördüğü toplum kesimlerini bizzat kendisinin kurguladığı ve adeta yoktan var ettiği "hayali iç ve dış mihraklara" karşı kışkırtmaktadır. Taraftar haline getirilen kitlelere, kin ve nefret duyguları aşılarken kendisinden görmediği herkesi ötekileştirmekte, farklı kimlikleri çeşitli biçimlerde yaftalayarak mağdur etmeye ve itibarsızlaştırmaya çalışmaktadır. Toplumun iktidara yakın bölümünü "makbul insanlar" haline getirirken, karşısında olanları "hain, suçlu ve yabancıların maşaları" ilan etmektedir. Böylelikle marazi bir yıkıcılık, komplo ve saldırı korkusunu, bizzat Hükümet'i güçlendirmek için tüm topluma kabul ettirmeye çalışmaktadır. Çatışma ve kavga yalnız siyaseti değil, toplumun her alanını etkilemeye başlamıştır.

Erdoğan'ın varlığını borçlu hale geldiği 'kutuplaştırma ve gerginlik kültürü', tüm Türkiye'yi kapsayacak bir değerler sisteminin oluşmasını engellemektedir. 'Diyalog, empati ve ikna' gibi demokratik yöntemler yerine, 'şüphe, yaftalama ve tehdit' yöntemleri yerleştirilmiştir. AKP, siyasetin kapsayıcılık idealini inkar ederek, bir arada yaşama ve eşit yurttaşlar olarak var olma idealini göz ardı etmiştir.

Kutuplaştırma, taraftar kitlelerin desteğini mobilize etme ve seçim kazanmak için çoğunluğu elde tutma amacıyla kullanılmaktadır. Hedef, AKP'nin geniş bir kesimi üzerindeki etkisini arttırmak ve bu yolla toplumun geri kalanı üzerinde mutlak bir kontrol kurulmasını sağ-

lamaktır. Kutuplaştırma stratejisiyle, otoriterliğin toplumsal altyapısı oluşturulmaktadır. Şüphe yok ki bunda en önemli rolü yandaş medya oynamaktadır.

Lider ve Medyası

AKP 'itaatkâr bir toplum yaratmayı' amaçlamaktadır. AKP'nin kendisine bağlı olarak oluşturduğu 'itaatkar medya' bu görevi üstlenen en önemli araçlardan biridir. İktidarın denetlediği yandaş medya, yurttaşları liderle özdeşleşmiş "edilgen bireyler" haline getirmeye çalışmaktadır. Yandaş medya, Erdoğan'ı bu kitlenin büyük kurtarıcı lideri olarak yüceltmektedir. Lider "öçüleştiren" güçlere karşı, taraftarlarını himaye eden bir kahraman haline getirilmektedir. Kitlelerin yalnızca lider tarafından kurtarılabileceği iddiası medya tarafından sürekli olarak pompalanmaktadır. Yandaş medya otoriter lider modelini kitlelerin körüklenen korkuları ve hınç duyguları temelinde benimsettirmeye çalışmaktadır.

Otoriter himaye kültürü, lidere körü körüne bağlı bir kitle yaratmayı hedeflemektedir. İnsanlarımız, dışlanma ve cezalandırılma korkusu içinde itaat-mükâfat-sadakat döngüsü içine hapsedilmektedir. Bireyselliklerini kaybederek "yığınlaştırma" ve "gürühlaştırma" içine çekilmektedirler. Bireylerin "özgür ve özerk yurttaşlar" olarak var olabilmeleri engellenmektedir. İtaat toplumu yaratma stratejisi, sistemli bir medya kampanyasına dönüşmüştür. AKP alternatif bilgi kaynaklarına erişim için büyük önem kazanan İnternet ve sosyal medyayı yasaklayıcı bir yaklaşımla liderin ve partisinin eleştirilemediği, muhalif düşüncelerin örgütlenmesine izin verilmeyen bir alan olarak düzenlemeye çalışmaktadır. Medya ve İnternet üzerinde kurulan tahakküm, otoriter liderin kutsandığı ve baskıcı siyasetin mazur görüldüğü bir tür ahlaki çürüme tehlikesini beraberinde getirmektedir. Dayatılan otoriter liderlik kültürü, yurttaşlık kültürünü her geçen gün biraz daha aşındırmaktadır.

SONUÇ

AKP'nin yaratmaya çalıştığı halk desteği, seçimle işbaşına geçen bir tür "despotik sultanlık" rejiminin yerleşmesini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Yurttaşların temsilcilerini "seçebildiği", ancak onları denetleyemediği bir "keyfiyet rejimi" oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'nin kurallar ve kurumlar sistemi, keyfi bir lider ve dar siyasi kadrosunun tahakkümü altına alınmıştır. Kişisel kaprislere ve ahbab çavuş ilişkilerine dayalı, hukuk tanımayan bir sultanlık rejimi topluma zorla dayatılmaktadır.

Hiç bir kurum, hiç bir toplum kesimi ve hiç bir yurttaş, diktatörleşen liderin keyfi müdahale ve sataşmasından muaf değildir. AKP iktidarında, ahlaki ve olgusal tutarlılık siyasetin bir gereği olmaktan çıkarılmıştır. Liderin aşırı yüceltilmesi, onun her keyfi tutum ve tavrının mazur görülmesine yol açmaktadır. Liderin her koşulda doğruyu yaptığı iddiası, yandaş medya aracılığıyla bir batıl itikada dönüştürülmektedir. Keyfileşmiş iktidar, liderin tutarsızlıklarını, aşırılıklarını ve kaprislerini mazur görme kültürünü yerleştirerek, hukukun üstünlüğünü ve demokrasiyi tahrip etmektedir.

BÖLÜM 7

KÜLTÜR VE ÖZEL YAŞAM

Korku ve Güvensizlik Toplumu: AKP İktidarı'nın Gözetim ve Fişleme Stratejileri

AKP'nin özgürlükler alanını daraltma yöntemlerinden biri 'yasaklama ve baskılama' ise, diğeri de 'otoriter gözetim'dir. AKP, toplumu ayakta tutan 'güven, dayanışma ve hoşgörü' gibi temel değerleri aşındırarak, devlet eliyle 'korku ve güvensizlik' gibi değerleri topluma dayatmaktadır. Bu dayatma sonucunda AKP, güven duygusunun yerine, "güvenlik kaygısını" yerleştirmiştir. Toplumsal ilişkilerimiz artık güven üzerinden değil, güvenlik kaygısı üzerinden kurulmaktadır. Gerçek anlamı yurttaşların birbirlerine göz kulak olması, sahip çıkması olan gözetim, bu anlamını kaybetmiştir. AKP iktidarı gözetimi "gözetlemeye", yani kurumsal ve toplumsal bir "fişlemeye" dönüştürmüştür. Devlet eliyle, gözetleme pratiklerinin yaygınlaşmasının temelinde, AKP'nin özgürlükler alanını kısıtlayan otoriter zihniyeti yatmaktadır.

Geleneksel değerlere ve Anadolu'nun kardeşlik hukukuna her fırsatta vurgu yapan sözde "muhafazakâr demokrat" AKP, toplumsal güven ve hoşgörü duygularını hızla yok etmektedir. İktidar zaman içinde, kimsenin kimseye güvenmediği, herkesin birbirine şüphe ile bakar hale geldiği bir toplum inşa etmiştir. Kim olduğumuz ve ilişkilerimiz kameralar, dinleme aygıtları, gizli evraklar, sakınca kayıtları, fişlemeler, yasakçı kurallar ve yönetmelikler tarafından tanımlanmaktadır. İktidarın yeni otoriter zihniyetine karşı muhalif olan herhangi bir birey "vatan haini" ilan edilme yolunda hızlı bir adım atmış olmaktadır. AKP, bir kuşku ve güvensizlik toplumu yaratmıştır. İktidar, siyasal paranovaları besleyerek, yurttaşları gözetleme ve baskı altına alma konusunda radikal adımlar atmaktadır. İktidarın yeni otoriter zihniyeti sadece

korku üretmekle kalmamakta, korkuyu yurttaşları sindirebilmek için fütursuzca pazarlamaktadır. Hükümet, bu yolla muhalifleri korkutmaya ve kendisine itaat eden kesimler devşirmeye çalışmaktadır.

Gözetlemenin en belirgin araçlarından olan sokak kameralarının yerleştirilmesi, AKP iktidarı ile başlamıştır. Kameralar, başta büyük kent merkezleri olmak üzere ülkenin en ücra köşelerine kadar yayılmıştır. İstanbul Türkiye'nin kamera başkentine dönüşmüştür. Kameralarda vücut bulan güvenlikçi bakış açısı merkezlerden küçük yerleşim birimlerine taşınmıştır. Kameralar ilk kez 2009'da 1 Mayıs kutlamaları için verilen mücadelede ön saflarda yer alan DİSK'in merkez binasının önüne yerleştirilmiştir. Kameraların yurttaşlar ve sivil topluma karşı en yoğun kullanımı Gezi eylemleri sırasında gündeme gelmiştir. Kameralar yaralılara yardım eden doktorlar da dâhil olmak üzere, eylemcilerin tek tek tespitinde kullanılmıştır. Elde edilen görüntülerden hareketle evlere baskın yapılmış, yurttaşlar gözaltına alınmıştır. Ne var ki, eylemcileri yakalayan bu kameralar, Ethem Sarısülük ve Ali İsmail Korkmaz'ın ölümüne yol açan suçluları tespit ederek, cinayet kanıtlarını yargıya taşıma şansına sahip olamamıştır. İktidarın kendisine muhalif gördüklerini hızla tespit eden ve yakalayan kameralar, iktidarın kolladığı suçluları yakalamak konusunda isteksiz davranmıştır. Bu ve benzeri örnekler, AKP rejiminde kameraların ve gözetleme tekniklerinin tarafsız birer teknolojik araç olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. AKP otoriterliği, suçsuz yurttaşları şüpheli gibi fişlerken, suçluları yargı önüne getirmemek için bin dereden su getirebilmektedir.

Bunun en belirgin örneği, AKP'nin başından beri sorunlu bir toplum kesimi olarak görme ve mutlak surette gözetim altında tutma eğiliminde olduğu gençlere karşı tutumudur. 2008 yılında hazırlanan Gençleri Koruma Kanun Tasarısı iktidarın otoriter zihniyetini ifşa etmesi bakımından önemlidir. Tasarı, gençliği tutucu bir ahlak anlayışı çerçevesinde şekillendirmeye çalışmakta ve gençlere potansiyel "sapkın" muamelesi yapmaktadır. 2009 yılında Eskişehir Valiliği'nin, okul-

lardaki “suça eğilimli”, “risk grubunda yer alan” öğrencilerin tespiti ve aslında fişlenmesi yönünde yaptığı çalışma, AKP iktidarının gençlere bakışını ortaya koyan çarpıcı bir örnektir. İktidarın otoriter gözü, gençliği üniversitelerde, sokaklarda ve özel hayatlarında dahi takip etmektedir.

İktidar genç kadınları da gözetlemektedir. Sağlıklı bir hamilelik sürecini hayata geçirmek bahanesiyle 2008 yılında başlayan Gebe İzleme Projesi, iktidarın hem hasta hem de kadın haklarını kişi odaklı değil, devlet odaklı gördüğünü ortaya koymuştur. Proje, olumlu algılanabilecek yönleri bulunmakla birlikte, hamile genç kadınların sağlık dışı nedenlerle kayıt altına alınması ve takip edilmesi esasına dayanmaktadır. Töre ve ahlak cinayetlerinin bu ölçüde yaygın olduğu ülkemizde bu tür bir fişleme, kadının hayatını doğrudan tehlikeye atmaktadır. Bu proje bir başka yönüyle de otoriter devlet zihniyetinin, mahrem bir alan olması gereken özel yaşama nüfuz etme çabasıdır.

Ulusal Sağlık Bilgi Sistemleri kapsamında sağlığımızla ilgili bütün verilerin bürokrasinin çarkları arasında dolaşması ve hasta-doktor mahrem ilişkisinin zedelenmesi söz konusudur. Bu anlamda, sadece hasta değil, doktor da fişlemenin öznesi olarak mağdur konuma getirilmektedir. Örneğin, aile hekimlerinden, hastalara, alkol kullanıp kullanmadıklarının da ötesinde, hangi tür ve ne sıklıkla alkol kullandıklarını sorması beklenmektedir. Bu çerçevede AKP’nin otoriter amaçlarını çarpıcı biçimde açığa çıkartan olaylardan biri 2012 yılında İzmir’de yaşanmıştır. İktidar, İzmir’deki devlet hastanelerinin başhekimlerinin görev pozisyonları konusunda AKP’li il ve ilçe yöneticilerinden görüş almıştır. Başhekimler, AKP yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda fişlenmeye tabi tutulmuştur.

Son dönemde özel hastanelerde uygulamaya geçen avuç içi kimlik belirleme sistemi ile sağlık alanındaki gözetim artık ileri teknoloji yardımıyla gerçekleşmektedir. Basit bir kimlikle yapılabilecek tespitin,

gelişmiş biyometrik araçlarla yapıyor olması, amacın doğrudan doğruya vatandaşların fişlenmesi olduğunu göstermektedir. 2008 yılında gündeme gelen Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı da, tıpkı sağlık alanındaki uygulamalarda olduğu gibi, otoriter AKP zihniyetinin izlerini taşımaktadır. Kişisel bilgiler, istisnai hükümler üzerinden devlete açık hale getirilmektedir. Öyle ki ırk, siyasi düşünce, inanç, din, mezhep, özel hayat bilgileri devletin istisna hallerine tabi kılınmaktadır. Demokratik bir toplumda şeffaflaşması gereken devlettir. Oysa AKP döneminde şeffaflaşan devlet değil, vatandaşdır. Vatandaşa hizmete erişimde kolaylık ve hız sağlayan sosyal güvenlik ve e-devlet sistemleri de vatandaşın neredeyse her türlü bilgisini tutmaktadır. Fakat bu bilgilerin devlet bir yana, üçüncü şahıslara karşı nasıl korunacağı kesinlikle bilinmemektedir.

Öte yandan, AKP iktidarı kendi sırlarını, yine 2008 yılından bu yana gündemde olan ve yasalaşması beklenen Devlet Sırları Kanun Tasarısı ile sıkı bir "koruma" altına almaktadır. Tasarıya göre, Başbakan başkanlığındaki kurul gerekli gördüğü bilgilere ve belgelere devlet sırrı statüsü vererek, bunları elli senelik bir sessizliğe gömebilecektir. Tasarı, oldukça muğlak ve esnek bir tanıma sahip olan devlet sırlarını bağımsız mahkemelerin erişimine de kapatmaktadır. AKP iktidarı bu tasarıyla devletin sırlarının ifşa edilmesini suç saymakta ve bu suç için ağır yaptırımlar öngörmektedir.

Özellikle Gezi Parkı eylemlerinden sonra, fişleme uygulamaları hem çeşitlenmiş hem de artmıştır. Eylemlerin hemen ardından başlatılan "muhbir vatandaş" projesi, AKP'nin otoriter devlet kadar otoriter ve şüpheli bir toplum kurma hayalinde olduğunu adeta kanıtlamaktadır. Bu proje, toplumu ayakta tutan güven unsurunun altını oymakta ve vatandaşların birbirlerini potansiyel suçlular olarak görmesini teşvik etmektedir. Güvensizlik, şüphe ve ihbar AKP'nin toplum anlayışının temel karakteristiklerini oluşturmaya başlamıştır.

AKP iktidarından önce başlamış olan, ancak AKP tarafından devam ettirilen ve artık kanıksanmış olan Genel Bilgi Taraması (GBT), aynı mantıkla, vatandaşı potansiyel suçlu olarak kodlamaktadır. Üstelik gizli yönergelere dayanması nedeniyle GBT aslında hukuksuz bir işlemdir. Benzer bir uygulama Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün halen soy kodları fişlemesini devam ettirmesidir. Azınlık statüsünde yer alan Rum, Ermeni ve Yahudi vatandaşların, soy kodları ile fişlenmesi uygulaması sürdürülmektedir. Muhalefet tarafından verilen bir soru önergesine İçişleri Bakanı'nın, soy kodu uygulamasının azınlıklara mahsus olmadığı yönündeki yanıtı, herkesin fişlendiğine dair bir itiraf niteliğindedir.

AKP iktidarının fişleme histerisinin ne kadar yaygınlaştığını gösteren son örneklerden biri, spor taraftarlarının denetim altına alınması girişimidir. Bu girişim asıl olarak Gezi olayları ile doğrudan ilişkilidir. Zira önemli taraftar grupları Gezi eylemleri sırasında hep birlikte ve tam bir spor dayanışması ruhu ile iktidarın otoriter zihniyetine karşı çıkmıştır. İktidarın, taraftarları denetlemeye yönelik e-bilet girişimi dünyadaki fişleme örnekleri içinde bir ilktir.

İktidara geldiği ilk yıllardan başlayarak fişleme yaptığı resmen belgelenen AKP, gazetecilik görevini yapan gazetecilere topyekûn savaş ilan etmiştir. Örneğin, öncesinde yaptığı ifşaatlar boyunca özgür basın olarak tanımlanan bazı gazeteler, son dönemde Hükümet aleyhinde yaptıkları ifşaatlar nedeniyle vatana ihanetle itham edilmektedir. Öncesinde, aynı gazetelerin Türkiye'yi sarsan soruşturmalara ve davalara dair benzer yöntemlerle ulaştığı ve kamuoyuna sunduğu belgeler, AKP iktidarı tarafından gizli addedilmemiştir. Hatta iktidar, bu belgeleri ve içindeki bilgileri kendi söyleminin bir parçası haline getirmiştir.

Her fırsatta askeri vesayete karşı durduğunu dile getiren AKP, vatandaşların fişlenmesi konusunda askeri rejimleri dahi gölgede bırak-

maktadır. AKP'nin fişleme geçmişi, geleceğinin de fişlemelerle dolu olacağını gösteren emarelerle doludur. İktidarın gözetleme ve denetleme histerisi, ana muhalefet partisi milletvekillerinin Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) tarafından fişlenmesine kadar gitmiştir. İktidarın gözetim alanında yaptıkları, demokrasi düşüncesinden ne kadar uzaklaştığının bir kanıtıdır. Özellikle Gezi eylemlerinden sonra gelişen süreç, AKP iktidarının toplumu baskı ve manipülasyon ile denetim altına alma niyetini ve eğilimini açıkça ortaya koymaktadır. Neredeyse her toplum alanı bir polisiye denetim alanına dönüştürülmüştür. Polise, kamusal ve özel tüm alanlara müdahale edebilme yetkisi verilmiştir. Türkiye adım adım bir polis devleti ve daha da vahimi bir "polis toplumu" olmaya doğru ilerlemektedir. Toplumun önünde duran ve kendisini giderek daha çok hissettiren tehlike, bir iktidar kurumu olarak emniyetin ve polislerin güç kazanması değildir. Asıl tehlike polisliğin bir zihniyet olarak toplumsallaşmasıdır. AKP, herkesin birbirinin polisi olduğu bir toplum tahayyülü ile hareket etmektedir. Bu yüzden ki, otoriter bir devlet tehlikesinin çok ötesinde, totaliter bir toplumun zemini hazırlanmaktadır.

AKP iktidarı toplumun mayasında olan koşulsuz ve karşılıksız güveni zedelemekle yetinmemekte, toplumu zaman zaman yetkilerini aşan bir polisiye zihniyetle kontrol etmeye çalışmaktadır. Fişlemelerin, gizli veya açık kayıtların, izlemelerin, dinlemelerin ve diğer gözetim uygulamalarının vatandaşa ve topluma vereceği şey artık bir güvenlik hissi olmanın ötesine geçmiş; otoriter bir toplumda yaşamaktan kaynaklanan bir güvensizlik hissine dönüşmüştür.

17 ve 25 Aralık Yolsuzluk Operasyonları süresince ve sonrasında yaşananlar, polis devleti uygulamalarının ne ölçüde yaygınlaştığını göstermesi açısından ibret vericidir. 17 Aralık öncesinde hemen herkes tarafından bilinen bir sır olan polis devleti uygulamaları, 17 Aralık sonrasında öncelikle AKP iktidarı olmak üzere hemen herkes tarafından kabul edilen bir gerçekliğe dönüşmüştür. Polis devleti, iktidarın

verdiği tepki kapsamında kendisini daha da güçlü bir şekilde yeniden üretmiştir. Zira iktidarın tepkisi, polis devleti uygulamalarını daha da yaygınlaştırmak ve yoğunlaştırmak olmuştur. Gözetim açısından bakıldığında 17 Aralık süreci devletin neredeyse tamamen bir fişleme aygıtına dönüştüğünün tescilidir. AKP iktidarının HSYK, İnternet ve MİT kanunlarıyla somutlaşan karşı hamleleri, 17 Aralık öncesindeki polis devleti yapısını güçlendirmiştir. İktidar şimdi kendi yarattığı ve büyüttüğü “ceberut devletle” yüzleşmektedir. Fakat bu yüzleşme temel hak ve özgürlükleri değil, AKP’nin ceberut devlet uygulamalarını beslemektedir.

On iki yıllık AKP iktidarı süresince kurumsallaşan, iddia edildiği gibi ileri demokrasi değil, keyfileşmiş bir polis devletidir. İktidarın repertuarında, başka türlü bir anlama sezgisi ve başka türlü bir müdahale dili bulunmamaktadır. AKP kendi iktidarına kastettiğini ileri sürdüğü polis devleti mantığına karşı, yine aynı mantıkla karşılık vermektedir. Hatta daha da ileri giderek tüm toplum katmanlarına karşı, aynı şüpheli komplo anlayışı ile suçlamalar isnat etmektedir. İktidarın paralel yapılanmalar yaftasıyla, kendisini ayrıştırmaya çalıştığı mekanizmalara atfedilen ceberrutluk, bizzat AKP iktidarının kendisi tarafından üretilmektedir. Artık Türkiye’de söz konusu olan, fişleme histerisi eşliğinde kendisine karşı komplolar kurulduğunu ileri süren, baskıcı bir otoriter devletin olgunlaşmasıdır. Daha açık bir ifadeyle, “paralel devlet” suçlaması, AKP iktidarının hukuk dışı metodları kullanarak var olma çabasının, en temel bahanesi haline gelmiştir.

17 Aralık süreci polis devletinin olduğu kadar, polis toplumunun varlığını da gözler önüne sermiştir. Demokrasinin iyi işlediği bir ülkede, böylesi bir sürecin toplu istifalar ve bu istifaların ardından gelecek demokratik ve hukuki önlemlerle aşılması beklenirdi. AKP Türkiye’sinde ise emniyet, yargı ve bürokrasi kademelerindeki anormal sayıdaki yer değiştirme, atama ve sürgünler, hemen her gün ortalığa saçılan dinleme kayıtları, özellikle basına yapılan baskılar ve üç büyük şehirde

polise verilen olağanüstü hal düzeyindeki arama yetkisi sıradan, günlük haberler haline gelmiştir. Birkaç ay öncesine kadar güven ilişkisi içinde beraber çalıştıkları insanlar, AKP iktidarı tarafından jet hızıyla güvenilmez kategorisine yerleştirilmiştir. Bu kadar hızlı ve tepkisel bir müdahale, iktidarın aslında 17 Aralık öncesinde de güvenlik histerisi ile hareket ettiğini göstermektedir. AKP, güvenin sıfırlandığı, devletin işlemediği, temel sosyal güvencelerin yok edilmeye çalışıldığı, birlik dilinin kaybolduğu, tescilli bir polis toplumu yaratmıştır. 17 Aralık operasyonları o zamana kadar birikmiş toplumsal güvensizliklerin somut dışavurumudur. 17 Aralık, öncesinde hissedilen, sonrasında kabul edilen “sıradan otoriterliğin” görünür olduğu tarihtir. AKP iktidarı hukuksuzluğu ve otoriterliği aynı anda sıradanlaştırmıştır.

Özel Hayata Müdahaleler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8/1 maddesi ile özel hayata, aile hayatına, konuta ve haberleşmeye saygı hakkı yasal teminat altına almıştır. Sözleşmede garanti altına alınan mahremiyet hakkı, bireyleri kamu otoritelerinin ve özel kuruluşların müdahalelerine karşı korumayı öngörmektedir. TC Anayasası'nın Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması üst başlığı altında düzenlenen 20. ve 22. maddelerinde, herkesin, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkı olduğu belirtilmektedir. İstisnai durumlara dayalı mahkeme kararı olmadıkça, özel hayatın ve aile hayatının gizliliği anayasal güvence altına alınmıştır. Buna karşılık AKP iktidarı, birçok otoriter ve totaliter rejimde görüldüğü gibi, bireylerin bedenleri ve hayatları üzerinde en yüksek düzeyde denetim sağlayarak, otoriter bir rejim inşa etmeye çalışmaktadır.

AKP, iktidara geldiği ilk yıllarda bireysel özgürlüklere vurgu yaparak, demokratik değerleri savunan ve kimsenin özel yaşamına karışmayan bir yönetim ortaya koyacağına ilişkin vaatlerde bulunmuştur. Kısa süren bu dönemin ardından Hükümet, bireyin üzerindeki devlet

baskısını ve özel yaşama müdahalelerini giderek yoğunlaştırmıştır. Siyasi iktidar, bireyleri özgür yurttaşlar olarak değil, devlet otoritesine boyun eğmesi gereken itaatkâr yığınlar olarak görmektedir. AKP'nin dayatmalarına karşı duranlar, ahlaki ya da siyasi olarak kınanmakta, fiili ve hukuki baskılara maruz kalmaktadır.

Siyasi özgürlükleri kısıtlayan belli tür otoriter rejimler, kişisel özgürlüklere ve bireylerin özel hayatlarına müdahaleden kaçınmaktadır. AKP iktidarı altındaki Türkiye'de ise siyasi özgürlüklerin kısıtlanması, yaşam tarzına yönelik çok yönlü müdahalelerle birlikte yürütülmektedir. Toplumda var olan tutucu ve ataerkil değerler, Hükümet tarafından körüklenerek özellikle kadınlar ve gençler üzerinde ağır bir gözetim ve denetim unsuru haline getirilmektedir. Ataerkil denetim ile devlet baskısı iç içe geçmekte, karşılıklı olarak birbirini körüklemektedir. Siyasi iktidar yalnızca hak ve özgürlükleri engellemekle kalmayıp kendi değerlerine uygun bir toplumsal düzen anlayışını, yaşam tarzını ve kültürel kimliği, devlet gücünden de yararlanarak topluma dayatmaya çalışmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan, yargılayıcı ve tahmümsüz bir biçimde, kendisini tüm kamuoyuna, kimin için neyin iyi olduğunu, insanların neyi yapıp neden kaçınması gerektiğini en iyi bilen kişi olarak sunmaya çalışmaktadır.

AKP iktidarında özel hayata ve yaşam biçimine yönelik boğucu müdahaleler sürekli artış göstermiştir. Erdoğan, toplumsal hareketlerde yer alan kadınlar hakkında "kadın mıdır, kız mıdır belli değil", "kucağa oturan kızlar" gibi ifadeler kullanarak geleneksel ailelerin muhafazakâr değerleri üzerinden siyasi desteğini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Müdahale sırasını öğrenci evlerine getiren Erdoğan, "kızlı erkekli aynı evlerde kalıyorlar; biz buna izin vermeyiz, gerekirse bunun için yasal düzenleme yaparız" demiştir. Erdoğan, konuyu öğrencilerin yurt sorunlarından kaydırarak, gençleri ahlaki değerlere ters düşmekle eleştirmektedir. Hedef, gençlik üzerindeki toplumsal baskıyı artırmaktır. Erdoğan'ın, öğrencilerin barınmalarına ilişkin açıklamasından hemen

sonra, İstanbul'da bir apartman sakini, apartman girişine "kız erkek aynı evde kalanları görenler polise şikâyet etsin" diye bir not asmıştır. Dahası AKP sözcüsü, apartman sakinlerinin polise bildirmeleri durumunda gençlerin ailelerinin aranacağına dair açıklamada bulunmuştur. Oysa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), insanların yaşadığı konutu, "bireyin yerleşik olarak yaşadığı ve özel hayatını sürdürdüğü yer" olarak tanımlamakta ve bu özel alana ilişkin müdahaleleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ihlali olarak nitelendirmektedir. AKP iktidarı cinsel yönelim üzerinde de baskı kurmaktadır. 2010 yılında, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı "Ben eşcinselliğin biyolojik bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inanıyorum. Tedavi edilmesi gereken bir şey bence" demiştir.

Başka bir müdahale alanı, alkol satışları ve kullanımına ilişkindir. Eylül 2013 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ve alkol satışlarını düzenleyen yasa, ilk bakışta, toplumsal düzeni sağlamakla ilgili görünmektedir. Bu tarihten itibaren gece 22:00-06:00 saatleri arasında alkollü içeceklerin perakende olarak satışı yasaklanmıştır. Yapılan düzenlemeyi savunduğu bir konuşmasında Erdoğan, alkollü içkiyi "içkiyi içiyorsa alkoldür" şeklinde tanımlamıştır. Aynı konuşmanın devamında "bize oy veriyorsa [alkolik] değildir" demiştir. Erdoğan, "ideal" gençlik tanımını yaparken "kafası kıyak gençler" istemediğini, insanların "aksırıp tıksırıcaya kadar içmesinden" rahatsız olduğunu belirtmiştir. Erdoğan, yeni neslin kendisinin istediği gibi yetişmesini arzulamakta, bu arzusu desteklemeyenlerin ise "tinerci" bir nesil yetiştirmek istediğini iddia etmektedir. Alkol yasakları, AKP'nin açıktan ve herkese gösterecek yürüttüğü bir politika haline gelmiştir. Başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin birçok yerinde, içkili lokantaların, masalarını dükkânlarından dışarı çıkarmasına izin verilmemesi, giderek yaygınlaşan bir uygulamaya dönüşmektedir. AKP'nin denetimindeki bakanlıklarda ve belediyelerin denetimindeki tesislerde uygulanan alkol yasağı, alkol satışı yapan lokantaların şehir sınırları dışına çıkartılmasına kadar genişletilmektedir.

AKP iktidarı gençleri, “olağan şüpheliler” olarak görmektedir. Gençler, denetim ve gözetim altında tutulmakta, AKP’nin tutucu ve ataerkil değerlerine göre yeniden tasarlanması gereken bir hedef kitle olarak görülmektedir. Ataerkil değerler, gençlerin toplumsal yaşamda özgürce yer almalarının önüne geçmektedir. Bu baskılar, en yoğun olarak genç kadınlar üzerinde görülmekte, erken yaşta veya zorla evlendirmelere, namus cinayetlerine yol açmaktadır. Genç kadınlar, sadece anne olmaya, evde oturup çocuklarına bakmaya özendirilmektedir.

Tutucu AKP zihniyeti, kılık kıyafet, oturma kalkma ve yeme içme konularında kimin ne yapacağına karar vermekte kendisini yetkili görmektedir. Siyasi iktidar, toplumu kendine göre tanımladığı dini değerler çerçevesinde yeniden düzenlemeye çalışmaktadır. Erdoğan, kendisini ve AKP’nin siyasi misyonunu din karşıtı şer odaklarıyla savaşan, hakkı, hakikati ve ümmeti temsil eden ve milletin neyi istediğini bilen yegâne adres olarak göstermektedir. Erdoğan’ın dayatmalarından rahatsızlık duyanlar, kendilerini boğan bu tahammülsüz mahalle bekçisi ruhuna isyan etmektedir.

Otoriterleşmenin Gölgesinde Kadın

AKP’nin ataerkil ve otoriter zihniyeti en açık biçimiyle kadına bakışında ve kadınlara yönelik politikalarında görülmektedir. Recep Tayyip Erdoğan, kadın-erkek eşitliğine inanmadığını açıkça söylemektedir. Kadın örgütleriyle yaptığı bir toplantıda, “kadın-erkek eşitliğine inanmıyorum, kadın ve erkek farklıdır, birbirinin mütemmimidir (tamamlayıcısıdır)” diyen Erdoğan, bu söylemini, kadın-erkek eşitliğinin yaradılışa ters olduğu iddiasıyla sürdürmüştür. Erdoğan’ın ortaya koyduğu bu zihniyeti benimseyen AKP yetkilileri, iktidarlari boyunca kadınların güçlendirilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması konularında hiçbir niteliksel gelişme sağlayamamıştır. AKP’nin, kadınların kamusal yaşamda, çalışma hayatında ve siyasette erkeklerle eşit konuma gelmeleri yönünde bir çabası bulunmamaktadır. Tersine, ka-

dınların yaşadığı sorunların kaynağında yatan ataerkil, tutucu değerler ve ilişkiler AKP tarafından pekiştirilmektedir.

Erdoğan, toplumun yüzde ellisini oluşturan kadınların sorunlarını kılık kıyafetten ibaret görmektedir. Kadınların ne yiyip içeceklerinden, ne giyeceklerine, nasıl yaşayacaklarına kadar birçok konuda kadınlara sürekli akıl vermekten geri durmamaktadır. Bu müdahalelerin temelinde, Erdoğan'ın ve AKP'nin, bedeninden kişiliğine kadını, denetim altına alma ve terbiye etme arzusu ve çabası yatmaktadır.

AKP iktidarı, kadınların karşı karşıya bulunduğu tüm sorunlar açısından tam bir gerileme dönemi olmuştur. Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Sıralaması'nda Türkiye, 2006 yılında 105. sırada iken, 2013 yılında 136 ülke arasında 120. sıraya gerilemiştir. Türkiye, dünya sıralamasında Nepal, Mali, Çad, Yemen gibi ülkelerle birlikte listenin en altında yer almaktadır. Türkiye, kadınların eğitim düzeyi açısından 104, ekonomi ve fırsat eşitliği bakımından 127 ve kadınların işgücüne katılımı bakımından 123. sıradadır. Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliğinde gerilemesinde, AKP iktidarının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini sürekli olarak vurgulaması etkili olmuştur.

Kadın bedenini, kadınların bireysel özgürlüklerini ve özel yaşamlarını baskı altına almayı hedefleyen politika ve uygulamalar, AKP iktidarında hızla artmıştır. Recep Tayyip Erdoğan, "Sezaryenle doğuma karşıyım. Kürtajı bir cinayet olarak görüyorum" diyerek, kürtaj ve sezaryen konusunda toplumu birbirine katan bir tartışma başlatmıştır. Kendisinin bu konudaki görüşlerini eleştiren kadınları, "bazı terbiyeden muaf tipler" olarak yaftalamıştır. Erdoğan'ın başlattığı tartışmanın ardından Sağlık Bakanlığı, Üreme Sağlığı Yasa Taslağı'nı hazırlamıştır. Taslakta doktora, kürtaj yapmayı reddetme hakkı tanınmıştır. Böylece doktorların, siyasi ve toplumsal baskı altında kalması ve yasak olmasa da kürtajı fiilen engellemesi hedeflenmiştir.

Yapılan yasal değişikliklerle, kürtaj için tam teŖekkll hastane Ŗartı getirilmiŖtir. Maddi koŖullarından dolayı bu hizmete eriŖemeyen kadınların, istenmeyen gebeliği önleme olanağı ellerinden alınmiŖtir. Hastaneler sekiz haftayı geçen gebeliklerde kürtaj yapmayı reddetmeye baŖlamıŖtır. Doktorlar ancak “bebeğin kalp atıŖı durdu” gibi gerekçelere dayanarak kürtaj iŖlemi gerekleŖtirebilmektedir. Hastanede gebe olduğu anlaŖılanlar, aile hekimleri tarafından Gebe İzleme Projesi uygulamasına tabi tutulmaktadır. Bu uygulamayla, gebeliğini saklamak zorunda kalan kadınlar da kayıt altına alınmakta ve belli aralıklarla eve gelen sağlık görevlileri tarafından takip edilmektedir. Özel hayatının denetim altında tutulmasını istemeyenler, tıpkı tecavüze uğrayanlar gibi, gebeliğini gizli Ŗekilde sonlandırmak zorunda kalmaktadır. Böylece, kayıt dıŖı yollara baŖvuranların ölüm riski artmaktadır.

Doğurganlık zerine kurulan baskının daha da çarpıcı bir rneği, hastanede gebelik testi yaptıran kadınların eŖlerinin ve ebeveynlerinin aranarak durumdan haberlerinin olup olmadığının sorulmasıdır. Örneğin, hamilelik testi yaptıran ge bir kadının test sonucu, Sağlık Bakanlığı tarafından mesajla babasına duyurulmuŖtur. Tıbbi verilerin toplanması ve tıbbi kayıtların tutulması, özel hayata müdahale amacıyla kullanılmaktadır. Uygulama, Avrupa İnsan Hakları SzleŖmesi'ne aykırıdır.

AKP iktidarı, kürtajın kadınlar tarafından keyfi olarak tercih edildiği ve ülkenin nüfus planlamasının önünde engel oluŖturduęu izlenimini yaratmaktadır. AKP söyleminde, kürtaj yasağından kaynaklanacak yaŖamsal sorunlara ve doğurma baskısı yaŖayacak kadınların karŖılaŖacakları önemli sorunlara iliŖkin hiçbir ilgi ve kaygıya rastlamak mümkün değildir.

İstenmeyen gebeliğin yaratacağı ocuk yoksulluğuna rağmen Erdoğan ve AKP kurmayları, ailelere  ocuk yapmaları konusunda ısrarlı

telkinlerde bulunmaktadır. Erdoğan'ın kadın bedeni üzerinden uygulamaya koyduğu yeni nüfus planında ise, sayı daha da artırılarak ailelerden üç yerine beş çocuk yapmaları istenmektedir. "Bir çocuk iflas, iki çocuk patinaj... Üç eh... Bize dört-beş lazım" diyen Erdoğan'ın sözlerini dikkate alan Çalışma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, doğum teşvik politikası çalışmalarına başlamıştır. Hükümet'in öne sürdüğü öneri ve uygulamalar, AKP'nin, kadınları evle özdeşleştiren ve evde tutmaya çalışan bakışını açıkça ortaya koymaktadır.

AKP iktidarı kadınların iş gücüne katılımını artırıcı politikalar geliştirmek yerine, doğurganlığı teşvik eden nüfus politikaları üzerinde durmaktadır. AKP'nin çok çocuk politikasının temelinde, tıpkı totaliter rejimlerde görüldüğü gibi ancak büyük nüfusu sayesinde güçlü olabilen bir ülke hayali yatmaktadır. Bu çağdışı "Osmanlı rüyası", artan "kelle sayısı" ile yeniden "fatih devlet" olmayı öngörmektedir. Erdoğan'ın hedefi, tasarladığı gibi biat eden yeni nesiller yetiştirerek, kurmaya çalıştığı otoriter rejimi pekiştirmektir.

İstenmeyen çocuğun dünyaya gelmesiyle yaşanabilecek ekonomik, sosyal ve psikolojik sıkıntılar, AKP iktidarı tarafından tamamen göz ardı edilmektedir. Beş çocuk büyütme için eve kapanarak çalışma ve kamu hayatından tamamen mahrum kalacak olan milyonlarca kadının insani değeri hiçe sayılmaktadır. Çocuk yoksulluğunun giderek yaygınlaştığı ve çocuk suç oranlarının yüzde 42 arttığı AKP Türkiye'sinde, doğan çocuklara nasıl bakılacağı, bu çocukların nasıl okutulacağı ve onlara nasıl iş bulunacağı, beş çocuk öneren AKP iktidarının umurunda değildir.

AKP döneminde kadınlara yönelik şiddet, taciz, tecavüz ve özellikle kadın cinayetleri hızla artarak ürkütücü boyutlara ulaşmıştır. Kadınlara karşı şiddeti önlemek için mevzuatta var olan koruyucu önlemler kararlı biçimde uygulanmamaktadır. AKP iktidarı yanlısı tutucu kana-

at önderleri “kadınlar açık giysi giyerse elbette tecavüze uğrar” diyecek kadar ileri gitmiştir. Bu kişiler, kadınların “uygun” giyinmelerini, erkekleri tahrik etmemelerini, hamileyken dışarı çıkmamalarını öğütlemektedir. Ne var ki her gün beş kadın, eşi, sevgilisi, hatta oğlu veya herhangi bir yakını tarafından öldürülmektedir. 2002 yılında 66 kadın öldürülürken, kadın örgütlerinin belirlemelerine göre 2010 yılında, eşleri ve/ya aile fertleri tarafından öldürülen kadın sayısı 2.400’ü aşmıştır. 2009’da yapılan kapsamlı bir çalışmaya göre, Türkiye’de evli kadınların yüzde 39’u fiziksel şiddete, yüzde 15’i cinsel şiddete, yüzde 44’ü duygusal istismara maruz kalmaktadır.

Hükümet tarafından yürürlüğe konulan, Aile İçi Şiddetle Mücadele Eylem Planı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kadınlara yönelik şiddet konusunda kanunlar çıkartılıp anlaşmalar imzalanmaktadır; ama gerek mağdurları koruyacak, gerekse şiddeti önleyecek önlemler alınmamaktadır. Kadınlara yönelik şiddet konusunda hâkimlerin, savcılarının ve güvenlik güçleri mensuplarının çok az bir kısmı eğitilmiştir. Polis, mağdurlara her zaman gerekli ilgiyi göstermemekte ve mahkemeler karar vermede ağır davranmaktadır. Kadınların korunması için gerekli güvenlik önlemleri yeterince alınmamakta ve genel olarak hukuk sistemi kadınlara yeterince destek olmamaktadır. Sonuçta kadınlar, devlet desteğini yanlarında bulamamaktadır.

Kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi alanda var olabilmelerinin en önemli aracı eğitimidir. Oysa AKP iktidarı, kız çocuklarını okuldan uzaklaştıran düzenlemeleri birbiri ardına devreye sokmaktadır. Eğitimi altüst eden 4+4+4 sistemine geçilmesi, kız öğrencilerin beşinci ve altıncı sınıflarda okulu terk etme oranını yükseltmiştir. Lise aşamasında açık eğitim yolunun açılması, henüz ilk yılda yüz binin üzerinde kız öğrencinin okuldan kopmasına neden olmuştur. Hükümet, söylem ve uygulamaları ile kadınları eğitimin ilk basamaklarından itibaren geleneksel rollere hapsetmektedir.

AKP Hükümeti kadınları iş hayatından koparıp evlerine kapanmaya zorlayacak çok sayıda politikayı hayata geçirmiştir. AKP'nin ana hedefi, kadınların rolünün çocuk bakımı ve ev işleri ile sınırlanmasıdır. Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımı 1990'ların bir hayli gerisindedir. Dünyadaki eğilimin aksine, AKP iktidarı döneminde Türkiye, kadınların iş gücüne katılım oranı en düşük ülkelerden biri haline gelmiştir. TÜİK'in Ocak 2013 verilerine göre Türkiye'de kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 29,3 iken, OECD ortalaması yüzde 58'dir. Kadınların çalışma hayatının bu ölçüde dışında tutulması, kadın-erkek eşitliğine inanmayan AKP zihniyetinin sonucudur.

İş gücüne katılabilen kadınlar ise çalışma hayatında ücret farklılıkları, kıdem eşitsizliği ve yükselmeme sorunları ile karşı karşıyadır. Kadınlar kayıt dışı olarak istihdam edilmek istenmekte ve sigortasız, güvencesiz işlerde çalıştırılmaktadır. Olumsuz koşullar kadınların iş arama girişiminde bile bulunmadan çalışma yaşamından çekilmesine yol açmaktadır. AKP Hükümeti kadınların sigortasız, güvencesiz ve kayıt dışı çalıştırılmalarını özendirici politikalar izlemektedir. Türkiye'de istihdam edilen kadınların yüzde 58'i herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmaksızın çalışmaktadır.

AKP'nin sahiplendiği ataerkil değerler, kadınları bakım ve ev işleri ile özdeşleştirmektedir. Kadınların iş gücüne katılmamalarının en önemli nedeni, çocuk, yaşlı, engelli aile üyelerinin bakımı ve ev işleriyle meşgul olmaya teşvik edilmeleridir. Hükümet'in kadınların çalışmasını caydırıcı yaklaşımı, çok sayıda yükseköğretim mezunu kadının çalışma hayatından çekilmesine yol açmaktadır.

Avrupa ülkelerinde özel şirketlerin devletle iş yapabilmeleri, yönetimlerinde kadınlara yer vermeleri koşuluna bağlanmaktadır. Oysa AKP iktidarı döneminde kamu kesiminde çalışan kadınların dahi yönetici olmaları zorlaştırılmıştır. Örneğin, Hazine Müsteşarlığı'nda birim yöneticileri arasında sadece bir kadın bürokrat yer alırken, BDDK'da ve

SPK'da hiç kadın yönetici bulunmamaktadır. Merkez Bankası, Banka Meclis Üyeleri, Başkan Yardımcıları ve Para Politikaları Kurulu üyeleri arasında kadın bürokrat yoktur. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve HSYK başkanları erkektir. Toplam 110.633 öğretim elemanı arasında kadın oranı yüzde 43 iken, üniversite rektörleri arasında kadın oranı sadece yüzde 5'tir. Yapılan seçimleri kazanan beş kadın aday, rektör olarak atanmamıştır. İlk ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenler arasında kadınlar yüzde 53 oranı ile çoğunlukta olmasına rağmen, kadın okul müdürü, il ve ilçe milli eğitim müdürleri sayısı AKP iktidarı döneminde sürekli azalmış ve 2011 yılında yüzde 11'e gerilemiştir.

Baskıcı iktidarların ve ideolojilerin ortak yanı, bireylerin hayatlarına ve bedenlerine sürekli müdahale etmeleridir. AKP iktidarı, kadınların bedenleri ve yaşamları üzerinde mutlak bir denetim kurmaya çalışmaktadır. AKP'nin tüm topluma dayatmaya çalıştığı otoriter ve baskıcı uygulamaların en önemli hedef kitlesi kadınlardır. Bu amaçla ataerkil değerler ve ilişkiler bilinçli olarak güçlendirilmektedir. Türkiye'de otoriter rejimin pekiştirilmesinin en temel unsuru, kadınların her alanda denetlenmesidir.

Kültürel Yaşama ve Sanata Yönelik Baskılar

Kültür ve sanatın önemini kavrayamayan AKP iktidarı, sanata ve sanatçılara yönelik baskıcı-sansürcü tutumunu yoğunlaştırarak ve farklı alanlara yayarak sürdürmektedir. AKP, siyasi olarak rahatsızlık duyduğu ya da kendi kültürel değerleri ile bağdaşmadığını düşündüğü her türlü sanat çalışmasını siyasi ve toplumsal baskı altına alarak engellemeye çalışmaktadır.

1990'lı yıllarda Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in "böyle sanatın içine tükürürüm" diyerek başlattığı olumsuz yaklaşım, giderek AKP'nin sanat politikası haline gelmiştir. Kars Belediyesi'nin desteğiyle heykeltıraş Mehmet Aksoy'a yaptırılan İnsanlık Heykeli,

Erdoğan tarafından “ucube” olarak nitelendirilip, 2011 yılında yıktırılmıştır. Eskişehir’deki Devlet Güzel Sanatlar Galerisi’nde bir resim öğretmenin sergisi galeri görevlileri tarafından “müstehcen” bulunduğu için ters çevrilerek yere konulmuştur. 2012 yılında İzmir Fotoğraf Sanatı Derneği tarafından düzenlenen sergideki fotoğraflar önce “toplumsal değerlere” aykırı bulunmuş, ardından yetkililerce sergiden kaldırılmıştır. Türkiye’nin önde gelen bankaları arasında yer alan Vakıfbank, Türkiye Foto Muhabirleri Yılın Basın Fotoğrafları Yarışması’nın sponsorluğundan, yarışmada Gezi Hareketi fotoğraflarına yer verilmesi nedeniyle çekilmiştir.

Atatürk Kültür Merkezi (AKM) 1969 yılında dünyanın dördüncü büyük sanat merkezi olarak hizmete girmiş ve kısa zamanda İstanbul’un simge mekânlarından biri haline gelmiştir. AKP Hükümeti, iktidara gelir gelmez AKM’nin ödeneklerini kesmiş, bakım-onarım faaliyetlerinin yapılmasını engellemiştir. 2012 yılına kadar yıkılması gündemde olan binanın, gelen yoğun eleştiri ve tepkiler nedeniyle restore edilmesine karar verilmiştir. Hükümet, binanın tarihi, sembolik ve kültürel önemini göz ardı ederek, benzer konularda olduğu gibi, binanın kıymetli arsasına ve oradan elde edeceği ranta göz dikmiştir. Benzer şekilde, AKP Hükümeti, karşılaştığı yoğun sivil toplum tepkisine rağmen, Beyoğlu Emek Sineması’nı 2013 yılında yine bir AVM inşaatı için yıktırılmıştır. Türkiye’nin önde gelen sinema eleştirmenlerinden Atilla Dorsay bu olayı protesto etmiş, inşaat alanında tartaklanmış ve tepki olarak sinema yazısı yazmaya son vermiştir.

Hükümet’e yakın bir gazete, tiyatro sanatçısı Mehmet Ali Alabora’nın yazıp yönettiği ve oynadığı Mi Minör oyununda Gezi Parkı eylemlerine ilişkin ciddi benzerlikler olduğunu iddia etmiştir. Bunun ardından Mehmet Ali Alabora, sistematik bir şekilde hedef gösterilmiş, ölüm tehditleri almıştır. İktidar yanlısı birçok kişi ve kurum, Hükümet’le el ele vererek, başta Alabora olmak üzere, sanatçıları sürecin günah keçileri haline getirmiştir. Kültür Bakanlığı her yıl pek çok özel tiyatroya

vermiş olduğu desteği, 2013 yılında kesmiş, özel tiyatrolardaki sanatçılar Gezi Parkı olaylarındaki görünürlükleri sebebiyle fişlenmiştir.

İstanbul'da Marmaray Metrosu geçit inşaatı için Yenikapı'da yapılan kurtarma kazılarının uzamasına sinirlenen Tayyip Erdoğan, "birkaç çanak çömlek için önümüzü kesiyorlar" demiştir. 2010 yılında, yapılmakta olan bir baraj sebebiyle Allianoi antik kentinin sular altında kalacak olmasını protesto eden dünyaca ünlü sanatçı Tarkan Tevetoğlu'na, Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu, "Tarkan kendi işine baksın, aslında Allianoi diye bir yer de yok" ifadesiyle cevap vermiştir. 2012 yılında, AKP döneminde rant kapılarına dönüştürülen kent alanlarını eleştirel bir şekilde anlatan Ekümenopolis belgeselinin gösterimi, idari makamların "sözlü talimatıyla" engellenmiştir. AKP'nin eski Kültür ve Turizm Bakanı'nın, "Bizdeki Yunan eserlerini Batı ülkelerine verelim, onlar da bize İslam eserlerini versinler" yönündeki açıklaması AKP'nin, tek merkezli medeniyet anlayışıyla, Türkiye'nin kültürel çeşitliliğini nasıl yok etmeye çalıştığını açıkça gözler önüne sermiştir.

AKP, kendine göre tanımladığı "milli değerleri" ölçü olarak klasik eserlerin okunmasına dahi sansür ve yasaklar getirmiştir. Türkiye'nin en önde gelen halk ozanı Yunus Emre'nin yüzlerce yıllık bir şiirinin en çok bilinen dörtlüğü, edebiyat kitaplarından çıkarılmıştır. Şeker Portakalı, dünyada çocukların ilgiyle okuduğu klasik bir eserdir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim okullarında okutulacak "100 Temel Eser" arasında da yer alan bu kitabı ödev olarak veren bir Türkçe öğretmeni hakkında soruşturma açılmıştır. Kitap içeriğiyle Türk örf, adet ve ananelerine uygun olmaması iddiasıyla sakıncalı bulunmuştur. Aynı şekilde, İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü, John Steinbeck'in Fareler ve İnsanlar adlı romanını, okutulması "ahlaki olmayan bölümler" barındırdığı gerekçesiyle sakıncalı bulmuştur.

AKP döneminde, birçok mizah dergisi, yayınladıkları karikatürler yüzünden davalar ve cezalarla karşı karşıya kalmıştır. Trabzon'da bir mi-

zah ve karikatür grubu tarafından düzenlenen çevre konulu sergide, suyun ticarileştirilmesi, nükleer santraller ve HES'lere ilişkin çizgiler, AKP'li Belediye Başkanı tarafından kaldırılmıştır. Didim 18. Barış Şenlikleri kapsamında Gezi Hareketi'ni konu alan uluslararası karikatür sergisi, savcılık emriyle yasaklanmıştır. Sergi düzenleyicileri ifade vermek için karakola çağırılmıştır. Maliye Bakanlığı'na bağlı Ankara Defterdarlığı'nda çalışan altı memur, sosyal paylaşım sitelerinde mizah dergilerinin kapaklarını beğenip paylaştıkları gerekçesiyle soruşturmaya tabi tutulmuştur. Bizzat Erdoğan'ın emriyle başlatılan soruşturmanın gerekçesi, "devlet büyüklerine hakaret ve Başbakan'ı küçük düşürmek" olarak gösterilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, rock müzikle ilgilenen, bu alanda konser ve albüm çalışmaları yürüten imam Ahmet Tüzer hakkında soruşturma başlatmıştır. İmam'ın müzik çalışmaları, Devlet Memurları Kanunu'nda yer alan, Diyanet İşleri'ne özel bir madde kapsamında değerlendirilmiştir. Diyanet İşleri, Ahmet Tüzer'e uyarı cezası vermiştir. Bir müzik grubunun hazırladığı video klibi, Gezi Hareketi'nin simgeleri haline gelmiş "Kırmızılı Kadın" ve "Duran Adam" görüntülerini içermesi nedeniyle televizyon kanalları tarafından yayınlanmamıştır. Tüm dünyada icracı ve bestecilerin ifade özgürlüğünü savunan Müziksel İfade Özgürlüğü Örgütü'nün (Freemuse) 2012 Raporu, Türkiye'yi, sanatçıların en yüksek oranda olumsuz muameleye maruz kaldığı ülkeler arasında göstermektedir.

AKP'nin sanat ve kültür üzerindeki otoriter söylem ve uygulamaları sinema ve TV dizileri dünyasına kadar uzanmaktadır. TV filmleri ve dizileri, Hükümet görevlileri tarafından hedef gösterilmekte, hükümetin görüşleri doğrultusunda kararlar alan Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından cezalara çarptırılmaktadır. Erdoğan, Kanuni Sultan Süleyman dönemini konu alan kurgu eseri belgeselmiş gibi değerlendirerek konuya ilişkin bilgisizliğini gösterirken, dizinin içeriğine müdahaleye dahi kalkışmıştır.

“Bunlar televizyon ekranından ecdadımızı (...) o Muhteşem Yüzyıl belgeselindeki gibi tanıyor. Bizim öyle bir ecdadımız yok.”

Erdoğan'ın tepkisi, AKP'li bir vekil tarafından, yasa değişikliği teklifiyle TBMM'ye taşınmıştır. Hükümet yetkililerinden gelen müdahaleler sonucu Muhteşem Yüzyıl dizisinin senaryosunda ve kostümlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Yine Erdoğan'ın eleştirisi sonrasında Türk Hava Yolları'nın uçak içi eğlence sistemi içine aldığı Muhteşem Yüzyıl dizisi, yayın kapsamında çıkartılmıştır. Behzat Ç. isimli polisiye dizi, dizide bir emniyet görevlisi ile savcının nikâh akdi olmadan birlikte yaşıyor olması ve emniyet görevlilerinin alkol tüketmesi nedeniyle Hükümet'in tepkisini çekmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı, konuyla ilgili bir soru önermesine verdiği yanıtta, yapılan eleştirilerle hemfikir olduğunu açıklarken “sivil inisiyatif güçlendirilirse bu tarz dizilerin yayından kaldırılmasına yönelik bir baskı mekanizması kurulabilir” demiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik'te bazı değişiklikler yapmıştır. Yeni düzenlemeye göre bakanlıktan destek alan projelerde, verilen işaret ve ibarelerin kullanılmaması ve projenin gösterime uygun bulunmaması durumunda sağlanan destek geri alınmaktadır.

Ülkenin en yaratıcı kesimi olan sanatçılar, muhalif duruşlarından dolayı baskı altına alınmakta, yapıtları sansürlenmekte, hatta bunlardan dolayı hapsedilmektedir. Karikatüristlerden dünyaca ünlü müzisyen ve romancılara kadar geniş bir yelpazede yer alan sanatçılar, ağır baskılara maruz kalmaktadır. Erdoğan, “Bunlar sanatı toplum için yapmazlar, sanatı sanat için yaparlar” diyerek, sanatçılar ile toplumu karşı karşıya getirmeye çalışmaktadır. Hükümet, sanatçıları toplumdan soyutlanmış, topluma uzak ve toplumun gerçekliklerini anlayamamış bireyler olarak gösterip itibarsızlaştırmaya çalışmaktadır. AKP özgür ve bağımsız sanat anlayışını yok etme ve kendi benimsediği kültür anlayışını dayatma çabalarını her geçen gün biraz daha yoğunlaştırmaktadır.

AKP'nin kültür ve sanat politikalarının amacı, yaratıcı ve zgrlk sanat anlayışının gelişmesini engellemek ve kendi tektipleştirici sanatını yaygınlaştırmaya çalışmaktır. Otoriter rejiminin karşısında durduğunu düşündüğü sanatı ve sanatçıları da kurmak istediğı Türkiye Sanat Kurulu (TSAK) ile kontrol altına almak istemektedir. TSAK'a devredilmek istenen Devlet Tiyatroları (DT), Devlet Opera ve Balesi (DOB) ile güzel sanatlar genel müdürlükleri lağvedilerek, sanat kurumlarının Türkiye'deki her türlü sanat etkinliğı Başbakan'a devredilmektedir. 11 kişiden oluşacak olan TSAK'ın yeleri, bakanın teklifi zerine Bakanlar Kurulu kararıyla atanacaktır. TSAK'ın yeleri, Bakanlar Kurulu kararıyla atanacağı için, her türlü sanat etkinliğı, Başbakan'ın iki dudağı arasında olacaktır. Edebiyat yapıtlarına verilecek destekler dahi TSAK'a bağlanmaktadır. AKP Hükümeti'nin bunu yaparak gerçekleştirmek istediğı, sanatın zgrlğn ve sanat kurumlarının özerkliğini yok ederek, kültür ve sanat alanında da otoriter rejimini pekiştirmektedir.

BÖLÜM 8

SONUÇ

AKP iktidarında hukukun üstünlüğü ve güçler ayrılığı ilkesi rafa kaldırılmış, insan hakları alanında geniş ihlaller yaşanmıştır. Hukuk, iktidar taraftarlarını koruma, muhalifleri cezalandırma aracı haline getirilmiştir. Bürokraside yaşanan kadrolaşma, parti ile devlet arasındaki ayırımı ortadan kaldırmış, ortaya AKP'nin amaçlarına hizmet eden bir parti-devlet oluşumu çıkmıştır. Medya demokrasinin dördüncü gücü olmaktan çıkarılmış, büyük ölçüde hükümetin güdümüne sokulmuştur. İfade özgürlüğünün güvencesi olan özgür medya ve açık tartışma ortamı, büyük bir baskı altına alınmıştır. Sivil toplum, iktidarın yörüngesine girmeye zorlanmış ve toplumsal çoğulculuk hiçe sayılmıştır. Özel yaşamın dokunulmazlığı ortadan kaldırılmış ve AKP'nin benimsediği yaşam tarzı ve dünya görüşü, yurttaşlara keyfi biçimde dayatılmıştır. Toplumu ayırıştıran ve kutuplaştıran, yurttaşları birbirine düşman kılan, çatışmacı bir siyaset anlayışı kamusal alanı işgal etmiştir. Siyasetin amacı, devlet gücü ile sınırlı sayıda bir zümre için rant elde edilmesi ve bu dar çevre içerisinde rantın ve gücün paylaşılması haline almıştır. Hayalperest, maceracı ve yayılcı bir dış politika anlayışı ile komşu ülkeleri din/mezhep ekseninde bölmeyi hedefleyen bir saldırganlığın yerleşmesi, içerideki otoriterleşme ve manipülasyonlar işe eş zamanlı hale gelmiştir.

1. İnsan Haklarının Gerilemesi

AKP rejiminin demokrasiye verdiği en büyük zarar şüphesiz insan hakları alanında olmuştur. Otoriter rejim, kendi iktidarını tesis edinceye kadar savunuyor görüldüğü haklar alanını, iktidarını perçinledikten sonra bireysel özgürlükleri ve tercih alanlarını sistematik olarak daraltmıştır. AKP iktidarı, kişi özgürlüklerini ve güvenliğini hiçe

saymıştır. Toplantı ve gösteri haklarını şiddet yoluyla bastırmaktan ve mağdurları kriminalize etmekten çekinmeyen bir rejim inşa etmiştir. Eleştirel ve muhalif görüşleri cezalandırıcı bir hukuk sistemi kurmuştur. Gazeteciler, gençler, öğrenciler, kamu görevlileri ve ortalama yurttaşlar yaygın ve pervasız hale gelen insan hakları ihlallerinden büyük zararlar görmüştür. Otoriter rejim, artık başta ifade özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı olmak üzere pek çok alanda evrensel hukuk ilkelerini açıkça çiğnemektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini hiçe sayan ve yurttaşlara kötü muameleyi bir rutin haline getiren bir rejim inşa edilmektedir. Sistematik hale gelen insan hakları ihlalleri ve uygulamaların pek çoğu AKP döneminde kabul edilen yasalara dayandırılarak yapılmaktadır. Ergenekon, KCK ve Balyoz operasyonları başta olmak üzere, yeni pek çok uygulama ile otoriter düzen, binlerce masum insanı haksız yere suçlu ya da şüpheli ilan etmiştir. Gezi süreci boyunca yaşam hakkı ihlalleri ve keyfi fiziksel şiddet çarpıcı boyutlara ulaşmış, çok sayıda yurttaş hayatını kaybetmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır.

AKP rejimi, Türkiye'yi AB süreci ve sivil toplumun ısrarlı itirazlarına rağmen insan hakları mevzuat ve uygulamalarında hızla otoriter bir çizgiye doğru kaydirmiştir. AKP, sistematik bir yıldırma ve cezalandırma politikasının parçası olarak insan haklarını ihlal eden kamu görevlilerini korumaya ve kollamaya devam etmektedir. Ceza kanununda yer alan yasaklayıcı hükümlere rağmen aşırı güç kullanımı ve özel hayata müdahaleler sürdürülmüş, neredeyse teşvik edilmiştir. Kolluk kuvvetleri yetkilerini aşarak yurttaşları mağdur ettikleri durumlarda yaptırımlarla karşılaşmamaktadır. Hak ihlallerine karışan sorumluların "cezasızlık yoluyla" koruma kalkanına kavuşturulması, yasalarca güvence altına alınan hakların çiğnenmesini kolaylaştırmıştır. AKP iktidarında, demokratik tepkileri ve sosyal muhalefeti şiddetle bastıran, buna karşın hak ihlaline karışan yetkilileri sistematik olarak koruyan bir "kurumsallaşmış cezasızlık" politikası oluşmuştur.

AKP temel hak ve özgürlükleri engellemekle kalmayıp, kendi otoriter değerlerine uygun bir toplumsal düzen anlayışını, yaşam tarzını ve kültürel kimliği topluma dayatmaya çalışmıştır. İktidar, bazen baskı yoluyla bazen de halka yanlış aktarılan sinsi tedbirlerle, sosyal ve kültürel çeşitliliği boğan bir yönetim anlayışını benimsemiştir. AKP iktidarı altında Türkiye’de evrensel insan hakları kriterlerinden hızla uzaklaşan “fiili bir olağanüstü hal ortamı” yaratılmıştır. AKP’nin kurduğu otoriter devlet, bu “yeni olağanüstü hal rejimi” sayesinde ayakta durabilen bir nitelik kazanmıştır.

2. Yasama, Yürütme ve Yargı

AKP, kuvvetler ayrılığını aşındırmış demokrasiyi ortadan kaldırmayı amaçlayan adımları birbiri ardına atmaya başlamıştır. Erkların kısıkanç ve keyfi bir biçimde tek elde toplanması, dengesiz ve frensiz bir iktidarın ortaya çıkmasına yol açmıştır. AKP rejiminde yasamanın üstünlüğü ilkesi, sadakat ilkesine göre atanmış bir avuç danışmanın gölgesinde kalmış; yargının bağımsızlığı siyasi müdahalelerle zayıflatılmıştır. Yürütme, sürekli olarak yargıdan ve meclis denetiminden kaçma yolları arayan bir makama dönüştürülmüştür.

TBMM, yürütmeye tabi olarak işletilen bir kurum konumuna indirgenmiştir. Meclis iradesi, hükümeti de çekip çeviren, dar çekirdek kadronun gölgesinde sönükleşerek, bir “yasama bakanlığına” dönüştürülmüştür. Millet iradesi, çoğulculuk anlayışını hiçe sayarcasına, yasama organındaki çoğunluk iradesiyle özdeşleştirilmiştir. Milletvekilleri milletin vekili değil, önce liderin daha sonra da partinin memuru durumuna düşürülmüştür.

Yasama faaliyeti, AKP rejiminin parlamento içinde dahi susturduğu, bastırıldığı ve sindirdiği bir faaliyet alanı haline getirilmiştir. Muhalefetin Meclis’e sunduğu önergeler ve kanun teklifleri, çoğu durumda gündeme dahi alınmamıştır. Yasama faaliyeti, Hükümet’in güdümün-

de bir parmak hesabına dönüşmüş, demokrasinin özünü oluşturan müzakere ve diyalog kültürü yok edilmiştir. Yasama faaliyeti, siyasal gücü sadece kendi elinde tutmak isteyen bir tek adam zihniyetinin esiri olmuştur. Yasama süreci, çoğu durumda keyfiliği örtbas etmek için kullanılmıştır. Parlamento, AKP oligarşisinin hukuksuzluklarına kılıf uydurulmaya çalışılan bir yer haline getirilmiştir. Hükümet yasa tasarılarının yasama organında tartışılmadan hızla yasalaşması için her yola başvurmaktadır. Meclis komisyonlarının çalıştırılmaması yasamayı etkisiz hale getirme anlayışının bir başka yönüdür. Kısacası, hükümet, ülkeyi ilgilendiren tüm önemli konularda yürütmeyi, yasanın denetiminden kaçırarak istemektedir. Meclis, yürütmenin bir alt kuruluna ve buyurgan bir siyasetin icra alanına dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

AKP rejiminde meclis partinin, parti dar bir kliğin, dar klik ise otoriter liderin direktiflerine tabi kılınmıştır. "Millet iradesi" yerini "lider iradesine" bırakmıştır. Yasamayı emir-komuta zincirine teslim eden ve parlamentolar ortak aklın yerine 'liderin iki dudağından çıkan söz'ü temel alan bir siyaset biçimi TBMM'de egemen olmuştur.

Yargı yürütmenin kurumsal ve sistematik saldırısı altındadır. İktidar bir yandan yargı kararlarına riayet etmemekte, diğer yandan da yargıyı denetimi altına alarak kendi suçlarını aklama ve muhalif toplum kesimlerini cezalandırmaya çalışmaktadır. AKP'nin kurmaya çalıştığı baskıcı rejime ve keyfi liderinin hukuk dışı taşan eylemlerine göz yumacak bir 'bağımlı yargı' tesis edilmektedir. AKP oligarşisi, yargıyı kendisini aklayan ve muhaliflerini ise yıldırıp korkutarak sindiren bir araç haline getirmektedir.

3. Devletin Partileşmesi

Otoriter devlet yapısının ana unsurlarından birisi, bürokrasinin iktidar partisinin uzantısı haline getirilmiş olmasıdır. AKP iktidarında bü-

rokrasi denge ve fren mekanizmalarının dışına çıkartılarak yürütme erkinin güdümü altına alınmıştır. Türkiye’de deneyim ve mücadele sonucu yerleştirilmiş olan devlet ve hükümet ayrımı yok edilmiş onun yerini parti-hükümet-devlet bütünleşmesi almıştır. Tüm yurttaşlara aynı mesafede durması ve aynı ölçüde hizmet sunması beklenen kamu görevi anlayışı, doğrudan iktidar partisinin ve yandaşlarının hizmetkârı bir bürokrasi anlayışına dönüştürülmüştür. Kamu görevlilerinin tarafsız kalması ve hesap verebilmesi ilkesi tamamen rafa kaldırılmıştır. İktidar partisi ve Erdoğan tarafından bürokrasi tüm yurttaşların değil, partizanlığın hizmetkârı olarak görülmüş ve öyle kullanılmıştır.

Bürokrasinin temel özelliklerinin başında gelen liyakat ilkesi, iktidar partisi tarafından değersizleştirilmiştir. Kamu görevlerinde istihdam edilecek kişiler işe uygunluk durumları yerine iktidar partisine yakınlıklarına göre seçilmeye başlamıştır. Kamuda liyakate göre personel alımına olanak sunan sınav sistemleri neredeyse iptal edilmiş, görevde yükselmeler dar kadroya ve partiye yakın olma kriterine bağlı hale getirilmiştir. Liyakati hiçe sayarak yapılan atamalar sonucunda, üst kurullarda göreve gelen partizan yöneticiler açıktan kayırmacılık yapmıştır.

İktidar partisinin keyfi ve partizan isteklerini yerine getirmeyen bürokratlar, hak ettikleri terfileri alamamakta ya da keyfi disiplin cezalarına çarptırılmaktadır. Üst kurullara yapılan atamalarda eğitim, meslek personel sınavları, uzmanlık tezleri önemini kaybetmektedir. Atamalar kanunlara eklenen geçici maddelerle dışarıdan yapılmaktadır. Böylece kişiye özel iltimas uygulamalarının yolu açılmaktadır. Tarafsız olması gereken bürokratlar AKP taraftarı olma ya da kızağa alınma seçimine zorlanmaktadır.

Tüm otoriter rejimlerde görüldüğü gibi Türkiye’de de bürokrasi iktidar partisi ile özdeşleştirilmektedir. Bürokratik yapının iktidar parti-

sinin hizmetkarı haline getirilmesi Meclis iradesini de devre dışı bırakan düzenlemelerle hayata geçirilmiştir. Bakanla müsteşar arasında bakan yardımcılığı getirilerek siyasi kadrolaşmaya yasal dayanak sağlanmıştır. Çıkarılan bir kanun hükmünde kararname ile bağımsız olmaları ekonomi politikaları bakımından büyük önem taşıyan sekiz üst kurulun özerkliğine son verilmiştir. Bu özerk kuruluşlar bakanların denetimine sokulmuştur.

İktidar partisi kendisine yakın çıkar çevrelerine kaynak aktarımını sağlayabilmek için bu kurumlar vasıtasıyla piyasalara sürekli müdahale etmektedir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun elindeki medya araçlarının satışı sürecinde hükümete yakın bir sermaye grubu devletin kontrolündeki bir banka tarafından açıkça desteklenmiştir. TÜİK bir yandan yoksulluk ve işsizlik verilerini manipüle ederken diğer yandan enflasyon hesaplama yöntemlerini sürekli değiştirmektedir.

İktidar partisi için aslolan kamu yararından ziyade, liderin, ailesinin ve iktidar oligarşinin çıkarlarının korunması haline gelmiştir. Kamu görevliliği, seçimlerde açıktan AKP'yi destekleme başta olmak üzere iktidar partisi için çalışan bir araç haline getirilmiştir. Bürokrasi iktidarı koruma kalkanına, İktidar partisi kendisine biat etmeyen, tüm güçlere karşı bürokrasiyi otoriter bir silah olarak kullanmaktadır. Bürokrasi AKP'nin topluma karşı kullandığı bir yıldırma ve şiddet aracı haline getirilmiştir.

4. Hukukun Araçsallaşması

AKP düzeninde hukuk, sadece taraftar gruplar için gözetilmektedir. Evrensel hukuk kriterlerin muhalif ve özerk gruplar için geçerliliği yoktur. Çünkü bu kriterler taraftar gruplara özel hale getirilmiştir. Hak ve hukuk ancak yurttaşların bir bölümü için gözetilmekte bir diğer bölümü için ise gözetilmemektedir. Taraftarlar için ayrı, muhalifler için ayrı hak ve hukuk sistemi tesis edilmiştir. Evrensel yurttaşlık ve ka-

musal alan adeta ikiye bölünmüştür. Demokrasi, devleti ve kurumlarını ele geçirmenin bir aracı gibi algılandığından, devletin tüm görev ve işlevleri iktidar yanlılarına başka iktidar yanlısı olmayanlara başka türlü uygulanmaya başlanmıştır.

AKP düzeni, iktidar sahipleri için 'mutlak dokunulmazlık' statüsü getirmektedir. İktidarın bakanları, milletvekilleri, bürokratları işadamları ve medya yöneticileri işledikleri suçlardan ya da hukuka aykırı işlemlerden ötürü cezalandırılmayacak biçimde koruma zırhı altına alınmaktadır. Yandaşlık, bir suç işleme ve hukuk dışına çıkma ehliyeti haline getirilmiştir. AKP iktidarı, yandaşlığı bir imtiyaz zümresi, hükümet uygulamalarına itirazda bulunanları zanlılar haline getirmektedir. AKP rejimi yandaşlarına dokunulmazlık, muhalifler için ise keyfileşmiş ceza sistemi kurmaktadır. Demokratik haklarını kullanan vatandaşları yerlerde tekmelenmekte, silahla çocukları yaralayıp ölümüne sebep olan kamu görevlileri körü körüne korunmaktadır.

AKP'nin otoriter düzeni, suç işleyen mensupları için "kefalet ve teminat sistemi" kurarken, yurttaşlara karşı "suçlama ve suçlulaştırma" kampanyaları yürütmektedir. Erdoğan suça bulaştığı ileri sürülenlere kefil olmakta ve onlar için teminat vermektedir. AKP Türkiye'yi, suçluların özgürce yaşadıkları, ancak dürüst yurttaşların suçlu psikolojisi ile sindirildikleri bir ülke haline getirmiştir. Otoriter rejim muhaliflerini mağdurlaştırmakta, görevini suistimal eden ve suç işleyen yandaşlarını kahramanlaştırmaktadır. Suçlular balkonlarda alkışlatılmakta, katledilen masum çocukların aileleri mitinglerde yuhalatılmaktadır. TBMM çatısı altında Erdoğan'ın aile çevresinin karıştığı ileri sürülen yolsuzluk iddiaları ile ilgili olarak konuşma yapan ve soru önergeleeri veren milletvekilleri savcılar tarafından hakaret suçlaması ile taciz edilmektedir. Hükümet üyeleri ve aileleri yasama dokunulmazlığına sahip milletvekillerinin sahip olduğundan daha güçlü bir dokunulmazlık zırhına kavuşturulmuştur.

'Devlet benim' diyen ve devleti kendi çıkarları için kullanan; 'hukuk benim' diyen ve yasaları keyfi biçimde uygulayan; 'güvenlik gücü benim' diyen ve yurttaşlarını şiddete ve korkuya maruz bırakan bir şahsileşme ve keyfileşme devlet yönetiminin her alanına damgasını vurmaktadır. AKP rejimi, kamunun sahip olduğu kurumsal ve ekonomik varlıkları sanki tek bir liderin 'şahsi mülkü' ya da 'şahsi tekeli' gibiymişçesine kullanmaktadır. Demokrasi tek bir kişinin kapisine, hırsına ve hıncına, tutarsız, kompleksli ve takıntılı psikolojine kurban edilmektedir. Adalet de, mülk de şahsileşmektedir.

5. Medyanın Sindirilmesi

Özgür bir toplumda medya, yurttaşların bilincini, vicdanını ve iradesini şekillendiren unsurların başında gelir. Özgür medyanın ürettiği bilgi, yurttaşların temel haklarında arasında yer alır. AKP iktidarında bu hak erişilmesi güç bir lüks haline gelmiştir. AKP'nin medya üzerinde kurduğu mali ve siyasi denetim yurttaşları ve kamu vicdanını kendi hegemonyası altına alma çabasının bir parçası haline gelmiştir. AKP medyası, kamuoyunu aydınlatan bir araç olmaktan çıkarak, gerçekleri karartan bir gizleme ve baskılama aracına dönüşmüştür. Kamunun kaynaklarıyla finanse edilen devlet televizyonu partinin bir propaganda olarak çalışmaktadır. Medya ve basın, yoz siyaset ve ticaret ilişkileri medyayı ve basın da içine almıştır. Basın çalışanları her türlü sansüre, sindirmeye ve yıldırıya maruz bırakılmaktadır.

Algı yönetimi, AKP'nin otoriter rejiminin bekası için tek amaç haline dönüşmüş, 'yurttaşların mutlak edilgenliği' havuz medyasının başlıca hedefi olmuştur. Hükümet, kendisine bağlı medya organları aracılığı ile muhaliflere karşı karalama ve iftira kampanyaları düzenlemekten çekinmemiştir. TMSF'ye devredilen yayın organlarının yüksek maaşla istihdam ettiği yazarlar, AKP'nin siyasi komiserleri ve manipülasyon mühendisleri gibi işlev yüklenmektedirler. Kamu kuruluşlarının rek-

lam gelirleri orantısız bir biçimde yandaş medyaya aktarılmış, havuz medyasının besleme kadroları bu yolla çoğaltılmıştır.

Bugün artık AKP medyası, gerçekleri tek-boyutlu ve tek-sesli bir biçimde sunan bir manipülasyon aygıtı durumundadır. Dış politikadan ekonomiye pek çok konuda AKP'nin kanaat mühendisleri hemen her yola başvurarak kamuoyunu manipüle etmektedir. Medya, ulusal güvenlik konuları başta olmak üzere yolsuzluk, hatta kamu sağlığı gibi yaşamsal tüm alanlarda, kamuoyunu alternatif bilgi kaynaklarından yoksun bırakmaktadır. Büyük başarısızlıklar, 'destansı başarılar' olarak sunulmakta, kitlelerin 'çarpıtılmış bir hayal dünyasında' yaşamasının altyapısı bu yolla hazırlanmaktadır. AKP medyası, kamuoyunun özgürce çoğulcu bilgi kaynaklarına erişimini neredeyse imkansız hale getirmiştir. AKP baskısı altındaki medya, sorgusuz bir lider tapınmasının ve demokrasiden giderek uzaklaşan bir otoriter rejimin temel taşlarından birisini oluşturmaktadır.

6. Özel Yaşama Müdahale

Otoriter rejimler siyasi özgürlükleri, sivil toplum kuruluşlarını ve özerk kurumları baskı altına almaya çalışırlar. Bununla birlikte siyasi özgürlükleri kısıtlayan birçok otoriter rejim kişisel özgürlüklere ve bireylerin özel hayatına müdahaleden kaçınmaktadır. Türkiye'de ise siyasi özgürlüklerin kısıtlanması yaşam tarzına müdahalelerle birlikte yürütülmektedir. Siyasi iktidar bir taraftan ifade, toplantı ve girişim özgürlüğü başta olmak üzere temel hak ve özgürlükleri kısıtlamaktadır. Diğer taraftan bireyin yaşam tarzına çok yönlü müdahalelerde bulunarak kişisel tercih alanlarını daraltmaktadır. Siyasi iktidar yalnızca siyasi hak ve özgürlükleri engellemekle kalmayıp kendi değerlerine uygun bir toplumsal düzen anlayışını, yaşam tarzını ve kültürel kimliği devlet gücünü de arkasına alarak topluma dayatmaya çalışmaktadır.

Erdoğan kendisini kamuoyuna, kimin için neyin iyi olduğunu, insanların neyi yapıp neden kaçınması gerektiğini en iyi bilen kişi olarak sunmaktadır. “Ben kendi hayatımı yaşamak istiyorum” diyenlere, “senin hayatın yanlış, doğru yolu ben sana göstereceğim” demektir. Kendinden görmediği kimselerin ve toplum kesimlerinin değerlerine ve yaşam tarzlarına hakaret edebilme hakkını kendinde görmektedir. Kendi iddialarını ve tercihlerini, toplum adına değerlerini aşağılama-ya çalıştığı kesimlerden intikam alırcasına yargılayarak sunmaktadır.

AKP, toplumu savunmakta olduğu ataerkil ve tutucu değerler çerçevesinde yeniden düzenleme çabası içerisinde. AKP'nin dayatmaya çalıştığı toplumsal düzen adeta ilahi bir düzen olarak sunulmaktadır. Erdoğan siyasi misyonunu ilahileştirerek kendisini din karşıtı şer güçlerle savaşıyor, hakkı, hakikati ve ümmeti temsil eden kimse olarak takdim etmektedir. Verilen keyfi kararlar ve vatandaşlara uygulanan baskı, toplumsal ve geleneksel değerlerin, dini buyrukların gerekleymiş gibi sunulmaktadır. Erdoğan, toplumun bir kesiminin özel yaşamına müdahale ederken, toplumun diğer kesimini kendisiyle beraber hareket etmeye çağırılmaktadır. İktidarı destekleyen vatandaşların “bu değerler uğruna”, uygulanan baskıya aktif şekilde ortak olmasını istenmektedir.

AKP rejiminde yurttaşlar, başkalarının haklarının devlet tarafından ihlal edilmesine göz yummaya, hatta bu sürecin bir parçası olmaya teşvik edilmektedir. Erdoğan, vatandaşların özel yaşamında neye müdahale edecekse, onu hakkı olmadığı halde tüm toplum tarafından “vahim”, “kabul edilemez” ya da “ahlaksız” bulunacak unsurlarla süslemeye çalışmaktadır. Kamplaştırılan toplumun bir bölümü, başkalarının hak ve özgürlüğüne müdahale etmeye özendirilmektedir. AKP zihniyeti, bireysel hakları ve bireyin özel yaşamını topluma “boğdurmaya” çalışmaktadır. AKP'nin görüş ve dayatmalarına katılmayanlar kendilerini giderek daha boğucu hale gelen bir atmosfer içinde görmeye başlamıştır.

7. Kutuplaştırarak Otoriterleşen Lider

AKP toplumu gerginlik ve çatışma ortamına çeken bir “siyasi taraftarlık kültürünü” beslemekte ve yüceltmektedir. AKP ve Erdoğan, siyaset dilini ve kültürünü adım adım katılığa, tahammülsüzlüğe ve dogmatikliğe doğru sürüklemiştir. AKP sorgulaya ve vicdani kanaatlerine göre kararı veren yurttaşlık anlayışının yerine, biat eden yandaş kültürünü yerleştirmeye çalışmaktadır. İnançlar ve yaşam tarzları ayrıştırılmakta ve kutuplaştırılmaktadır. Çatışmacı ve kutuplaştırıcı siyaset belli toplum kesimlerine karşı yürütülen ‘kin ve hınç siyasetine’ dönüşmüştür. Kendisini mağdur hisseden kimselere, bunun için başkalarına bedel ödetilmesi gerektiği fikri aşılanmaktadır. Hiç bir hukuki ve ahlaki dayanağı olmayan bu dışlayıcılık, yurttaşları kültür, inanç ve yaşam tarzı açısından kamplara bölmekte ve otoriter rejim bu önyargılar üzerine inşa edilmektedir.

AKP'nin otoriter zihniyeti, intikamcı ve şüpheci bir ruh halinin tüm toplumda yaygınlaşması üzerine oturmaktadır. Erdoğan, toplumun bir bölümünü mazlum ve mağdur, geri kalanını ise suçlu ve düşman ilan etmektedir. Aynı anda hem hâkim, hem de savcı rollerine soyunan Erdoğan, “mağdur” kesimler adına, suçlu ilan edilenlerden hesap sormaya, onları yargılamaya ve cezalandırmaya çalışmaktadır. Toplumun kamplaştıran, vatandaşları birbirine karşı sürekli olarak kışkırtan bu zihniyet, vatandaşlar arasındaki kader ortaklığı zeminini ortadan kaldırmakta, devletin ve kamusal alanının temel dayanak noktalarını birbiri ardına yok etmektedir. Bu otoriter zihniyet, toplumu “liderin ve onun güdümündeki partinin taraftarları” ve “liderin düşmanları” şeklinde ayrılmış iki kutup olarak görmektedir. Erdoğan'a açık destek vermeyen herkese, intikam alınması gereken düşmanlar olarak bakılmaktadır. Yakın gelecekte kimin, hangi bahanelerle düşman ilan edileceği belirsizdir. Erdoğan'ın şahsi hırslarına, çıkarlarına ve iktidar tutkusuna göre belirlenen sınırların dışına çıkan herkes, bu zihniyete kurban edilebilmektedir. Lidere körü körüne sadakat, en büyük er-

dem sayılmaya başlanmakta; intikam hırsı tüm yüce değerlerin üstünde tutulmaktadır.

Erdoğan, kendi seçmenini diri ve kaynaşmış tutabilmek için, kutuplaşmayı partinin ve hükümetin temel politikasına dönüştürmüştür. Her türlü eleştiri karşı taraftan gelen bir tehdit ya da tehlike olarak gösterilmektedir. Her türlü eleştiri “bizden olmayanların oyunu” olarak nitelendirilmektedir. Kutuplaştırma stratejisi bir yandan Erdoğan ve siyasi iktidar için bir dokunulmazlık zırhı yaratmakta diğer yandan taraftarları “ötekileştirilenlere” karşı kışkırtarak saldırganlığa davetiye çıkartmaktadır. Kutuplaştırma stratejisi, iktidarın siyasi gücünü ve baskısını toplumsal güç ve baskı ile birleştirmeyi hedeflemektedir. Erdoğan’ın yürüttüğü kutuplaştırma siyaseti, seçim meydanlarının dışına çıkarak birçok toplum kesimi için açık bir tehdit unsuruna dönüşmüştür. Erdoğan artık, seçmenlerin sadece oy davranışlarını değil toplumsal alandaki davranışlarını da belirlemek istemektedir. Bu durum öyle bir hale gelmiştir ki, gençlerin demokratik mücadelesinden işçilerin hak arayışlarına kadar hemen her muhalif ses, AKP seçmeni tarafından bir “komplo” olarak nitelendirilmektedir. En temel bilgi kaynağı yandaş medya olan kesimler ile muhalif olanlar arasındaki mesafe açıldıkça da, Erdoğan otoriter rejimini güçlendirmektedir.

8. AKP’nin Kara Düzeni ve Rant Oligarşisi

AKP’nin kurmaya çalıştığı otoriter rejimde, ekonomi kurumlarının saygınlığının azalmakta, ekonomi yönetimi sürdürülebilir, saydam ve nesnel kriterlerle yönetilmekten uzaklaşmaktadır. Ekonomi dünyasında adil rekabeti dışlayan, liyakati ve kurumsal birikimi reddeden ve iş dünyası ile ilişkileri bir sadakat ve çıkar ortaklığına indirgeyen bir anlayış hakim olmuştur.

Recep Tayyip Erdoğan’ın şahsi müdahaleleri kamunun özerk kurumlarıyla ve iş dünyasının önde gelen örgütleriyle sürekli çatışma ha-

linedir. Otoriter rejim, iş dünyası ile ilişkilerinde Erdoğan'ın siyasi bekasını her amacın üstünde tutan bir sindirme mekanizması tesis etmeye çalışmaktadır. İtaat ve sadakat göstermeyen kurumlar, iş dünyası örgütleri ve girişimciler iktisadi ayrımcılığa ve baskıya maruz kalmaktadırlar. Kurumlar ve kadrolar yozlaşmakta ve kaynakların şahsi bölüşümü ekonomi dünyasında yaşanan sorunların başlıca kaynağı haline gelmektedir.

Ekonomi lider oligarşisinin sultanı altına alınmıştır. Kamu iktisadi teşekkülleri, TMSF'ye devredilen şirketler ve birçok yatırım alanı merkezinde bir ailenin bulunduğu ahabap, hemşeri ve şüreka zincirine teslim edilmiştir. Yatırımlar, finansal kaynaklar ve iş dünyası ile ilişkiler ülke tarihinde görülmediği ölçüde şahsileşmiş ve partizanlaşmıştır. Otoriterlik ile kayırma ekonomisi birbirinden ayrılmaz biçimde içi içe geçmiştir. Nüfuz kullanılarak şahsi himaye altında semirtilen iş adamları yozlaşmış servet paylaşım zincirleri oluşturmuştur. AKP yandaşları için yeni 'servet zincirleri', itaat etmeyen iş çevreleri için yeni 'eziyet mekanizmaları' inşa etmiştir.

Partizanlık, iş dünyası ile ilişkilerin temel kriteri haline gelmiştir. Erdoğan'ın yakın çevresi ile kurulan ilişkiler, kısa vadede hızlı ve olağandışı sermaye birikimi sağlamaktadır. Partizan komisyonculuk, nemalanma ve haraç ekonomisi siyasi gücü elde tutmanın başlıca araçları haline gelmiştir. Otoriter keyiflik kazanılmış ihalelerin iptalinden usulsüz vergi cezası kesilmesine, şirketlerin sindirilmesinden direnen firmaların iflas ettirilmesine kadar uzanmaktadır. AKP rejimi, iş dünyası ile ilişkileri siyaseti ve kamu otoritesini yozlaştırdığı ölçüde yozlaştırmıştır. Siyasal saydamlığın ve hesap verebilirliğin ortadan kalktığı AKP rejiminde ortaya, hiç bir hukuki kural ve ahlaki ilke tanımayan, rant bölüşümüne odaklı bir kara ekonomi çıkmıştır. Ekonomik alan hukuk dışına, iş dünyası ile ilişkiler kayıt dışına çıkartılmıştır. AKP'nin otoriter rejimi, artık kriminal bir finans modeli sayesinde ayakta durmaktadır.

Otoriter rejimin ekonomik temeli rant ortaklığı ve rant bölüşümü sistemine dönüşmüş olan bu 'kara düzendir'. Serbest rekabet yerini serbest yağmalamaya bırakmıştır. Özelleştirmeler ve teşvik sistemi sayesinde yeni imtiyaz ve bağış zincirleri kurulmaktadır. Rant yaratımına ve rantın paylaşımına dayanan lider oligarşisi yozlaşmış bir rekabet sistemini Türkiye ekonomisine zorla empoze etmektedir. Siyasi iktidar tıpkı siyasi rekabete, seçimlere ve medya alanına kayırmacı bir biçimde müdahale ettiği gibi, ekonomi alanına da rekabet ilkelerini alt üst edecek biçimde müdahale etmektedir.

Taraftarların zenginleştiren özelleştirmeler, yaratılan kentsel rantlar ve komşu ülkelerle kurulan tezgah-altı ticari ilişkiler bu rant ekonomisinin en görünen parçalarıdır. Eğitime, yüksek teknolojiye, planlı ve kurumsal gelişmeye yönlendirilmesi gereken kaynaklar kayırılan ve kollanan bir işadami grubuna aktarılarak otoriter rejimin altyapısı sağlanmaktadır. Bir yandan rakip ve muhalif ekonomik gruplara ağır vergi cezaları uygulanarak, diğer yandan itaat eden iş dünyasını rant bölüşümüne ortak ederek 'ekonomik otoriterliğin' temelleri oturtulmaktadır.

Komisyonculuk ve rant avcılığı otoriter rejimin en önemli özellikleri haline gelmiştir. Rejimin kadroları ve iş dünyasındaki yandaşları, aciliyetçi bir rantıye mantığıyla al-satçılık ve komisyonculuk yapmaktadır. Kamu alımlarının altyapısını oluşturan tedarik zincirleri yandaş iş adamlarına ihalesiz bir biçimde verilmektedir. Adil rekabet ile kazanamayacakları ihaleler kendilerine kayırmacılık ve kollamacılık yoluyla aktarılmaktadır. Dar çevre içinde kurulan saadet zinciri, lider oligarşisinin, ailesinin ve partisinin finansmanını sağlamaktadır.

AKP otoriterliğini besleyen 'rant oligarşisi' komisyonculuk, usulsuz tahsis ve kapatma mantığı ile kaynakları kamu çıkarlarına aykırı olarak yağmalamıştır. AKP'nin otoriter kara düzeninin finansmanı bu yolsuzluk ilişkileri ve suç ortaklıkları üzerinde yükselmektedir.

9. Tek Boyutlu Sivil Toplum

Örgütlü ve canlı sivil toplum demokrasinin en önemli dayanaklarından birisidir. Çoğulculuk, diyalog, müzakere ve uzlaşma kültürünün temelleri sivil toplumda atılmaktadır. Çağdaş demokrasilerde sivil toplum kuruluşları iktidarların gücünü ve denetimsiz yönetim anlayışını sınırlayıcı bir işlev üstlenmektedir. İktidarların toplum karşısında hesap verebilirliğinin gerçekleşmesini sağlamaktadır. AKP'nin kurmaya çalıştığı otoriter rejim ise ülkemizde sivil toplumu bastırmaya, sivil toplumun denetim ve müzakere kapasitesini sınırlamaya ve sivil topluma tek tip bir siyaset anlayışını dayatmaya çalışmaktadır. Canlı ve çoğulcu bir sivil toplum AKP otoriterliğinin asla tahammül edemediği bir unsur haline gelmiştir.

Başta sendikalar olmak üzere, toplumdaki farklı meslek odaları AKP rejiminde ancak askeri rejimlerle karşılaştırılabilecek yoğunlukta bir siyasi bir siyasi denetim altına alınmıştır. AKP, kendi otoritesini sorgulayan tüm kuruluşlara karşı orantısız baskı uygulamaktan çekinmemektedir. AKP otoriterliği, bu kuruluşları illegal örgütlemişçesine yaftalamaktadır. AKP kendisinden yana olmayan sivil toplum kuruluşlarını keyfi yaptırımlara tabi tutmakta tereddüt etmemektedir. Bu kuruluşlar ancak yandaşlaştıkları ve boyun eğdikleri takdirde kendilerini baskılardan ve keyfi yaptırımlardan kurtarabilmektedir.

AKP, AB sürecinde açıkça talep edilmesine rağmen sendikal haklar konusunda ayak diremekte, mevcut sendikaları da tek tipleştirmeye çalışmaktadır. Onları güdümlü ve tam bağımlı hale getirmeyi hedeflemektedir. Sendika kurma hakkı sınırlı tutulduğu gibi toplu sözleşme hakkı da adeta olanaksızlaştırılmaktadır. Kamu görevlilerinin sendikalaşması kısıtlanmakta, örgütlenen kamu görevlileri hakkında idari ve cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.

Benzeri bir bastırma ve tek tipleştirme çabası işveren dünyasına ve örgütlerine karşı da yürütülmektedir. Hükümet politikalarını eleştiren iş çevreleri temelsiz vergi cezaları, ihalelerinden dışlanma, bürokratik engeller ve kara listeye alınma gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bir başka deyişle, iş çevreleri ve işveren örgütleri ya AKP'den yana olmak, ya da büyük bedel ödemek durumunda bırakılmaktadır. İşveren dünyası, bu korku iklimi içinde ekonomiye ilişkin eleştirilerini dahi dile getirmekten çekinmektedir. AKP yanlısı olmayan işverenler haksız rekabet ortamı kadar, haksız muamele ile de uğraşmak zorunda kalmaktadırlar. İhaleler iptal edilmekte, şirketler batırılmaya çalışılmakta ve dayanağı olmayan cezalarla AKP'ye itaat etmeyen tüm girişimciler susturulmaya çalışılmaktadır.

AKP benzeri bir susturma çabasını Mimar ve Mühendis Odalarına, Tabipler Birliğine ve Barolara karşı da izlemektedir. Otoriter rejim, toplumun bu aydın ve duyarlı meslek temsilcilerini itibarsızlaştırmaya çalışmaktadır. Yurttaşların her türlü hak arama çabasına aracı olan bu kuruluşların, yasal hak ve yetkileri, özerklikleri hatta gelirleri dahi sınırlandırılmaktadır. Haklarında ortaya atılan mesnetsiz iddialar ve haksız soruşturmalar birbirini izlemektedir. Sonuçta meslek kuruluşlarının asli işlevlerini yerine getirmeleri engellenmektedir. AKP'nin otoriter rejimi sivil toplumu sindirmekte ve kendi dünya görüşüne uygun tek boyutlu bir sivil toplum inşa etmektedir.

10. AKP'nin Dış Politikasında 'Kudret ve İtibar İllüzyonu'

AKP meşruiyetini güçlü ve itibarlı bir devlet yaratma iddiasından almaya çalışmaktadır. Taraftarlarını, abartılmış bir kudret ve itibara sahip bir ülke yaratma vaadine inandırma çabası içindedir. Çoğu gerçekleşmeyen dış politika vaatleri iç politikada güç yoğunlaşmasının bir aracı olarak kullanılmaktadır. AKP iktidarı iç siyasette toplumu basıklayıp güçsüzleştirirken, dış politikada ise kışkırtarak saldırganlaştırmaktadır. İç politikada hukukun üstünlüğünün askıya alınmasına, dış

politikada ise barışçıl ilişkilerin terkedilmesine uzanan bir siyaset izlemektedir. Otoriterleşen AKP yönetiminin dış ilişkilerinde tek taraflılık, saydamlıktan uzaklık ve hukuku hiçe sayma hâkim hale gelmiştir.

AKP hükümeti döneminde, Türkiye'nin barışçı ve istikrarlı diplomasi gelenekleri ve dış politika mirası hızla terkedilmiştir. Yerini dar bir kadro tarafından şekillendirilen, içeriği kamuoyundan gizli tutulan ve şahsi ilişkilerin gölgesinde şekillenen etkisiz bir dış politika almıştır. AKP hükümeti dış siyasette ulusal çıkarları değil, dar bir kadronun partizanca belirlediği öncelikleri göz önünde tutmaktadır. AKP iktidarında, dış politika öncesinde görülmemiş biçimde ideolojikleşmiştir. AKP döneminde uluslararası ilişkiler yerini dinler ve mezhepler arası ilişkilere bırakmıştır. Akılcı, nesnel ve barışçıl ilkeler yerini tarafgir, dogmatik ve çatışmacı ilişkilere bırakmıştır.

AKP rejimi, tıpkı iç politikada olduğu gibi, dış ilişkilerde de öngörülemez ve dizginlenemez bir keyfiyete teslim olmuştur. Otoriter ve kavgacı üslup dış siyasete de egemen olmuştur. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini artık Erdoğan'ın ön yargıları ve ruh hali belirlemektedir. AKP döneminde, Türkiye tüm komşularıyla sorun yaşayan, müttefikleriyle bozuşan ve küresel düzeyde inandırıcılık sorunu yaşayan bir ülke noktasına savrulmuştur. Osmanlılıktan beslenen dinsel ve mezhepsel üstünlük fikri ve buna dayandırılan "imparatorluk fantezisi", Cumhuriyet'in "yurtta barış, dünyada barış" ilkesinin yerine geçmiştir.

AKP Hükümetinin, komşuları dinsel ve etnik iç savaşlara sürükleme siyaseti bölge ülkelerini Türkiye'ye ve Türkiye'yi bölgesine yabancılaştırmıştır. Komşularımızın çoğu Türkiye karşıtı düşmanca duygular beslemeye başlamıştır. Bu ülkelerin gözünde Türkiye istikrarsızlık ve düşmanlık üreten bir ülke gibi görülmektedir. AKP bu çatışmacı ve fırsatçı politika anlayışını tüm bölgeye empoze etmeye çalışmaktadır. AKP hükümeti, yurt içinde ve bölgede 'demokratik kalkınma' için çaba sarf etmek yerine, komşu ülkelerin topraklarına göz diken emperyal

bir yayılcılık anlayışına savrulmuştur. Bu yayılcı ve çatışmacı siyaset iflas edince, ülkemiz silahlı terörist grupların eğitim ve lojistik alanına dönüşmüştür. Yurttaşlarımız dışarıdan gelebilecek saldırılara açık bir konuma sürüklenmiştir.

İçeride hukuk devletini askıya alan Erdoğan ve Davutoğlu rejimi, komşularla ilişkilerde de uluslararası hukuku askıya almıştır. AKP'nin otoriter rejimi, meşruiyetini baskıcı tek adam rejimlerinden, monarşilerden, emirliklerden ve hatta silahlı mücadele yürüten bazı fanatik terör örgütleri ile kurduğu ilişkilerden almaya çalışmaktadır. Ekonomik ilişkilerinin önemli bir bölümü giderek artan ölçüde rejimler arasındaki gizli pazarlıklara ve karanlık anlaşmalara dayanmaktadır. Bu anlaşmalar AKP oligarşisini ve aile kartelini finanse eden karanlık ve karmaşık ilişkilere dönüşmektedir. Türkiye'nin dış ilişkileri bir yandan iç hukuk, diğer yandan uluslararası hukuk açısından yasadışı ve şaibeli ilişkiler aracılığıyla şekillendirilmektedir. Karanlık, gizli ve tehlikeli ilişkiler parlamentonun denetiminden de kaçırılmaktadır. Dış politika iç siyasetin, AKP'nin iktidarda kalmasını sağlayan bir manipülasyon aracına dönüştürülmektedir.

SON SÖZ YERİNE

AKP'nin kurduğu otoriter rejim toplumun belirli bir kesimi tarafından güçlü ve istikrarlı bir siyasi sistem olarak algılanmaktadır. Böyle olmakla birlikte otoriterleşmenin ülke ve toplum için maliyetleri hem yurt içinde hem de yurt dışında daha iyi görölmeye başlamıştır. AKP iktidarının tahakkümü altına almaya çalıştığı alanlar genişledikçe denetimi sağlamak zorlaşmakta ve denetimin maliyeti sürekli artmaktadır. Nitekim AKP diktatörlüğünün karşısında yer alan toplumsal, ulusal ve uluslararası muhalefet de her geçen gün büyümekte ve yaygınlaşmaktadır. Devlet baskısı, insan hakları ihlalleri ve kutuplaştırıcı söylemlere tepkiler çığ gibi büyümektedir. Bu kesimler için Türkiye'de demokrasinin yaşatılması ve güçlendirilmesi öncelikli bir hedef haline gelmektedir. Özellikle, Türkiye'yi dış dünyada temsil eden, demokrasinin taşıyıcısı ve yenileşimin kaynağı olan toplum kesimleri özel hayatlarına, yaşam tarzlarına ve temel haklarına yönelik anti-demokratik uygulamalardan hoşnutsuzluklarını açıkça dile getirmektedir. Rejimden hızla soğuyan bu toplum kesimleri tepkilerini en açık biçimde Gezi Hareketi'nde ortaya koymuşlardır.

Ne var ki, otoriter rejimin sarsılması ve siyasetin istikrarsızlaşması tek başına bir ümit ışığı gibi görülmemelidir. Bir otoriter rejimi sonlandırmak ve demokrasiyi güçlendirmek için daha kararlı ve daha yaratıcı olmaya ihtiyaç vardır. Bir diktatörlük altında yaşayanların korkularını yenmek ve onlara ümit vermek önemlidir. Demokrasi ümidi, daima korunmalıdır. Diktatörlüğe, özellikle aynı anda baskıcı ve sinsî şekillere bürünmüş diktatörlüğe karşı mücadele vermek kolay değildir. Ancak bu mücadeleyi verme kararlılığında olanların, özgür yurttaşların ve evrensel değerlere inanan demokratların birlikte hareket etmesi önemlidir. Bu kararlılıkta olanlar, demokratik haklarını hükümetin baskıcı icraatının meşruluğunu sorgulamak için sonuna kadar kulla-

nacaklardır. Demokrasiye inanan yurttaşların ve geniş halk katmanlarının hukuk, özgürlük ve adalet için itirazları yükseldikçe demokratik muhalefet güçlenecek ve sinsi mekanizmaların ardına saklanan otoriter rejimin dayanakları birbiri ardına yıkılacaktır. Ancak bu sayede 'korku imparatorluğu' yerini, yeniden ve daha ileri bir nitelikte 'özgürlükler Cumhuriyetine' bırakacaktır.

“Türkiye’de demokrasiye yönelik ‘askeri vesayet’ tehdidi ortadan kalkarken, sivil ve popüler niteliği ağır basan bir otoriter rejim, siyaseti, ekonomiyi ve toplumu tüm yoğunluğu ile etkisi altına almaktadır.”